TĖVYNĖS SARGAS

Le

1986. 1.

☆

Mintys VLIKo sukakčiai praėjus

Lietuvių tauta ateities perspektyvoje

VLIKas ir Mažoji Lietuva

Krikščioniškoji Demokratija Italijoje

Iš kun. Mykolo Krupavičiaus laiškų

Krikščionių Demokratų pasaulyje

☆

TĖVYNĖS SARGAS — GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896

Redaguoja — Editor: Algirdas J. Kasulaitis

Redakcijos adresas — Address of Editor: 894 East 223rd Street, Euclid, Ohio 44123. Tel. (216) 261-4994

Administracija: Adomas Viliušis, 4050 S. Campbell, Chicago, IL. 60632. Tel. (312) LA 3-8330.

Leidžia Popiežiaus Leono XIII Literatūrinis Fondas.

Vladas Šoliūnas, 8335 Fieldcrest, Willow Springs, IL. 60480. Tel. (312) 839-5874.

Ramunė Tričytė, 6807 S. Campbell Ave., Chicago, IL 60629. Tel. (312) 737-4324.

Published by Pope Leo XIII Literary Fund.

Viršelį piešė Paulius Jurkus.

Spaudžia PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

ATEINANČIUOSE NUMERIUOSE

* Krikščioniškoji demokratija Vokietijoje
* Politinio gyvenimo etika
* Maritainas ekonominiais klausimais
* Lietuvių tauta ir krikščioniškoji demokratija
* Despoto veiklos analizė Camus'o dramoje "Caligula"
* Prigimtinė teisė ir Amerikos politinė santvarka
* Žmogaus teisės Romos katalikybėje

TĖVYNĖS SARGAS

1986 Įsteigtas 1896 m. Nr. 1 (63)

VLIKO KETURIASDEŠIMTMETIS IR 1984 METŲ JUBILIEJINIO SEIMO ATGARSIAI

1985 m. vasario 2 d. pranešimo VLIKo tarybos posėdžiui santrauka

Dr. KAZYS ĖRINGIS

VLIKas (Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas) ir jo seimai gali būti vertinami keliais, teisingiau, įvairiais požiūriais. Mažų mažiausiai į VLIKą galima žvelgti siaurąja, jo dabarties veiklos vyksmo, prasme, ir platesne — jo paskirties, esmės ir tarporganizacinės sąveikos plotme.

Spaudos išraiška apie VLIKĄ

Šio straipsnio autoriaus, kaip naujo dėl politinių motyvų pabėgėlio iš okupuotos Lietuvos, uždavinys — paliesti VLIKo esmę ir seimo atgarsius platesne prasme, žvelgiant per tėvynės p a v e r g i m o klodus. Juo labiau, kad šis seimas buvo jubiliejinis. Bet brangindamas tą jubiliejų, vis dėlto šiame straipsnyje praeičiai laiko neskirsiu, nes skaitytojai VLIKo praeities reikalus žino. Tai nušviesta atskirose knygose, daugybėje straipsnių, VLIKo istorijos bruožų leidinyje (Rinkūno red., 1984 m.). Nebent pažymėtina, kad spaudoje buvo priekaištų, jog VLIKo jubiliejiniai metai praėjo blankiai, be jokių nors ypatingų minėjimų atskirose vietovių bendruomenėse, miestuose ir pan. Bet tai greičiau kitų organizacijų ir sąjūdžių apsileidimas ar nenoras VLIKo jubiliejų atžymėti renginiai ir pagarsinti spaudoje. Atrodo, kad, pavyzdžiui, Kadana pasigedo ko tai tokio panašaus

Lietuvos Nacionalinė M. Mažvydo Biblioteka

kaip varpininkų - liaudininkų suvažiavimas, kuris įvyko 1982 m. Vasagoje, Kanadoje. Tame suvažiavime kalbą pasakė atvykęs ir VLIKo pirmininkas Dr. K. Bobelis. Tas renginys tuomet pagyvino Kanados lietuvių politinį gyvenimą.

40-mečio proga į VLIKą ir jo seimą tikslinga pažvelgti gal kiek netikėtu rekursu, būtent, per 1983 m. Čikagoje įvykusių II Pasaulio Lietuvių Dienų ir VI PLB seimo ir 1984 m. Clevelando VII Tautinių šokių šventės prizmes. Tie renginiai gerai d o k u m e n t u o t i reprezentaciniuose leidiniuose. Kas tuose leidiniuose politine prasme krinta į akį? II-jų PLD leidinyje, kuriame nušviesti ir VI PLS reikalai, yra pabrėžtinai išryškintas priešiškumas VLIKui. Ten bandoma net teigti, kad VLIKo neturėtų būti, bent taip pilnai išryškėja tarp eilučių, nes sakoma (cituoju): "PLB yra pagrindinė jungtis, kuri ne tik rūpinasi, bet ir derina pasaulio lietuvių politinę . . . veiklą" (Kamantas, 47 psl.). Čia pirmoje vietoje pastatyta politika ir žodžiai "politika" ir "derina" — pabraukti.

Leidinio kitoje vietoje tvirtinama, kad PLB įkūrėjų prieš 34 m. rašyti nuostatai savo amžių seniai atgyveno ir raginama suprasti ir sėsti (cituoju) "kartu prie bendro stalo ant dabar gamintų kėdžių. Gamintų be mandatų ir įgaliojimų . . ." (Nainys, 54 psl.). Štai kur paslaptis: čia ir vėl ir vėl atkakliai buvo neigiamas VLIKo mandatas atstovauti pavergtą tautą, visas jos politines, rezistencines ir tautines grupes pasaulyje, kol Lietuvos valstybinio suvereniteto vykdymas yra sustabdytas. Bet tai juk privaloma VLIKui veikla, įpareigota tautos.

Šiame straipsnyje neturime tikslo plačiau nagrinėti panašaus pobūdžio samprotavimų. Tik pažymėsime, kad minėtas PLD leidinys buvo ruošiamas ir pavergtai tautai, ir jos engėjams. Palyginti nemažai leidinio egzempliorių pateko ir į tautos gelmes, į pogrindį. Ir štai turime rezultatą: pogrindis per savo spaudą ir tarpininkaujant Katalikų Bažnyčiai, VLIKui, ir tuo ką tik (prieš 2 mėn.) pasibaigusiam VLIKo seimui, išreiškė visišką pasitikėjimą ir pritarimą jo 40-metei politinei veiklai. *Tai apvainikuota* istorijoje nepakartojamai subtiliu būdu, Popiežiaus Jono Pauliaus II asmenyje, kuris, kaip daugumas skaitytojų žino, VLIKo pirmininką Dr. Kazį Bobelį apdovanojo aukštu žymeniu — Vatikano komendanto Šv. Grigaliaus ordinu.

Tai *reikšmingas* apdovanojimas. Ir neabejotina, jeigu okupuotos Lietuvos katalikiškas pogrindis *neremtų* VLIKo, kaip atkaklaus Lietuvos suvereniteto idėjos ir projekto reiškėjo, tai jo pirmininkui toks aukštas apdovanojimas *būtų nepasiekiamas.*

Tai bendrų pasišventimo pastangų išdava, ką pažymėjo ir seime pasakytoje kalboje Dr. K. Bobelis.

Bet nebranginantieji pavergtai tautai suteikto personalizuoto laisvės siekimų simbolio ir plėšomi egoizmo asmenys išeivijos spaudos špilkuojančiose ir satyrinėse skiltyse parodė savo menkystę. Įniršio vilyčių blogis ne tik tame, kad šmėkštelėjo *nedėkingumo* šešėlis Vatikanui ir buvo skaudžiai užgautas nevienas dvasiškis, politiniai vadovai, išeivijos visuomenė. Įniršusiems *net nesvarbu,* kad daug daug tūkstančių, gal milijonai pavergtų tautiečių šį simbolinį apdovanojimą sutiko su drėgstančiomis nuo džiaugsmo ašarų akimis. Ir dar: kodėl išeivijos spaudoje nesipiktinama, tik rimta mina informuojama, kai Maskva masiškai ir be atvangos *kabinėja* pavergtiesiems medalius ant krūtinių ir *išreikalauja* padėkos straipsniais ir pareiškimais garbinti priespaudą?

Kai dėl pernykščio PLB seimo, tai jo dalyvių valia *prislopino* VLIKo nepelnytą menkinimą. Šis *pozityvus* veikinas išplaukė iš sudėtingų JAV, ypač Australijos ir Kanados LB delegatų ir VLIKo pirmininko bei valdybos iniciatyvų. Šio veikimo pasėkoje atsinaujino VLIKo ir PLB atstovų nutrūkę ryšiai, prasidėjo pasitarimai. Būdinga, kad 1984 m. Pasaulio Lietuvių Tautinių Šokių šventės leidinyje, kuris taip pat pasiekė ir okupuotą Lietuvą, VLIKo ignoravimas *nepasireiškė.* Tai gana reikšminga. Formaliai, nukreiptas prieš VLIKą priešiškumas nepasireiškė ir VLIKo seime. Seimo posėdyje padarytame p. V. Šoliūno pranešime išryškėjo susirūpinimas, kad VLIKo ir PLB atstovų pasitarimai neturi dalykinio turinio dėl PLB delsimų. Ir todėl buvo pažymėta, kad mažai pasistumta pirmyn, vargais negalais tik išpildant privalomą etiką. Tačiau baigiamajame žodyje VLIKo pirm. Dr. K. Boveliui pranešus, kad ką tik pasibaigę minėtų atstovų pasitarimai *buvo sėkmingi* — seimo delegatų ir visų organizacijų dalyvių nuotaika nuskaidrėjo. Tai įsidėmėtina tėvynės nelaimių ir dalyvių susikrimtimo akivaizdoje psichologinė akimirka, kai priimant blogį, koks jis yra, staiga *pasklinda* gera žinia. Tad ir linkėtina mūsų veiksnių vadovams nepailstamai gausinti gėrį žmonių širdyse ir reikšmingų pavergtai tėvynei ir išblaškytai tautai darbų rezultatus pasaulio politinėse, kultūrinėse ir etinėse sferose.

Kai dėl spaudos VLIKo seimo išvakarėse pasisakymų, tai joje vyravo palankios arba bent jau tolerantiškos nuomonės, savaime suprantama, neapsieinant ir be pastabų. Aštriausiai pasisakyta dėl OSI žinybos veiksmų ir lauktinų atoveiksmių iš visų

veiksnių pusės. Neturime tikslo apžvelgti visus spaudos atgarsius. Paliesime tik tuos pastebėtus atgarsius, kurie ėjo arba gali eiti pagal grandininės reakcijos principą ir įgavo arba gali įgauti *kraštutinai* negatyvinį pobūdį.

Pavyzdžiui, žurnalistas ir knygų autorius Br. Kviklys "Draugo" dienraštyje (1984.XI.13), Nr. 225) *palankiai* peržvelgia VLIKo 40 metų istoriją. Padejavęs, kad pusėtinai išprusę praeiviai nepajėgia išvardinti VLIKą sudarančių 15-kos politinių partijų ir rezistencinių sąjūdžių pavadinimus, pats juos pagarsina. Bet galiausiai pasisako už VLIKo reformą, rezistencinių grupių naudai. Pabaigai minėtas autorius, pasiremdamas "Tėviškės Žiburių" vedamuoju straipsniu, pavadintu "Ateitin ar užmarštin" (TŽ, 1984.X.23, Nr. 43), kaip ir kanadiškis autorius, VLIKo politinius "arimus", jo veiklą savaip "sušiaušia", nelyginant su šakėmis, ir palieka skaitytojui pamąstyti. Bet abiejų vedamųjų autoriai *pasisako,* kad VLIKą "reikia . . . stiprinti . . ., reikia . . . iš naujo laimėti visuomenės dėmesį". Tačiau tie abu kritiški straipsniai, manyčiau, yra pozityvūs, nes pastabas atsveria teiginiai, kad "VLIKo iškritimas būtų didelė spraga ir žala dabartiniame lietuvių tautos gyvenime" ir kiti palankūs tvirtinimai.

Beje, VLIKo taryba "Tėviškės Žiburius" galbūt galėtų pavadinti nemandagiais, nes ten pat rašoma, kad VLIKas per keturis "dešimtmečius neteko stambių veikėjų ir gerokai susilpnėjo, liko paliestas ir senatvės žymių". Betgi, pažymėsime — senatvė nėra yda, o *laimingas* atvejis pavergtos tautos nelaimių metuose. Brandūs metai *padeda* išlaikyti gyvą, taip pat raštuose, tautos visuomeninę atmintį, tik reikia generacijų išmintingos tarpusavio sąveikos, tolerancijos ir pagarbos. Tai pavergtųjų kelias ir todėl iš jo išklystantieji yra vaikai — palaidūnai. Brandžiame amžiuje ir plaukai gal dėl minties grynumo ant galvos nebesilaiko. Sakoma — "mėšlo, jaunystės mėšlo galvoje sumažėjo!".

Tuo tarpu "Akiračiuose" (1984 m. Nr. 10) Vytautas Gedrimas, nuolatinis skyriaus "Išeivija spaudos veidrodyje" svetimų minčių manipuliatorius, nugenėjęs anksčiau nagrinėtų "Draugo" ir "Tėviškės Žiburių" vedamųjų pozityvias ir nevisai neigiamas mintis, parengė apie VLIKą kraštutinai negatyvistinį straipsnį, pavadindamas jį pamfletiškai: "Reformuotis ar važiuoti į Floridą poilsiui?" Čia V. Gedrimas nubraukęs po pusę pastraipos Br. Kviklio vedamojo minčių pateikia nuogas VLIKo nario velionio V. Vaitiekūno užuominas, kad svetimos valstybės,

atseit Amerikos, piliečiai negali būti lietuvių politinių sąjūdžių nariais. Taigi, čia yra pavyzdys kaip VLIKo nariams reikia vengti neatsakingų politinių pareiškimų. Lygiai taip pat nunuoginta Br. Kviklio užuomina, kad kai kas neva juokais mūsų buvusias (!) politines partijas vadina "mirusiomis sielomis", paaiškinant, kad tai pavadinta pagal N. Gogolio to vardo romano herojų Čičikovą. Nunuogintų svetimų minčių konglomerato pabaigoje V. Gedrimas pats prasitaria, kad partinė VLIKo struktūros linkmė yra pagrindinė jo liga ir kad beveik jau aišku, jog persitvarkyti visuomenine linkme jau per vėlu.

Taigi minėtam autoriui matyt visai nesvarbi giliai sluogsniuota (ašelonizuota) pavergtos tėvynės gynyba. Jam nesvarbu sutelkti VLIKe visų valia grindžiamą bekompromisinį valstybinio suvereniteto reikalavimą, o kraštų LB ir PLB — taip pat visų valios lankstesnius kultūros, gimdančios politiką, barus, kartu ir naujas politines iniciatyvas.

Turint omenyje tas, kas pasakyta, nesunku susigaudyti, kam ši aukščiau nurodyta grandininės reakcijos rašliava pasitarnaus. Atmetant jos ištisai negatyvistinį pobūdį, nebent perfrazuojant galima pastebėti, kad VLIKui nėra tokio reikalo radikaliai persitvarkyti ar net kapituliuoti. Kai dėl pozityvių kritinių pastabų, tai VLIKo taryba ir valdyba neturėtų užsikimšti ausų.

Tad minėti negatyvistiniai rašiniai yra parengti neatsargiai, nes grandininė reakcija vyks toliau. Okupuotoje Lietuvoje atėjūno pakalikai operatyviniame ideologiniame darbe pavers juos politiniais pamfletais, prišpyguos savus pranešimus, kurie skaitomi įstaigų taip vadinamuose teoriniuose ir ekonominiuose seminaruose. Tuo tik *gilins* pavergtos kovojančios tautos neviltį. Kur kas blogiau, kad ta ir į ją panaši visa negatyvistinė rašliava tyliai *plaukia ir plauks* į nukreiptas prieš Lietuvos suvereniteto bylą disertacijas ir straipsnius. Ir kai išmuš mūsų valstybingumo atkūrimo svarstymų valanda Jungtinėse Tautose ir Madrido tipo konferencijose — Maskva nemirksėjusi jas pateiks prieš Lietuvą. Tokia yra tad šio grandininės reakcijos reiškinio mokslinė prognozė, pagrįsta autoriaus beveik 40 metų gyvenimo patirtimi sovietų okupacijoje.

Maskvos režisuojami atėjūnai ir gėdingai pasidarbavusi dalis Lietuvos okupacinės administracijos ir intelektualų (čia turima omenyje KGB žinybos padalinys, nukreiptas prieš Lietuvos valstybingumo atkūrimo pastangas namie ir užsieniuose, taip pat KGB pastatyti Maskvos tikslams aklai išpildyti admi-

nistracijos pareigūnai, lygiai kaip ir susitaikę trumparegiškai vykdyti KGB uždavinius intelektualai, ypač žurnalistai) dabar net *nebedrįsta* cituoti ar objektyviai atpasakoti nepalankių Maskvai ir Lietuvos okupaciniam režimui paskelbtų išeivijos spaudoje teiginių. Jie griebiasi, kaip minėjau, pamfleto. Pridengdami kraštutinį įniršį jie sako, kad "jų svaičiojimai (atseit išeivių) mums sukelia tik juoką". Kad tai *nejuokai*, o įniršis ir baimė cituoti — pavyzdžių yra daug, net realiai nelauktų ir neįtikėtinų, ir labai reikšmingų.

Po VLIKo seimo išeivijos spaudoje bene pikčiausiai VLIKą užsipuolė Br. Nemickas (Akiračiai, 1985 m. Nr. 2). Ypač krinta į akis pirm. Dr. K. Bobelio puolimas už tariamai visais požiūriais netinkamus bent šešių VLIKo seimų pranešimus. Žodžiu, — viskas negerai. Čia pirmiausiai paklaustina, ar gali būti geras tas, kuriam viskas negerai? Pagal analogiją, gyvenimo patirtis liūdija, — kam viskas pvz. okupuotoje Lietuvoje negerai, tas yra atkaklus ir atviras okupacijos priešininkas. O atvirkščiai? Antra, mes neturime ministerijų ir jų lingvistinių sekretorijatų raštams patobulinti. Todėl nuoširdžių visuomenininkų pareiga yra *ištaisyti* pranešimų, ypač rankraštininių, korektūros klaidas (sutvarkyti kablelius, nosines ir pan.), o ne garsinti jas kaip loginius netobulumus. Tai *priešo darbas*. Ir trečia, minėtame Br. Nemicko kraštutinai negatyviame straipsnyje yra nuorodų į *siektiną* VLIKui preciziškumą.

Tame pačiame "Akiračių" numeryje (85, 2) yra ir daugiau VLIKui ir jo pirmininkui kreipiamų šešėlių. Pvz. Vytautas Gedrimas vietoje to, kad *paryškinti* VLIKo pirmininko apdovanojimo ordinu simbolinę reikšmę, įrodinėja, jog susimanęs kunigėlis Vatikane, nelyginant "Šeraškino kontoroje", iškaulija VLIKo pirmininkui ordiną. Gėda, Vytautui! Okupuotoj Lietuvoj kunigaikščių vardais pasivadinę dažnai *rašo* tautos duobkasiai, kartais net nemokantieji lietuviškai rašyti. O išeivijoje?

Paminėtieji ir panašaus pobūdžio išeivių straipsniai *užtikrina* okupaciniam režimui galimybę Lietuvos spaudoje nieko neberašyti net dalykiškai neigiamo, nieko nebeinformuoti tikro apie išeiviją. Ten pasitenkinama minėtais politiniais pamfletais, kuriuose galima kaip nori išdarkyti citatas ir išeivių rašinius visumoje. Tuo tarpu medžiaga tautos duobkasių politinėms paskaitoms (auditorijos tariamam "juokui" sukelti) ir disertacijoms rašyti *yra imama* iš išeivijos piktavalių ir neatsakingų asmenų parengtų spaudos šaltinių.

VLIKas, pogrindis, suverenitetas

Antras šakotas klausimas, kurį tikslinga paliesti — tai VLIKo vaidmens Lietuvos ir lietuvių tautos istoriniame kelyje klausimas, iš VLIKą sudarančių ideologinių partijų ir rezistencinių grupių ateities perspektyvos plotmės. Tebūnie leista atsajesnių VLIKo ir jo seimo plotmių neliesti.

Pirmiausia laikau būtinu su didele atsakomybe *pabrėžtina,* kad Lietuvos valstybės atkūrimo projektas yra gyvas pavergtoje tautoje tik VLIKo. Net valstybinė tauta tai *pripažįsta,* tik nesant ypatingos politinės raidos, jos aspiracijos yra prislopintos. Kas Lietuvoje girdėjo kitaip sakant, tas girdėjo sakant netiesą. Kas ten sako kitaip — tas arba sako netiesą (kitaip sakyti negali), arba kalba pats nežino ką, arba yra Lietuvos valstybingumo pačios idėjos duobkasys. Mes ten gyvenantieji (neseniai gyvenusieji) *negalime* nei žodžio viešai prasitarti apie Lietuvos valstybingumo siekius ar kokių ten laisvių stoką. Apie tai galvoja tik pogrindis, kuo mažiausiai apie tai kalbėdamas. Jie siekia, atseit, *tobulinti* gyvenimą, kuris jiems bene koncentruočiausiai surašytas *parsidavusių* Maskvai. Broniaus Vaitkevičiaus redaguotoje ir parašytoje knygoje "Istorija Litovskoj SSR", Vilnius, K. Navicko disertacijoje "TSRS vaidmuo ginant Lietuvą nuo imperialistinės agresijos 1920 - 1940 metais", Vilnius, 1966 ir Enciklopedijų Leidyklos knygoje "Lietuvos TSR", Vilnius, 1980. Šioje pastarojoje yra surašytas tieisog Lietuvos "devintasis dangus", pateiktas geras žiupsnis svarbių statistinių duomenų, o 66-69 psl. *aprašytas* jau seniai Maskvos primestas Lietuvai, atsiprašant, "valstybingumas".

Todėl ten pogrindis gerai žino, kad VLIKas yra *aukštai iškėlęs* Lietuvos valstybinio suvereniteto reikalą ir nuosekliai gynė, gina ir gins jo standartą. Tą patį *žino,* tik kiek blankiau, didžioji dalis tautos. Tauta suvokia VLIKą dažnai gal miglotai, kaip siekiamo Lietuvos valstybingumo simbolį, kaip politinės veiklos subjektą (santalką), atsirėmusį į kokią tai neaiškią išeivijos organizacijų struktūrą.

Lietuvos pogrindis VLIKo reikaluose susigaudo daug geriau, kai kas net tobulai, ir žino, kad čia yra daroma viskas, kas įmanoma; jie gal kartais tik pervertina realias visų veiksnių galimybes, ypač areštuotųjų atvejais. Todėl inspiruoti pogrindį pajėgiausiųjų žmonių aukų kaina, kurti kokį tai VLIKo pakaitalą Lietuvoje — būtų nusikaltimas. Atskalūniška išeivių grupės veikla 1946 m., siekiant sukurti VLIKui pakaitalą, pabandžius

įsteigti Vyriausią Lietuvos atkūrimo komitetą (VLAKą) ir Bendrą Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdį (BDPS), pasibaigė MGB agentų infiltravimu. Dėl to žuvo ar buvo ištremta Sibiran daug pasišventėlių.

Be to, tėvynėje įvykių raida yra *galima* visai nepriklausomai nuo išeivijos, bet anaiptol *nepriešiška* jai, tai VLIKą remiančiai išeivijai. Geriausiu pavyzdžiu *reikia laikyti* sunkiai įsivaizduojamomis sąlygomis tėvynėje parengtus darbus, kurių autorius kolkas pavadinsime Kęstučiu ir Valenrodu. Tuose darbuose nesvaidoma įniršio vilyčių VLIKui, bet *pripažįstamas* jo pelnytas vaidmuo. Savaime suprantama, išeivijos daugiakopės politinės kūrybos pastangos *įtakojo* minėto darbo atsiradimą ir tarpusavio supratimą. Todėl čia, išeiviškos pastangos paneigti vienoms organizacijoms kitas yra tuščios ir labai neatsakingos pastangos.

Tėvynėje nedraugiškumas išeivių politinėms organizacijoms matyt *gali išsivystyti* tik iš lėto po to, jeigu Lietuva pasiektų dalinį šiaip taip pakenčiamą valstybinį suverenitetą ir laisves. Bet dabar ten, tėvynėje, niekas nesibaugina, net nemano, kad Lietuvai atkūrus valstybę VLIKo ar kurios nors kitos išeivių organizacijos nariai atvažiuos Lietuvą valdyti ir bus aukščiausio lygio pareigūnai. Tai okupanto išmonė. Todėl čia jau labai laikas *baigti* spaudoje pasisakymus, kad veiksniai jau beveik dalijasi ministrų portfelius. Tai dar pasitaiko ir šiomis dienomis.

Tuo tarpu nuomonės, kad siektina VLIKą pertvarkyti rezistencinių grupių pagrindu, yra labai *abejotinos*. Nebūtinai praėjusio karo rezistencinės grupės yra ar bus tiesioginis informacijos laidininkas, nelyginant žaibolaidis, į VLIKą ar šalia jo. Inspiruoti dabar ten veikiančias rezistencines grupes įeiti į VLIKą vargu ar tikslinga dėl dviejų priežasčių: perdaug rizikinga jiems, o antra, sovietai išaiškinę ir infiltravę tokią grupę gali ją panaudoti ruporu prieš visos išeivijos pastangas Lietuvos suvereniteto atkūrimo byloje. Dabartinės okupuotoje Lietuvoje veikiančios rezistencinės grupės idėjiškai, tiesa, neoficialiai, *yra atstovaujamos* VLIKe per 15 jį sudarančių ideologinių ir rezistencinių sąjūdžių. Tik stinga tobulai sureguliuotų PLB ir VLIKo santykių, kuriuos ardo ir vėsina ir dviejų bendruomenių buvimo faktas Amerikoje. Tie iširę santykiai yra išeivijos gėda ir *atsakomybės stoka* prieš istoriją, ar net priešo įtakos dalis. Tačiau priešo įtakai nederėtų tiek daug skirti dėmesio, kaip kartais čia sutirštintai įsivaizduojama.

Priešas norėtų, kad mes, kaip jo pasmerkta nebūčiai ir

prievartinei išeiviškai pražūčiai tauta kuo gausiausiai imtumėmės *griauti* pasaulio galybę — Ameriką. Bet priešui tokie planai yra nepasiekiami dėl mūsų tautos sąmoningumo. Tuo tarpu išeivių tarpusavio vaidai yra žemesnio lygio klausimas ir labai *priklauso* nuo mūsų atskirų žmonių kultūringumo ir demokratiškumo laipsnio. Priešui tie vaidai nėra pirmaeilės reikšmės.

Bet Maskva yra labai jautri, kai išeiviai darniai *paliečia* jos agresyvumą ir socialinį prestižą. Todėl be jokių abejonių, reikia būti apdairiems, kad priešas *nesilpnintų* mūsų susitelkimo, kurio išdavoj Maskva tarptautinėje plotmėje pastatoma kaip užpuolikas ir smurtininkas prie gėdos stulpo. Kartu, labai *svarbu* išmintingai realizuoti daug platesnes įvairiakopes politines ir ideologines programas, negu tos, kurios gali ir privalo būti sutelktos VLIKe.

Sveikintinos naujos iniciatyvos

Todėl tarporganizacinių santykių gerinimo kelyje VLIKui reikėtų *jautriai atsiliepti* į tilpusią "Drauge" (1984 m. Nr. 190, 6 psl.) užslėptą žinią, kad PLB, JAV LB, Kanados LB, PLJS ir JAV PLJS vadovybių suvažiavimas Dainavoje *išreiškė* palankumą VLIKui ir *užtikrino* "broliškos kooperacijos dvasioje papildyti bei naujomis iniciatyvomis praplėsti jo vadovaujamo darbo barus". Šiam kilniam ryžtui linkėtina visokeriopos sėkmės, kad žodžiai taptų darbais, iškylančiais virš mūsų ir mūsų ydų. Tad reikia išsiaiškinti, koks to pareiškimo turinys ir kiekvieną pozityvią iniciatyvą labai svarbu *paremti ir pakelti* į politikos lygį, jeigu ji yra atitinkamo mąstelio. Dėmesingumas gerų siekių iniciatyvoms daug padėtų.

Tarp kitko, pernai dalyvaujant PLB seime kažkaip skambėjo, gal kiek sutirštintai, nuoskaudos gaida: atseit, mes jau dideli, mes gal net mokytesni, o mus vis "už rankos" veda. Tad čia ne tiek principų susikirtimas tarp PLB ir VLIKo, kiek formos reikalas, kurią gera valia *gali pakeisti*. Kartu tai yra ir tam tikros dalies išeivių nepakankamas supratimas, kad mūsų tėvynė yra okupuota *kraštutinio absoliutizmo* galybės. Būtent todėl mūsų visų politinės pastangos turi būti sutelktos į *bekompromisinę* okupacijos atžvilgiu politinę organizaciją, kuo ir yra VLIKas.

Kultūros ir profesionalieji išeivijos barai yra *daug laisvesni* nuo sankirčio su priešu ir nuo neišvengiamų varžtų. Ir todėl įtampos tuose baruose galėtų būti mažesnės, atmetant tik priešiškos politikos ir ideologijos skverbimąsi.

Atskirai paminėtini, gal negausūs, tie menų ir kultūros

kūrėjai, kurie nesidomėdami politika yra nekuklūs. Jie savo neatsakingais pareiškimais politinės vieklos adresu anaiptol *nepadeda* reikalui manydami, kad vien jų kuriamomis ir puoselėjamomis vertybėmis atkursime Lietuvos valstybę. Dėmesio centre turi būti *politika*, žinoma, neapleidžiant likiminiame tautos kelyje kultūros. Tik pavergtoje tėvynėje, nesant jokių viešų galimybių pozityviai politikai, į pirmaeiles aukštumas *iškyla kultūra*, kaip sužalota socialkolonizmo galimybė.

Kai dėl politinės veiklos tėvynėje dėl Lietuvos valstybingumo atkūrimo, tai ten Lietuvos padėtis diametraliai skiriasi, pavyzdžiui, nuo daugybės vakarietiškų ir nuo dabar iškilusių Naujosios Kaledonijos problemų: į N. Kaledoniją demokratinės Prancūzijos prazidentas socialistas Francois Mitterandas neseniai buvo nuvykęs *pasitarti* su vietinių gyventojų vadais. Jis patarė N. Kaledonijos ateiviams prancūzams kraštutinai *nesipriešinti* aborigenų nepriklausomybės siekiams. (Paklaustina, kada Maskva panašius patarimus duos atėjūnams Pabaltijo kraštuose?). Bet prezidentas perspėjo visus kaledoniečius neįkurti ten Kubos tipo valstybės. Pasirodo, ten tokių ketinimų yra. Prokomunistinį, radikaliai partinį diktatūrinį režimą, dangstydama *socialistų šūkiais*, Maskva eksportuoja net į N. Kaledoniją, į tą nugrimzdusį vandenyne jūrų kelių kraštą. Deja, kol kas Maskvos tironai nė nemano aplankyti užgrobtų Pabaltijo kraštų sunaikintų valstybių *suvereniteto atkūrimo* reikalais. Jie tuos kraštus lanko tobulindami plėšimą ir priespaudą.

Išeivijos ideologinė pozicija — laikmečio būtinybė

Kad pasaulis tvarkosi pagal partinius principus — ne Lietuvos ir ne VLIKo atradimas. Demokratinės Vakarų šalys jau seniai tvarkosi pluralistinės visuomenės daugpartiniais pagrindais. Absoliutizmo versmė — Maskva visur, kur gali, įtvirtina nuožmiai *diktatūrinius* vienpartinius, ar tariamai su "daugpartiniais" palydovais, režimus. Okupuotuose Pabaltijo kršatuose Maskva "žaidžia" tikrąją vienpartinę *diktatūrą*. Net leidžiamuose Amerikoje neva lietuviškuose "Laisvės" ir "Vilnies" laikraščiuose kyšo nuožmios absoliutizmo *diktatūrinės* partijos šešėlis. Reikia tik palankių politinių aplinkybių ir šios, užgožusios minėtus laikraščius priešiškos Lietuvos suvereniteto atkūrimo bylai grupės, sulaukę raudonų pabėgėlių iš Lietuvos, tuojau pateiktų Lietuvos komunistų partijos programą, kurioje būtų "viskas" parašyta, ką reikia daryti prisikeliančiai Lie-

tuvai. Ir mūsuose, išeivijoje, taip *neatsakingai* prasitariama apie partinio ideologinio principo panaikinimą VLIKe. Net VLIKo žaizdre kartais vieni kitus įžeidinėja vadindamiesi "partiniais likučiais".

Nėra jokio pagrindo manyti, kad stipriausioji Lietuvos rezistencinė katalikiškoji srovė yra neideologinė, atseit, nepartinė. Tik okupacinė absoliutizmo specifika *slopina* visuomenės poliarizaciją. Tėvynėje net grupinis vaikų *mokymas* krikščioniškų tiesų yra "nusikalstamoji politika", okupanto laikoma kriminaliniu nusikaltimu. Net poslinkiai išryškinti baltų senosios religijos (pagonybės), kaip tradicijos, vertybes okupanto ir jo pakalikų buvo *tuojau* užgniaužti. Mat bijomasi, kad ir čia netūnotų kokia nors tautinė ar demokratiškoji "velniažolė". Lietuvos, pavyzdžiui, pastangos septintajame dešimtmetyje praturtinti ir padaryti masišką Joninių tradiciją, pagrindinį renginį sutelkiant Rambyne, buvo sužlugdytos. Pirmą kartą ruošiantis, šis renginys buvo paverstas Rusijos tipo "raudonąja gurguole", o kitiems metams — paprasčiausiai uždraustas.

Tai papildomai paryškina, kad Lietuvoje su pasišventimu kuriantieji okupacijos sąlygomis gyvenimo vertybes žmonės yra *engiami ir pažeminami.* Pogrindžio patriotinės ir viešosios rezistencinės jėgos tokioms atėjūno užmačioms priešinasi. Deja, tos jėgos yra nesujungtos ir *neturi laiko ir galimybių* rūpintis pavergtos visuomenės teoriniu ideologiniu stuburu. Toje ledkalniu nugrimzdusios ideologinės poliarizacijos okupacinėje specifikoje glūdi didelė Lietuvos visuomenės *nelaimė.* Tuo ši rezistencija iš esmės skiriasi nuo 1939 - 1945 m. europinės antinacinės.

Ir esant tokiai padėčiai, čia, mūsų išeivijoje, neatsakingai skleidžiama mintis, kad VLIKui reikia visai atsisakyti ideologinės struktūros, persitvarkant rezistencinių grupių pagrindu.

Kokios yra tokių pažiūrų ištakos, kokia jų teorinė bazė? Glaustai tariant, tai *slypi* mūsų pačių, netekusių valstybės, dvasioje, nors anaiptol nemenkinu priešo politinės doktrinos vaidmens ir jo ardomosios veiklos skverbimosi.

Visų pirma prabėkšmai pažvelkime į mūsų sunaikintą valstybę ir jos visuomenę. Mūsų kariuomenė, kaip dera, buvo antpartinė institucija; šaulių sąjunga iš sukarintos patriotinės išeivijoje privalėjo persitvarkyti į kultūrinę; ateitininkija — nepolitinė santalka; skautija ir jaunimo sąjunga — taip pat. Tie visi jaunimo sambūriai, aišku, negali būti nuolatos politikuo-

jančiomis šutvėmis. Tačiau jie *privalo turėti* tobulinimosi politikoje planą.

Deja, jos neturėjo ir neturi nei politinio orientavimo pakopos, nei normalios *traukos* politinei veiklai, kurią indukuoja *suvereni* valstybė. Prie to visko *prisidėjo* Amerikos mokyklos ir universitetai, kuriuose užklasinė jaunimo politinė orientacija laikoma indoktrinacine nuodėme. Tai, atrodo, dirba kažkas iš gatvės, universitetams pasiliekant teisę laikas nuo laiko sudėti svetimas proklamacijas ir skelbimus į šiukšlių dėžę. Net lietuvių kunigai pamoksluose, kaip ir dera toje pakopoje pagal bibliją, *pataria* visiems, turtingesniems ir mažiau pasiturintiems, užmiršti savo partinius biznius, nes visus teis Aukščiausias.

Taigi, netenka stebėtis rezultatu. PLB ir Amerikos LB įsisteigė prisilaikydamos, atseit, *neideologinio* principo Visuomeninių reikalų komisijas. Deja, PLB ir VLIKas darnaus politinio darbo vis dar *nepasiekia*. Vis dar *neišryškėjo* tokios reikšmingos naujos iniciatyvos, kurios galėtų būti pakeltos į nacionalinio komiteto (VLIKo) lygį ir bendromis pastangomis įgyvendinamos. Tiesa, kukliai pareikštų pažadų, kaip minėjome, jau yra, kurių turinio *reikia laukti* ir visokeriopai sveikinti.

Tas nenusiklausymas, taip pat per lėtas jaunimo įsijungimas į Lietuvos bylos politiką, visų pirma matyt ir reiškia, kad išeivijoje yra *ugdomas* nenoras poliarizuotis pagal ideologinį principą.

Krikščionybė ir politika

Ypač akivaizdu, kad išeivijoje daug kas Lietuvos valstybinio suvereniteto ir jos žmonių laisvės idealą, jo siekių išraišką *mato* savo savaiminiame priklausyme lietuvių bendruomenėms iš didžiosios taip pat ir mažosios raidės, taigi plačiąja prasme. Tai netiksli išraiška ir *pavojinga* krikščioniškos tautos išeivijos pozicija. Tvirtinti, kad priklausymu etninei bendruomenei automatiškai yra išreiškiamas arba turi būti išreikštas tėvynės idealas yra *didelė klaida*, nors paviršutiniškai žvelgiant ir skamba neva patraukliai. Šio reikalo esmė yra tame, kad daug išeivių dirba *labai svarbų* likiminiame kelyje įvairiašakį kultūrinį darbą, bet užgožia, tiesiog nugramzdina politiką. Kiti tik žiūri į svarbų darbą iš šalies ir be atvangos kritikuoja. Treti mažiau reikšmingi, ypač Amerikai, etninės bendruomenės nariai simpatizuoja komunizmui ir dirba tiesioginiam Lietuvos ir potencialiam Amerikos priešui. Mat šiame krašte komunistų partija yra legali organizacija.

Tad baigusiems mokslus Vakarų Europoje ir Amerikoje, taip pat čia subrendusiems jaunesnės kartos išeiviams argi nereikia daug geriau *įsisąmoninti,* kad krikščioniškoji Lietuva yra krikščioniškoje Europoje? Argi nieko nereiškia Lietuvai beveik per pusę amžiaus krikščionių demokratų partijų *nuveikti* vadovavimo vyriausybėms ir opozicijoms *darbai,* pluralistinės daugpartinės visuomenės sąlygomis Vakarų Europos valstybėse? Argi mums, pavergtos tautos išeiviams, nereikia palaikyti su tomis partijomis nuolatinį ir tamprų idėjinį ryšį, ir ar nereikia ten be atvangos *ieškoti patirties ir užtarimo* Lietuvos bylai? Iš karto galima atsakyti, kad tai būtina, kad tai vienas iš *labai svarbių* politinės veiklos kelių. Tad kodėl mes šia linkme tokie inertiški ir beveik nieko nedarome? Nejaugi vien 1983 m. sausio 13 d. Europos parlamento rezoliucija dėl padėties Pabaltijo valstybėse nieko nepasako? Kaip mes ateityje galėsime plėtoti politinę veiklą šalindamiesi nuo krikščioniškųjų Europos partijų? Nejaugi lietuvių ateitininkų šūkis "Visa atnaujinti Kristuje" ir lietuvių skautų šūkis "Dievui, Tėvynei ir Artimui" politine prasme tėra tik *tuščiaviduris* žiedas? Manyčiau, kad kiekvienas giliau mąstantis jaunuolis nebus laimingas, pasilikdamas jaunystės šokių ir žaidimų lygyje.

O Rytų Europos trypiama Maskvos krikščionybė *išpuoselėjo* ypatingą gyvastingumą ir pasiaukojimą. Ji drąsiai *skelbia* visuomenei ir valdžiai etnines vertybes ir nuosekliai jas gina. Ypač įsidėmėtina, kad neseniai pasibaigusiame Lenkijoje kun. Popieluszkos žudikų teisme advokatai energingai ir įtikinančiai gynė Bažnyčios teisę ir pareigą *pasisakyti* viešojo gyvenimo klausimais. Jie teigė, kad "Bažnyčia negali atsisakyti pareigos kalbėti valdžiai ir apie valdžią". Tik laimingame krašte kunigai galėtų apsiriboti vien savo pastoracinėmis pareigomis ("Draugas", 1985 m., Nr. 28). Tačiau net ir tokiame krašte, lygiai kaip ir vargingame, kaip Ekvadore pažymėjo Popiežius Jonas Paulius II ("Draugas", 1985 m. Nr. 35), Bažnyčios *pareiga* nenuilstamai skelbti moralinius socialinio gyvenimo principus, krikščioniškąsias vertybes, kurios įpareigoja bendruomenę, jos vadovus *kurti* teisingesnę socialinę santvarką. Krikščioniškosios Evangelijos vardan visi krašto piliečiai turi solidariai ir nenuilstamai *dalyvauti* bendrose pastangose, kuriant santvarką, kuri kiekvienam piliečiui užtikrintų pagrindines žmogaus teises ir laisves, ir žmogaus vertas gyvenimo sąlygas savo tėvynėse bei jo pasirinktuose kraštuose.

O kaip mums lietuviams, pavergtoje tėvynėje bei tironų jau

45 metus gainiojamiems po pasaulį naujosios istorijos laikais, pasiekti tai? Kaip mums *pasiruošti,* kad aptartus tikslus pasauliečiai galėtų sėkmingiau įgyvendinti? Kaip minėtų idealų siekti? Visiškai tikra, kad šiaurės lageriuose ir Sibiro tremtyje niekas *politinių traktatų* nerašė ir nerašo. Net menkiausius prisiminimų tekstus budeliai išplėšia iš rankų. Tuo tarpu pavergta tėvynė taip pat yra izoliuota nuo pasaulio. Todėl ten daugpartinio gyvenimo kūryba, net teorijos plotmėje, praktiškai yra beveik *neįmanoma.*

Todėl apibendrinant straipsnyje apžvelgtas mintis, pabaigai dar paliestinas savitas svarbus klausimas, būtent atvejis, kai priešų siekiai sutampa. Tai paradoksas, kuris neretai pasitaiko. Bendroms išvadoms padaryti čia panaudosime tik vieną atvejį.

Iš anksčiau įvairiais požiūriais paliestų aspektų akivaizdu, kad lietuvių išeivijoje reiškiasi pavojinga *nepartinės* tautinės srovės tendencija. Tuo tarpu maskviškio marksizmo dogmoje kompartijos ir *nepartinių blokas* yra kertinis doktrinos akmuo. Tik visa nelaimė, kad tas nepartinių, sakykime, tautinis blokas yra 100-procentiniai *uzurpuotas.* Tikrovėje jo nėra, o yra tik tuščiaviduris marksizmo leninnzmo lozungas, tautų pavergimo įrankis.

Tai reiškia, kad Maskvai yra pats idealiausias atvejis, kai lietuvių išeivija ir kitų tautų bendruomenės Vakaruose pasiduoda *nepartinei srovei.* Teoretiškai ir Vakaruose *galioja* Maskvos kompartijos ir lietuvių nepartinių blokas, nepartinių, kurie savo politinių idealų *nerealizuoja* kitų partijų politinėje organizacijoje.

Praktiškai minėtas kompartijos ir nepartinių blokas yra pilnai realizuotas "Vilnies" ir "Laisvės" laikraščių leidėjų, nors tai niekur ir neparašyta.

Tokio bloko regimybė yra *pakibusi* ir visoje lietuvių bendruomenėje plačiąja prasme. Taip yra todėl, kad priešingi Maskvos politikai išeiviai nepakankamai žino maskviškį marksizmą, o kai kas gal ir žinodamas tokio bloko siekia.

VLIKui yra nepriimtina vien rezistencinių grupių struktūra. Žinoma, ją priėmęs VLIKas nesugriūtų, bet nedovanotinai *apleistų* tarptautinės reikšmės politinius sąjūdžius.

Pasaulinės reikšmės sąjūdžiai dabar yra *krikščionių demokratų* partija ir *socialdemokratų* partija, kurių politinės srovės Lietuvoje rya neišsikristalizavę, praktikos ir teorijos srityse jos yra stagnacijoje. (Neužmirštini ir tarptautinėje plotmėje veikią *liberalai,* kurie kaip ir KD bei socialdemokratai turi savo inter-

LIETUVIŲ TAUTA ATEITIES PERSPEKTYVOJE

KUN. VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS, MIC

1. Pranašiška tema

Ši tema yra pranašiška. Reikia turėti pranašiškų sugebėjimų, kad būtų galima ką pasakyti apie Lietuvių tautos ateitį. Tačiau pranašo vaidmuo dažnai yra persiaurai suprantamas. Iš jo laukiama vien ateities vizijos ir tai tik šviesios vizijos. Tačiau tai nėra pilnas pranašiškos pareigos supratimas. Teisingą pranašiškos pareigos sampratą galime gauti tik iš autentiškų pranašų, kurie giliai įžvelgia ateinančias pasėkas iš esamų davinių. Dėl to autentiški pranašai yra ne tiek ateinančių įvykių

---

nacionalą. *Red.*). Lietuvoje reikšminga yra ir uždara tautinė srovė, kuri, deja, šiandieninėje Europoje ir pasaulyje *neturi* patogių vartų į tarptautinius vandenis, bet yra *svarbi* tėvynei.

VLIKo ir PLB vienas iš pirmaeilių uždavinių — visomis galiomis skatinti jaunosios išeivių kartos gretose, ypač akademinėse, krikščionių demokratų ir socialdemokratų *sąjūdžių atgimimą*. Žvelgiant per tėvynės pavergimo klodus, galima ir būtina parengti projektą šiam tikslui siekti. Esant gerai valiai ir sutariant, yra galimi originalūs ir veiksmingi sprendimai.

Jeigu išeivija minėtų dviejų partijų atgimimo nesužadina, tai jaunoji išeivių karta savo misijos pavergtai Lietuvai *pilnai neatlieka*, nes nepanaudos svarbių galimybių. Ji neatliks todėl, nes Lietuva yra Europoje, o lietuvių išeivija naujomis jėgomis neprasiverš į pasaulinio mąsto europinius politinius sąjūdžius.

Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungai atsinaujinti, jos veržliam atgimimui įžiebti, *svarbiausias šaltinis* yra ateitininkų organizacija ir Lietuvių Skautų Sąjunga, tų organizacijų akademikai, įskaitant viduriniąją kartą, galinčią naudotis europinėmis kalbomis. *Svarbiausias* Sąjungos atgimimui pasiekti *principas* — Sąjungos federalizacija. Ateitininkų ir skautų šūkiai — "Visa atnaujinti Kristuje" ir "Dievui, Tėvynei ir Artimui" turi *išsiveržti* iš priverstinai savaip uždaro lietuviško "geto", kad *praturtinti* tėvynę krikščioniškosios pasaulinės politikos siekimais.

istorikai, kiek savo visuomenės perspėjėjai. Ateities vizija, kurią jie atidengia, yra tik jų duodamo perspėjimo visuomenei dalis. Senovės Izraelio pranašai paprastai sako: ateitis bus šitokia, jei jūs laikysitės mano perspėjimo ir ateitis bus kitokia, jei jūs jo nesilaikysite.

Taigi, jeigu mes šiandien norime būti savo tautos ateities pranašai, o ne koki pigūs viliotojai ar apgaudinėtojai ar beviltiški gąsdintojai, tai turime dideliu rūpestingumu suvokti esamus tautos ateities davinius, įvertinti jų istorinę jėgą, suvokti jų metafizinę prasmę ir iš to bandyti ką nors sakyti apie mūsų tautos ateitį. Suprantama dėl to, kad ir mūsų šis uždavinys negali būti laisvas nuo perspėjimo bruožo. Ir mes, jei norime autentiškai pranašiškai galvoti, turime drįsti pasisakyti sau patiems, kas mums žada ateitį, ir kas jos nežada.

2. *Lietuvių tautos santykiavimo problema*

Pagrindinį teigimą, kurį mes siūlome šių svarstymų pradžiai, kaip jų išeities tašką, aš norėčiau išreikšti šitaip.

Lietuvių tautos ateitis priklausys nuo to, kaip lietuvis žmogus jausis lietuviškoje visuomenėje ir kaip jis jausis visos žmonijos visuomenėje. Jeigu jis vienur ir kitur jausis gerai, savo vietoje, mums rūpintis Lietuvių tautos likimu nereikia. Mes negalime pasakyti, kokiomis formomis tas lietuviškumas bus pašauktas reikštis įvairiose gyvenimo srityse ir aplinkybėse. Tačiau jo reiškimasis bus žymus ir, turėkime vilties, pozityvus.

Jeigu vienoje ar kitoje santykiavimo srityje lietuvis savo vaidmens neatliks, yra pagrindo rūpintis lietuvių tautos ateitimi. Jei lietuvis nebus išmokęs ir įpratęs gerai santykiauti savo tarpe, jis nutautės. Jei jis nebus išmokęs gerai įsijungti į žmonijos problemas, jis pasidarys bereikšmis ir niekam nenaudinga mažuma.

Šios abi santykių sritys yra pavojingos ir nėra tikra, kuri iš jų yra pavojingesnė. Yra tikra, kad kuri nors viena santykiavimo sritis išgelbėjimo neneša. Jį gali atnešti tik abiejų krypčių derinys.

3. *Santykiavimo problema šiandien*

Kad geriau suvoktume santykiavimo reikšmingumą tautos išlaikymui ir jos klestėjimui, atkreipkime dėmesį į santykiavimo realybę kaip tokią. Pastebėkime, kad ši tema yra iš vienos pusės apleista tema iš kitos — ji yra grąsinanti.

Apleista tema

Santykiavimo realybė šiandien yra reali tema ypač dėl to, kad ji paskutiniais šimtmečiais buvo apleista ir nedavertinta. Tačiau šiandien ji iškyla jau kaip politinė grėsmė. Pirmąjį teigimą sakydami mes čia turime galvoje visą individualistišką Vakarų kultūrą, kurioje santykiavimas naujaisiais amžiais pradėjo sirgti skleroze. Jis pasidarė sunkus, varžomas įvairiausių senų teisių, formų ir privilegijų. Žmogui su žmogumi susisiekti atsirado neperžengiamų sienų. Dvasiškai tą santykiavimo trūkumą išreiškė imanentistinė filosofija ir individualistinė literatūra.

Grąsinanti tema

Iš kitos pusės, kaip reakcija prieš santykiavimo nedavertinimą, atėjo marksistinė filosofija su taip iškelta, išryškinta ir išplėsta bendravimo sąvoka, kad joje žuvo pats santykiaująs žmogus. Bendruomenės sąvoka šioje sampratoje sunaikino patį bendruomenę kuriantį veiksnį, atskirą žmogų, padarydama iš jo tik "izoliatą", kuris, pasak Lenino, gali būti laikinai kuriam nors reikalui iš savo aplinkos erdvėje, laike ir medžiagoje ištrauktas, bet ir vėl turi būti jon panertas, kai yra savo darbą atlikęs. (Žiūr. mano studiją: Santykiai tarp žmonių komunizme, Suvažiavimo Darbai). Ant šios filosofijos susikūrusi samprata šiandien grąsina sunaikinti laisvą santykiavimą visame pasaulyje.

Jono XXIII santykiavimas

Su nauja ir jaunuoliškai gaja santykiavimo sąvoka išėjo Jonas XXIII. Jis nustebino pasaulį drąsiu santykiavimo pastatymu tam tikra prasme nepriklausomai nuo teorinių tiesos skirtumų. Jis pats drąsiai pradėjo pokalbį, kaip lygus su lygiu, su įvairiomis konfesijomis. Jis, kone naiviai siūlė pereiti į atvirą santykiavimą bei pokalbį įvairioms politinėms jėgoms, tikėdamasis tiesos ir gėrio laimėjimo paprasčiausiai santykiavimo būdu.

Popiežius Jonas buvo nuostabiai gerai išgirstas. Jis savo santykiavimo primatu atidarė daug durų, kurios buvo uždaros šimtmečiais, gal net tūkstantmečiais. (Žiūr. mano studiją: Jono XXIII politinių principų analizės bandymas, Tėvynės Sargas).

O. Spenglerio santykiavimas

Norėdami geriau suvokti santykiavimo problemos aktualumą, paimkime autorių kiek iš praeities; žmogų garsų, truputį

Lietuvos Nacionalinė M. Mažvydo Biblioteka

apsišaukusį savo pranašišku pesimizmu, kalbančiu apie Vakarų kultūros žlugimą, būtent Osvaldą Spenglerį.

Ką jam reiškia santykiavimas? — Santykiavimas jam turi religinę prasmę. Santykiavimas jam yra pažymėtas religine žyme. (2 tomas, 116 psl.). Šis Spenglerio teigimas mums padeda geriau suprasti, kas buvo prarasta individualistinėje galvosenoje, ko ieškojo marksizmas ir nerado, ir ką reiškia Jono entuziazmas santykiavimui.

Savo religinėn santykiavimo sampraton Spengleris įtraukia mums labai opų objektą, būtent, kalbą. Jis drįsta sakyti, kad žmogaus kalba savo kilme turi religinį antspalvį. Pirmieji žmonijos žodžiai — apie kurių struktūrą mes nieko nežinome — turėjo turėti kulto pobūdį. Tą pat jis sako apie pirminį raštą ir pirmines meno apraiškas. Iš kitos pusės, santykiavimas jam turi gilų ryšį su rase, gyvenimu, likimu ir politika.

Šias Spenglerio mintis mes cituojame tam, kad atkreiptume dėmesį į tą vienybę, kurion santykiavimas buria apie save reikšmingas gyvenimo sritis.

Šiandien jau pradedama suprasti, kad santykiavimas yra viena didžiųjų žmonijos problemų. Ji kyla ne tik politinėje, kalbinėje, bet ir religinėje srityje. Dėl to kai mes lietuvių tautos likimą norime svarstyti ryšium su jos santykiavimo galimybėmis ir sunkenybėmis, atrodo, kad mes problemą pastatome į teisingą jos vietą.

4. Kaip reiškiasi lietuvių tautos santykiavimas jos istorijoje?

Norėdami sužinoti ko galime tikėtis iš lietuvių tautos ateityje, būtent, kaip ji tvarkys savo santykius ir dėl to kokiais keliais nueis, visų pirma turime pažvelgti į tautos praeitį ir pažiūrėti, kaip tauta tvarkė savo santykiavimo problemas iki šiol. Iš to, kaip ji santykiavo praeityje mes galėsime spręsti, kaip ji yra linkusi spręsti savo santykiavimo problemas. Turėdami tuos davinius, mes galėsime kritiškai juos vertinti ir sakyti, kur ir kaip verta apsispręsti.

Žinoma nėra jokios tautos, kurios santykiavimo istorijoje nebūtų galima konstatuoti didelių trūkumų. Tačiau lietuvių tautos istorijoje jų yra ypač apstu. Norėdami apžvelgti santykiavimo problemas lietuvių tautos istorijoje, padalykime jas į dvi dalis: į santykiavimą su kitomis tautomis ir į santykiavimą tautos viduje.

Santykiavimas su kitomis tautomis. Santykiavime su kitomis tautomis lietuvių tauta yra ypač pasyvi ir rezistenciška. Didžiausias faktas šioje srityje yra pavėlinimas priimti krikščionybę. Jeigu tauta paskutinė Europoje priėmė krikščionybę, tai tas liudija, kad jos santykiavimas su išoriniu pasauliu buvo labai sukliudytas. Mes čia nesvarstome kitų kaltės šiame santykiavime. Taip pat į šį reiškinį mes nežiūrime vien kaip į kaltę. Kaip matysime, šis faktas turi ir savo pozityvinę pusę santykiavimo problematikoje. Tačiau santykiuose su kaimynais mes jį turime įvertinti, kaip neigiamą reiškinį.

Nedaug šis pasyvumas pasikeitė ir krikščionybę priėmus. Tiesa, tada prasidėjo gana intymus lietuvių tautos santykiavimas su lenkų tauta. Tačiau ir šis santykiavimas turėjo ligūisto pasyvumo žymių. Tai nebuvo organiškas naujų vertybių pasisavinimas; tai buvo greičiau svetimybėms pasidavimas. Šio reiškinio liudininkas yra tuolaikinė šviesuomenė, kuri iš vienos pusės stipriai sulenkėjo, iš kitos — atitrūko nuo savo tautos kamieno.

Naujieji amžiai tautos santykiavimo srityje taip pat nieko nedavė. Prasidėjęs protestantizmas tautoje sužadino tik nedidelę reakciją.

Paskutinių šimtmečių sąjūdžius Lietuvoje kliudė daugiausiai rusų okupacija. Daugiau įtakos turėjo tik romantinis Vakarų sąjūdis, kuris iš tikrųjų prikėlė Lietuvių tautą nepriklausomybei.

Čia reikia atskirai apžvelgti lietuvių tautos santykiavimą su Rytais. Viduramžiais galima konstatuoti gyvą politinį lietuvių tautos santykiavimą su Rusijos kraštais, kuris išsilaikė ir naujųjų amžių pradžioje. Yra pagrindo prileisti, kad jau prieš prasidedant krikščionybei Lietuvoje, buvo joje gana intensyviai juntama graikiškosios krikščionybės įtaka, kuri dar labiau buvo jaučiama Skandinavijoje. Tačiau graikiškajai krikščionybei nustojus savo gajumo, šis lietuvių tautos inspiracijos šaltinis nuščiuvo. Lietuviai politiniai valdovai daugiau davė Rusijos kraštams savo sveiku organizaciniu instinktu, negu iš jų gavo krikščioniško įkvėpimo. Naujaisiais amžiais Rusijos politinė įtaka atsikeršino lietuvių tautai, užmesdama jai taip pat ne savo krikščionybę, bet liberalistinį absoliutizmą ir marksistinį totalizmą.

Toks yra lietuvių santykiavimo su užsieniais scheminis vaizdas. Kaip matome, jis kone visas yra negatyvinio pobūdžio. Ne daug kas organiškai pasisavinta ir nedaug pastovaus

kitiems suteikta. Ne be reikalo prancūzų praėjusio šimtmečio geografas Reclus stebisi ir tiesiog negali suprasti šiuo gabios lietuvių tautos kūrybiniu nevaisingumu.

Santykiavimas tautos viduje. Kaip yra su santykiavimo problema pačiojs lietuvių tautoje? — Čia vaizdas yra žymiai geresnis. Jau vien tas faktas, kad krikščionybė, net ir jėga, neįsiveržė Lietuvon per keletą šimtmečių, liudija, kad čia buvo gerai funkcijonuojanti sąranga, tam tikra natūrali organizacija, kuri nebūtų galėjusi taip ilgai išlaikyti tokio stipraus bandymo be gerai funkcijonuojančio tarpusavio santykiavimo. Vien prievartinis tarpusavis santykiavimas nebūtų įstengęs šiam spaudimui taip ilgai priešintis.

Deja, šis vidinis lietuvių santykiavimas yra dar labai mažai ištirtas. Tačiau iš palaidų kronikinių žinių galima išvesti, kad jis buvo giliai demokratiškas, besireiškiąs laisvo žmogaus bendradarbiavimu su laisvu žmogumi. Tai liudija Dusburgo paliudyta žinia, kad 12 šimtmety Žemaitijoje buvo pilių, kurios buvo ne privati nuosavybė, bet greičiau bendras apylinkės javų sandėlys. Taip jis kalba apie Aukaimio pilį, buvusią Batakių - Skaudvilės apylinkėse. (Pal. mano studiją: Sovietinė Lietuvos istoriografija, Tautos praeitis, 1959 m. 4 ir 16 psl.). Dėl to, pasak Adomo Bremeniečio, prūsai savo tarpe nepakentė jokios valdžios (IV, 18; Encicl. of Rel. and Ethics, 7 tomas, 728 psl.). Iš kitos pusės, sutartis su kitais pasirašydavo daugybė karalių, didikų ir liaudis (Encicl. of Rel. and Ethics, 7 tomas, 728 psl.).

Reikia, deja, pripažinti, kad didžiųjų kunigaikščių epocha šį santykiavimą ne tiek ugdė, kiek jam kenkė. Rūpindamiesi užsienio politika ir centrinės valdžios stiprinimu, didieji kunigaikščiai nedaug teturėjo kantrybės su savaisiais. Juk lieka berods nepaneigtas faktas, kad ir Vytautas pradėjo Žemaitijoje atidavinėti valstiečius bajorams. Jis tokiu būdu pradėjo tą procesą, kuris toliau vystydamasis naujaisiais amžiais lietuvių tauton įvedė labai sužalotus baudžiavinius santykius, kurie savo viršūnes pasiekė 19 šimtmety.

Lietuvių tautos vidiniai santykiai buvo galingai atstatyti nepriklausomoje Lietuvos respublikoje su visų Lietuvos piliečių laisve ir lygybe prieš įstatymus.

Taigi vidinis lietuvių tautos santykiavimas, nepaisant kenksmingų šalutinių įtakų ir nepaisant nesugebėjimo naudotis palaimingomis pašalinėmis įtakomis, turi labai gerų natūralinių duomenų. Tai yra pasirodę ne tik senojoje praeityje, bet

ir trumpame, bet nepaprastai vaisingame santykiavimo atžvilgiu nepriklausomos Lietuvos laikotarpyje.

5. *Prieš kokias santykiavimo problemas mes stovime dabar?*

Šiandien mes stovime prieš didelę lietuvių tautos santykiavimo problemą su pasauliu. Nepriklausomybės perijodas vos tik pradėjo tautos santykiavimą su pasauliu. Ši santykiavimo sritis tada dar nebuvo pilnai atidaryta. Tačiau mums ji yra atsivėrusi visu savo pločiu ir gyliu.

Kas metai mes minime vieną labai tragišką lietuvių tautos gyvenime įvykį, būtent: Birželio išvežimus. Į šį įvykį mes paprastai žiūrime, kaip į grėsmę mūsų tautai. Jis toks iš tikro yra. Taičau pabandykime į jį pažvelgti lietuvių tautos su užsieniu santykiavime problemos požiūriu. Mat įvykiai, nors ir žiauriausi, turi ir savo pozityvinę kalbą. Jie kartais labai rėkiančiu būdu pasako tai, kas lengvais žodžiais kalbant nebuvo išgirsta per šimtmečius ir tūkstantmečius.

Birželio įvykių istoriosofija. Kokia yra istoriškai filosofinė Birželio išvežimų prasmė? — Mes visi žinome, kad Birželio įvykiai išvežė žymią mūsų tautiečių dalį į Sibirą ir tolimuosius Rytus. Tačiau mes nesame įsisąmoninę, kad ir mus — tremtinius — iš Lietuvos išvežė, art iesiog išmetė ne kas kitas, kaip tie patys birželio įvykiai. Jei mes nebūtume matę priverstinai vežant mūsų brolius, mes nebūtume taip dideliais būriais pasitraukę į Vakarus. Jei ne birželio įvykiai, niekas iš Lietuvos nebūtų mus išviliojęs. Mes ją taip mylėjome ir jos nepriklausomu gyvenimu taip džiaugėmės.

Taigi Birželio įvykiai yra tam tikras lietuvių tautos širdies atvėrimas ir jos kraujo išliejimas viena kitai priešingomis kryptimis: į Rytus ir į Vakarus. Birželio įvykiai paima mus iš tūkstantmetės uždarumos ir išbarsto mus didžiuosiuose tautų keliuose, tarsi pareikalaudami iš mūsų duoklės už perilgai užtrukusį lietuvių tautos uždarumą.

Šių įvykių dėka prieš mūsų akis iškyla nauja problema, prieš kurią mūsų tauta anksčiau nebuvo pastatyta tokiu grubiu aiškumu. Ši problema yra sunki: ji yra net grąsinanti, tačiau ne būtinai ji turi būti beviltiška. Gal greičiau ji yra išsigelbėjimą nešanti problema. Nes tauta, kuri visoje savo veikloje yra nusikreipusi vien uždarumo kryptimi, natūraliai mažėja. Tai yra etnologijos dėsnis, kurio niekas negali pakeisti. Jo pavyzdžių net perdaug turime mūsų pačių gyvenime. Tik

ta tauta auga ir didėja, kuri sugeba į save įimti naujus ir svetimus dalykus. Tačiau, kad kas sugebėtų į save įimti naujų dalykų, tas turi atsiverti.

Atsivėrimas kitiems yra krizė. Taip kaip vaikų vedybos yra šeimos krizė. Dėl to ir Birželio įvykiai yra krizė, statanti lietuvių tautai naujus santykiavimo uždavinius.

Išvengti santykiavimo dilemos. Nuo mūsų sugebėjimo išspręsti santykiavimo uždavinius priklausys mūsų tautos likimas. Problema nebūtų išspręsta, jei mes, nors ir išbarstyti po pasaulį, bet savyje užsidarytume. Bet, žinoma, nebūtų problema išspręsta nei tada, jei mes atsiverdami pasauliui patys save prarastume.

Mes čia nesitariame galį duoti pilną atsakymą į šią problemą. Ko mes šiuo svarstymu siekiame, tai yra tik mintis, kad mes nepadarytume dilemos tarp šių dviejų santykiavimų, kad mes nesakytume: lietuviškas santykiavimas arba joks. O tokio pavojaus mūsuose yra.

Mes esame gerai įsisąmoninę tautos žuvimo pavojumi tuo atveju, kai mūsų tautiečiai persiima svetimomis vertybėmis ir liauja santykiavę su savo tauta. Tačiau mes nesame gerai įsisąmoninę kitą pavojaus pusę. Tauta, kuri nieko iš kitų nesisavina, yra pasmerkta atsilikimui. Tauta, kuri nieko kitiems neduoda, darosi pasaulyje nereikalinga. Ji patenka apsupiman. Paklausykime šiuo reikalu didelio tautos mokslo žinovo tėvo W. Schmidt žodžių. Jis sutinka, kad ne viską tauta turi pasisavinti, ką ji svetur sutinka. Ji turi sugebėti rinktis, kas jai naudinga. Tačiau ji negali atmesti visko, ką sutinka. "Jeigu japonai būtų viską, kas buvo svetima, atmetę, šiandien jie būtų Europos kolonija" (Rassen und Voelker, I tomas, 38 psl.).

6. Išsilaikymo politika nėra pakankamas santykiavimas

Birželio įvykiai lietuvių tautą šiandien išblaškė visame pasaulyje: nuo vieno Ramiojo vandenyno krašto iki kito, nuo vieno žemės pusrutulio iki kito. Lietuvių tauta pasidarė gyva problema visame pasaulyje. Niekada prieš tai lietuvių tauta nebuvo taip išgarsinta. Sena lietuvių tauta šiandien naujagimio verksmu apskelbia savo buvimą visame pasaulyje. Tauta yra ne tik gyva, bet ir jaunuoliška. Ji, kaip jaunuolis, kelia pasauliui įvairius nepatogius klausimus, reikalaudama jų sprendimo.

Šiandien mes galime kai ką padaryti lietuvių tautos santykiavimui pasaulyje sustiprinti, ko mes niekad nebūtume galėję

padaryti, būdami Lietuvoje. Tačiau čia gali kas nors mums padaryti priekaištą, kad mes, keldami didžiąsias lietuvių tautos santykiavimo problemas, norime užliūliuoti tautos sąmonę prieš mažesnius, bet mirtinus pavojus. Tai būtų tolygu, kaip mirštančiam žmogui kalbėti apie didelius gyvenimo uždavinius, kai jis jau nebėra pajėgus gyventi.

Mūsų atsakymas į šį priekaištą remiasi tuo, kad mes atsisakome į dabartinę lietuvių tautos situaciją žiūrėti kaip į beviltišką situaciją. Ji yra sunki ir kritiška, bet ne beviltiška. Kiekviena sunki situacija yra linkusi užmesti mums savo pesimizmą, savo pasaulėžiūrą, t. y. savo beviltybę. Tačiau jeigu mes esame laisvi žmonės, mums nėra reikalo pasiduoti šiai nelaimės diktatūrai. Mes patys turime apvaldyti nelaimę, o ne ji mus. Po Kristaus atpirkimo žmonių visuomenėje nėra situacijos, kuri iš esmės būtų beviltiška Taigi ir krikščioniškai tautai nėra būklės be išeities. Tai yra reali Kristaus kančios ir prisikėlimo iš mirties dovana žmonijos istorijai. Galima sakyti, kad tai yra reali Kristaus dovana santykiavimo filosofijai, nes Kristaus kančia, išoriškai žiūrint, liudija beviltišką santykiavimą, kuris tačiau yra persunktas neišsemiamos santykiavimo vilties visai žmonijai. Jokia nelaimė, net kaltė, po Kristaus neapvaldo ir pesimistiškai žmogiškosios santykiavimo situacijos. Kristus mus skatina mokytis įvykius vertinti ne iš jų mums nešamos grėsmės, bet iš juose glūdinčios palaimos. Taip, kaip Vytautas Didysis pasimokė iš pralaimėjimo prieš totorius, taip mes mokykimės iš birželinės tragedijos.

Taigi, įvykius mes turime vertinti ne išsigandusio ir nuovoką pametusio žmogaus žvilgsniu. Aukščiau minėtas priekaištas būtų teisingas, jei mes į mūsų tautos situaciją žiūrėtume, kaip į iš esmės beviltišką ir lauktume tik kokio atsitiktinio išsigelbėjimo ar stebuklingo situacijos pasikeitimo. Tada mes galėtume sakyti, kad mes daugiau nieku nesirūpiname, kaip išsilaikymu. Išlikimas gyvais tada galėtų būti vadovaujantis mūsų politikos principas. Bet tuo pačiu jis būtų mūsų pasmerkimas mažavertiškumui. Išsilaikymo principo vadovavimas mūsų veiklai mums ateities nežada. Išsilaikymo politikos mums negana. Reikia augimo politikos, kuri yra įvykdoma gerai tautoje išbalansuotu santykiavimu.

Turėdami prieš akis įgimtą lietuvių tautos drovumą santykiuose su kitais, kurie seka lietuviais arba visiškai kito išsižada arba visiškai jam pasiduoda, turime būti atsargūs, kad nekartotume praeities klaidų. Vietoj to mes turime stengtis

PREL. MYKOLAS KRUPAVIČIUS

Atsiminimai

PREL. L. TULABA

I

Dievas man davė privilegiją būti tiek artimam prel. M. Krupavičiui, kad galėjau jį asmeniškai gerai pažinti ir iš jo išgirsti kai kurių pasipasakojimų, kurie leidžia geriau pažinti didžio lietuvio ir kunigo asmenybę.

Gimė 1885 metais Krokelaukio parapijoje. Augo ir jaunystę praleido Balbieriškio parapijoje. Mokėsi Veiverių mokytojų seminarijoje.

Tėvas buvo daugiau kosmopolitas. Baigęs mokslus Louvaine. Filosofijos daktaras. Motina — eilinė Lietuvos kaimo moteris. Tėvas Lietuvoje buvo dvaro užveizda. Dvaruose anuomet vyravo lenkų kalba. Motina tačiau stengėsi visomis išgalėmis skiepyti vaikams lietuvišką dvasią. Ilgainiui tėvas paliko šeimą ir išvyko į užsienį. Vaikų auklėjimu turėjo rūpintis motina. Ji aukojosi iš paskutiniųjų, kad išleistų Mykoliuką į mokslą. Šeimos gyvenimas Mykoliuko sieloje paliko gilių pėdsakų. Augdamas aplinkoje, matė socialinį neteisingumą, o taip pat užsidegė noru ginti lietuvišką kalbą ir lietuviškumą.

Įstojęs į Veiverių mokytojų seminariją, jaunuolis Mykolas jau buvo užsidegęs lietuvis patriotas. Tuojau įsijungė į slaptą

---

sudaryti lietuvių tautoje tokią atmosferą, apie kurią būtų sakoma, kad šioje tautoje klesti tiek tautinis tiek tarptautinis santykiavimas; kad naudinga yra turėti pažinčių kultūriniais ir politiniais klausimais.

Tarpusavio lietuvių santykiavimo klausimu dera mums pavyzdžių jieškoti senojoje, prieškunigaikštinėje Lietuvoje. Aukaimio bendruomenėn, kuri telkė visus apylinkės gyventojus ir sudarė jiems galimybę laisvai spręsti savo visuomeninius klausimus, tegul būna pavyzdys ir mūsų susiorganizavimams. Šventumu dvelkiantis šios pilies vardas — Aukaimis, t. y. aukos kaimas — tegul šia kilnia aureole apsupa ir mūsų santykiavimus. Šia prasme dar kartą teisingi pasirodė mūsų tautos himno žodžiai: iš praeities tavo sūnūs te stiprybę semia.

lietuvišką veiklą. Seminarijos vadovybė visomis priemonėmis slopino lietuviškumą. Tam panaudojo net moralinio tvirkinimo priemones. Ruošdavo pasilinksminimus ir į juos sugabendavo iš Kauno patvirkusių merginų. Mokyklos vyresnieji jautė, kad M. Krupavičius yra vienas iš lietuviškos veiklos vadų, bet neturėjo tikrų įrodymų, kad pašalintų iš seminarijos. M. Krupavičiaus dvasiniam subrendimui ir patriotiniam nusiteikimui turėjo didelės įtakos mokyklos kapelionas kun. P. Andziulis. Baigęs mokslą ir gavęs mokytojo diplomą, M. Krupavičius, dėl savo lietuviškos veiklos, negalėjo gauti Lietuvoje mokytojo vietos; buvo paskirtas į Lomžą, t.y. į lenkišką apylinkę. Čia išbuvo du metus. Lietuviškos aplinkos ilgesys buvo toks didelis, kad atsisakė mokytojo vietos ir grįžo į Lietuvą. Apsisprendė stoti į kunigų seminariją, nes žinojo, kad tik kunigai turėjo plačias galimybes likti Lietuvoje ir dirbti savųjų tarpe. 1908 metais rudenį įstojo į Seinų kunigų seminariją. Kunigų seminarijoje tuojau įsijungė į lietuvišką veiklą. Tapo vienas iš vadų, rizikuodamas būti iš seminarijos pašalintas. Mat, seminarijoje Seinuose vyravo lenkiška dvasia. Rektorius buvo lietuvis prel. Blažys, bet aplenkėjęs, taip kad praktiškai vice-rektorius kan. Jalbžykowskis buvo tikrasis seminarijos viešpats su fanatišku lenkišku nusistatymu. Nuo vice-rektoriaus lietuviai klierikai daugiausiai kentėdavo. Juos tačiau globojo ir gynė lietuviai profesoriai ir Seinuose esą lietuviai kunigai. Tarp šių minėtini prel. J. Laukaitis, Tėv. Totoraitis, kun. Kuraitis, kun. Šeškevičius ir kt. Apie Seinų kunigų seminariją M. Krupavičius, jau profesorius Vilkaviškio kunigų seminarijoje, kai pasirodė Mykolaičio - Putino romanas "Altorių šešėlyje", paskaitos metu, komentuodamas šį romaną, šitaip išsireišiė: "Mano kurso draugas Mykolaitis - Putinas savo romane nupiešė Seinų kunigų seminariją juodą kaip juodžiausias velnias. O ji tokia nebuvo. Joje buvo asmenybių mielų, nors prie širdies dėk! Kaip Laukaitis, Totoraitis ir k.". M. Krupavičius, kaip ir vienas kitas klierikas, ėmėsi seminarijoje plunksnos darbo: rašė straipsnius G. Taučiaus slapyvardžiu. Naudojosi slapyvardžiu, nes klierikams buvo draudžiama rašyti lietuviškoje spaudoje. Jo straipsniai buvo spausdinami "Vadove". Bebaigiant seminariją, lietuviai profesoriai reikalavo, kad M. Krupavičius būtų siunčiamas aukštesnėms studijoms į Petrapilį. Tam tačiau griežtai priešinosi seminarijos vadovybė, ypač vice-rektorius. Pavyko tačiau, panaudojant net tam tikrus grasinimus, iškelti proferosiaus kun. Misevičiaus neprofesoriškus išsireiškimus paskaitų metu (anek-

dotus) — palenkti vysk. A. Karosą M. Krupavičiui bei jo siuntimui į Petrapilio akademiją palankia prasme. Seminarijos vadovybė bandė priešintis, bet vyskupas savo nusistatymo nepakeitė. Tada buvo bandoma M. Krupavičių įtikinti, kad atsisakytų vykti į akademiją, grąsinant, jog neduos šventimų. Pakviestas pas rektorių, M. Krupavičius nuėjo pas kun. Totoraitį pasitarti, kaip turėtų laikytis vadovybės atžvilgiu. Totoraitis palydėjo Mykolą iki rektoriaus durų ir primygtinai jam kartojo: "Tik tu, Mikai, tylėk! Tik tu, Mikai, nesiginčyk!" Pats Krupavičius apie šį savo vizitą pas rektorių šitaip išsireiškė: "Buvo įprasta, įėjus pas rektorių, lotyniškai pagarbinti, ranką pabučiuoti ir lenkiškai kalbėti. Aš gi lietuviškai pagarbinau, rankos nebučiavau ir lietuviškai kalbėjau!" Visos šios problemos galutinis sprendimas buvo: M. Krupavičius išvyko į Petrapilio dvasinę akademiją, bet jam buvo sulaikyti kunigystės šventimai. Atvyko tad į akadmeiją 1913 būdamas diakonu. Kunigu buvo įšventintas vysk. Cieplako tik 1914 birželio 13 d. Mokslą akademijoje baigė 1917 metų pavasarį. Tuojau po šventimų buvo paskirtas kapelionu į lietuvių Martyno Yčo vardo gimnaziją Voroneže.

II

Jau būdamas akademijoje Petrapilyje M. Krupavičius buvo įsijungęs į lietuvišką politinę veiklą. Voroneže jis dar daugiau reiškėsi lietuviškoje veikloje. Bolševikai revoliucionieriai tuojau atkreipė į jį dėmesį. Revoliucinis teismas už akių jį buvo pasmerkęs mirti. Šitai sužinojęs, 1918 kovo mėnesį, slapstydamasis sugrįžo į Lietuvą. Bet ir čia turėjo slapstytis, vykstant kovoms tarp vokiečių-bermontininkų ir rusų-raudonarmiečių. Atgavęs pilną laisvę, tuojau prisistatė vysk. A. Karosui Seinuose. Vyskupas, kun. J. Staugaičiui prašant, leido M. Krupavičiui įsijungti į politinę veiklą, kurioje pasižymėjo kaip Krikščionių Demokratų vienas iš pagrindinių vadų. Tapęs Žemės Ūkio ministeriu, pravedė žemės reformą, kuri turėjo gyvybinės reikšmės Lietuvai politiniu atžvilgiu, būtent, apsaugojo nuo pro-lenkiškų ir pro-bolševikiškų įtakų. Žemės reformos pravedimas sukėlė mažą audrą prieš M. Krupavičių. Vatikano atstovas — apaštališkasis vizitatorius arkiv. Zecchini, italų kilmės, bet lenkiškos kultūros dvasiškis, pritariamas kai kurių lietuvių aukštų dvasiškių, tarp kurių ir prel. Maironio, kėlė abejojimų, ar žemės nusavinimas moraliai yra pateisinamas. Lietuvos vyskupai tačiau su arkiv. Karevičium priešakyje,

pasisakė už žemės reformą ir jos vykdytoją M. Krupavičių, nurodydami, jog pagal krikščionišką moralę nuosavybės nusavinimas, kai to reikalauja viešas gėris, ir kai savininkas yra atlyginamas, yra leistinas. Kun. M. Krupavičius buvo Dievo Apvaizdos siųstas vyras pravesti žemės reformą ir vadovauti valdančiai Krikščionių Demokratų partijai pačiu sunkiausiu Lietuvos atstatymo nepriklausomam valstybiniam gyvenimui metu. Ir kaip politikas M. Krupavičius pirmoje eilėje buvo kunigas. Visame griežtai laikėsi krikščioniškos etikos principų. Aukojosi ir aukojo visa kitiems, nežiūrėdamas savęs. Visame ir su visais stengėsi būti teisingas, bet taipgi gailestingas. Viena proga, kai skundėsi klebonaudamas Veiveriuose dėl medžiaginių sunkumų, paklausiau, kodėl nepasirūpino savo ateitimi, kai buvo ministeriu. Man atsakė: "Dalinau tiems, iš kurių tikėjausi, jei būčiau reikalingas, gauti duonos kąsnį. Esu tačiau nelaimingas žmogus. Nepažinau žmonių. Nepataikiau šelpti tinkamus. Daviau tiems, kurie pasirodė latrai, o vienas iš jų net pasirodė žmogžudys!". Jis buvo didelė asmenybė, kokios gimsta tik šimtmečiais. Būtų tapęs dar didesnis, jei būtų gebėjęs pasinaudoti kitais, o ne vienas pats vertęs sunkią gyvenimo arimų vagą.

III

Po įvykusio perversmo, tautininkams paėmus valdžią, kun. M. Krupavičius išvyko studijuoti į Prancūziją. Ten praleido du metus, nuo 1927 iki 1929. Grįžęs į Lietuvą, prisistatė Vilkaviškio Vyskupui ir prašė būti paskirtas kur nors į parapiją pastoraciniam darbui. Vyskupijos Kūrija, kuriai, šalia vysk. A. Karoso, vadovavo prel. J. Laukaitis, pasiūlė vieną iš gražiausių parapijų provincijos užkampyje. Kun. M. Krupavičius pareiškė vysk. A. Karosui: "Ekscelencija, kiekvienas kunigas savo apaštališką tarnybą paprastai pradeda nuo vikaro, o ne nuo klebono pareigų. Prašau todėl skirti mane kur nors vikaru, nes aš dar nesu dirbęs parapijoje. Paskyrė tad vikaru į Garliavą (1929 - 30). Čia išbuvo tik metus, nes tuo nebuvo patenkinti nei valdžia, nei diocezijos vadovaujantys kunigai. Valdžiai kun. M. Krupavičius buvo neparankus Garliavoje, nes radosi arti Kauno. Vyskupijos sekanai kreipėsi net į šv. Sostą, protestuodami, kam kun. M. Krupavičius buvo pažemintas, skiriant vikaru ir dar prie pat Kauno, kur visi jį pažino kaip ministerį. Dekanai taipgi reikalavo, kad iš Kūrijos būtų atleistas prel. J. Laukaitis, kuris buvo laikomas palankiu tautininkams. Vysk. A. Karosas nedelsdamas prel. J. Laukaitį pasiuntė klebonu į Seirijus, o

kun. M. Krupavičių paskyrė profesoriumi Kunigų seminarijoje, kuri kaip tik tais (1930) metais buvo perkelta iš Gižų į naujai pastatytus rūmus Vilkaviškyje.

IV

Tais pačiais metais, kai kun. M. Krupavičius buvo paskirtas profesoriumi, aš įstojau į Vilkaviškio kunigų seminariją. Du metus klausiau jo paskaitų. Dėstė sociologiją, etiką ir homiletiką. Tai buvo vienas iš geriausių profesorių, kokių esu turėjęs. O jų turėjau daug. Paskaitos visada buvo puikiai paruoštos turinio atžvilgiu. Bet žavėjo ypatingai savo nelygstama iškalba. Neklysiu sakydamas, kad buvo sau lygaus neturįs kalbėtojas. Buvo įdomus dar ir tuo, kad savo paskaitose stengėsi ne tik mokyti, o ir auklėti. Paskaitas jungdavo su dienos aktualijomis, ir jas baigdavo su konkrečiais paskatinimais. Buvo drastiškas išsireiškimuose, ir griežtas riekalavimuose. Nevengdavo kritikos, kuri kartais gal būdavo nediskretiška ir nediplomatiška. Visa tai sudarė jam pačiam sunkumų su vadovybe, o klierikuose iššaukė nepasitenkinimo. Tiesa, kai kurie mūsų juo žavėjomės, bet kiti jo nemėgo.

Paminėsiu keletą svarbių epizodų, kurie charakterizuoja jį kaip profesorių.

1931 metais, kai grįžome po Kalėdų atostogų, vienos paskaitos metu jis prabilo: "Mano brangūs broliai, esu moraliai nukentėjęs. Ekscelencija uždraudė pamokslus sakyti. Nežinau kodėl. Ale, spiaudau ir durnių gaudau, — nereikės ruoštis!" Buvo įtempimo metas tarp Bažnyčios ir vyriausybės. Kun. M. Krupavičiaus pamokslai žavėjo Vilkaviškio katedros tikinčiuosius. Savo pamoksluose anuomet dauguma kunigų paliesdavo valdžios varžymus, nukreiptus prieš katalikišką visuomeninę veiklą. Šito neišvengė ir kun. Krupavičius. Iš čia spaudimas ir reikalavimas, kad vyskupas uždraustų jam sakyti pamokslus. Valdžia grasė atimti finansinę paramą seminarijai. Dėl šios priežasties vysk. A. Karosas kvietė kun. M. Krupavičių nesakyti katedroje pamokslų. Mums buvo nuostabu, kad iškalbos profesoriui buvo uždrausta sakyti pamokslus. Juk mes iš jo turėjome mokytis, kaip reikia sakyti pamokslus. Vargu, ar buvo taktiška iš profesoriaus pusės kalbėti klierikams, kad vyskupas uždraudė sakyti pamokslus. Kai tikrumoje vyskupas tik kvietė dėl aukščiau suminėtų motyvų susilaikyti nuo pamokslų sakymo katedroje. O vėliau, matyt, dėl kilusių neigiamų reakcijų, vysk. A. Karosas

pranešė, jog aną savo kvietimą nesakyti pamokslų atšaukia. Kun. M. Krupavičius tačiau nesutiko toliau kalbėti katedroje.

Kitas epizodas liko man atmintyje. Pasirodė Mykolaičio Putino romano I tomas "Altorių šešėliai". Prof. M. Krupavičius savo paskaitą pradėjo sekančiai: "Išėjo iš spaudos mano seminarijos draugo Mykolaičio Putino parašytas romanas. Ar jį skaitėte? Jei neskaitėte, perskaitykit greičiau ir pasidarykite konkrečias išvadas. O kad būtų įdomiau skaityti, supažindinsiu su kai kuriais personažais, nes jie yra istoriniai. Vasaris yra vargšas Putinėlis. Seinų seminariją jis nupiešė juodai. O ji tokia nebuvo . . . Seminarija jam ir talentą atkasė. Buvau nuvykęs pas jį ir klausiau, ar su šiais šešėliais jis pats nenueis į Altoriaus šešėlius. Paneigė. Bet širdis man sako, kad tikrai nueis" . . . Kiek patylėjęs, klausė: "Kiek iš jūsų bus Vasarių? Daugiau Vasarių mums nereikia. Užtenka šio vieno. Jei kurį vilioja andarokas, teeina paskui andaroką. O jei kam miela sutana, tedėvi sutaną, bet garbingai. Baigiu šv. Pauliaus žodžiais — — Melius nubi, quam uri — geriau vesti, negu degti aistra!". Kalbėjo 45 minutes. Po paskaitos išėję, visi sakėme, jog ši prof. M. Krupavičiaus kalba mums buvo naudingesnė apsispręsti pašaukimo klausimu, negu visų metų Dvasios Tėvo konferencijos.

Profesorius M. Krupavičius buvo veiklos žmogus. Jis pats veikė, pilnai išnaudodamas kiekvieną minutę, bet to reikalavo ir iš kitų. Kartą paskaitos metu jis prisipažino, sakydamas: "Daug kur buvau. Daug ką mačiau. Daug kartų gal nusidėjau. Bet už laiko nesunaudojimą prieš Dievulį tikrai nebūsiu atsakingas. Kaip seminarijoje įpratau 5 val. ryto keltis, tai — amželį baigiu — bet šios tvarkos visada laikausi. Todėl ir jūs branginkite laiką ir jį galimai geriau sunaudokite!".

Seminarijoje stengėsi įvesti naujos dvasios klierikų parengime sielovadai. Dėstė sociologiją. Reikalavo tad, kad klierikai, bent atostogų metu, dalyvautų socialinėje - visuomeninėje veikloje. Po atostogų kiekvienas turėjome duoti raštu pranešimą, kiek ir kaip įsijungėme į pastoracinę veiklą parapijoje ir Katlaikiškoje Akcijoje. Rektorius prel. Naujokas ir prof. M. Krupavičius seminarijoje atstovavo dvi, nors ir priešingas, bet skirtingas auklėjimo kryptis. Rektorius daugiau siekė pabrėžti dvasinio ugdymo reikalą, o profesorius Mykolas labiau pabrėžė išorinės veiklos reikalą. Ir vienas ir antras turėjo racijos. Geriausias tačiau būdas buvo viduryje. Buvome reikalingi visų

pirma dvasinio subrendimo, kad išorinė veikla nebūtų tuščia, t.y. be reikiamų rezultatų.

Prie kiekvienos progos prof. M. Krupavičius mus pabardavo, mums prikišdavo stoką precizinės veiklos pačioje seminarijoje. Kartą, prieš pradėdamas paskaitą, šitaip į mus prabilo: "Kai mažas buvau, mamytė man pasakodavo pasakas. Mėgdavau ypač vieną — apie tris brolius, kurių du buvo "razumni", o vienas durnelis. "Razumni" dirbdavę, o durnelis už pečiaus sėsėdavęs ir pelenuose kapstydavęsis. Tai, kaip žiūrau dabar į seminariją, rodos matau tą pačią pasaką. Skirtumas tik, kad čia du durneliai, o vienas "razumnas". Vienas laksto, veikia, organizuoja, o kiti sėdi už pečiaus ir pelenuose kapstosi". Šitai taikė mums klierikams, pabrėždamas, jog jie, būdami Seinų seminarijoje daug sunkesnėse sąlygose, pajėgė daug daugiau veikti.

Vyriausybė bijojo, kad prof. M. Krupavičius Vilkaviškio kunigų seminarijoje išaugins daug krupavičiukų, t. y. pavojingų kunigų - veikėjų. Todėl ultimatyviai pariakalavo iš vyskupo atleisti jį iš profesorių. Vis buvo grasoma atimti finansinę paramą seminarijai. Žinodamas šitai, pats kun. M. Krupavičius paprašė vysk. A. Karosą atleisti iš seminarijos ir paskirti kur nors į parapiją klebonu. 1933 vasarą buvo paskirtas klebonu į Veiverius.

V

Veiveriuose rado parapiją su daugeliu medžiaginių rūpesčių. Klebonija buvo apirusi. Bažnyčia reikalinga remontų. Tuojau ėmėsi darbo. Buvo be vikaro. Todėl, kai aš 1934 metų pavasarį baigiau studijas, bet buvau perjaunas, kad galėčiau būti šventinamas kunigu, vasarą pakvietė mane pas save, kad jam talkinčiau. Mat, buvau jau diakonas. Todėl galėjau sakyti pamokslus, padalinti šv. Komuniją, atlaikyti Mišparus. Praleidau Veiveriuose visą vasarą. Turėjau progos pažinti kun. M. Krupavičių ne tik kaip profesorių, bet ir kaip kleboną. Stebėjausi jo kunigišku uolumu. Kartais pasiskųsdavo dėl sunkumų bei nedateklių. "Matai, — sakė, — klebonijoje grindys yra supuvusios. Beeinant galima koją nusilaužti!" Per keletą savaičių Veiveriuose iš kun. M. Krupavičiaus išmokau, ko nebuvau dar išmokęs seminarijoje. Jo asmenybė mane dar labiau sužavėjo. Be to, patyriau, kiek jis man turėjo geros širdies. Manau, kad jis mane laikė vienu iš artimiausių savo mokinių. Primygtinai įkalbinėjo vykti toliau studijuoti. Šiuo tikslu mane nusivežė

pas vysk. A. Karosą ir rekomendavo, kad būčiau siunčiamas studijoms į Kauną. Vyskupas pilnai šiai minčiai pritarė ir pasirūpino išgauti iš Šv. Tėvo leidimą, kad būčiau anksčiau įšventintas kunigu, nors dar tebuvau tik 22 metų. Nuo seminarijos, ir ypač nuo Veiverių, mano ryšiai liko labai artimi su kun. M. Krupavičiumi. Tai paliūdija ir plati tarp mūsų korespondencija. Jis man buvo ir liko kunigo idealas. Tai nereiškia, kad mūsų nuomonės visame sutapdavo. Daug kartų aštriai ginčydavomės. Jis mėgo ginčus ir mėgo asmenis, kurie drįsdavo turėti savo nuomonę.

Po dviejų metų iš Veiverių kun. M. Krupavičius buvo perkeltas į Suvalkų Kalvariją klebonu. Tai buvo didelis paaukštinimas. S. Kalvarija buvo viena iš geriausių parapijų Vilkaviškio vyskupijoje. Turėjo tris vikarus. Visą savo dėmesį nukreipė į aukojimąsi sielų išganymui. Reikalavo, kad visi kunigai 6 val. ryto būtų bažnyčioje. Vienas laikydavo šv. Mišias, o kiti turėjo sėdėti klausyklose. Ši tvarka vikarams nepatiko. Jie protestavo. Bet vyskupas patvirtino klebono įvestą tvarką. Žmonės kleboną dievino. Bet vikarai prieš jį murmėjo. Pradėjo turėti sunkumų su sveikata. Kai 1939 metais parapiją vizitavo vysk. M. Reinys, kun. M. Krupavičius, priimdamas Ganytoją, pasakė kalbą, kuri ir nūdien man skamba ausyse. Jis kalbėjo ir sakė: "Ekscelencija, mano parapija turi Šv. Kalvarijos vardą. Ant Kalvarijos kalno vyko kontrastų tragedija: teisusis Dievo Sūnus mirė ant kryžiaus prikaltas tarp dviejų latrų. Tai, kai žiūriu į savo parapiją, regiu panašų vaizdą. Čia yra daug gerų, šventų žmonių. Ekscelencija, prie klausyklų kasdien gausūs būriai žmonių. Nepajėgiame visų išklausyti išpažinčių. Bet yra ir latrų, latrų paskutinių. O jei jie yra tokie, tai kaltė yra ne vien jų, bet taipgi mano ir mano pagelbininkų. Ekscelencija, kai buvau jaunas, savo jėgas aukojau tėvynei. Tikėjau, kad į senatvę galėsiu atidirbti ir Dievui. Bet sveikatą praradau: neturiu jau jėgų. Klebono našta man persunki. Ją aš šia proga atiduodu į Jūsų rankas". Žmonės, girdėdami šį pareiškimą, balsu pravirko bažnyčioje. Susijaudino ir vyskupas. Savo kalboje Ganytojas pareiškė, sakydamas: "Brangūs kalvarijiečiai, jūs turite kleboną, kurio gali jums pavydėti visa Lietuva!". Tai buvo pasakyta šventa tiesa. Vyskupas kun. M. Krupavičiaus atsistatydinimo nepriėmė. Jis liko klebonauti, kol 1942 vokiečiai nesuėmė ir neištrėmė į Vokietiją.

Paminėtina, kad 1940 sovietams okupavus Lietuvą, Maskva pareiškė noro kalbėtis su Episkopato atstovais. Pokalbiams

vesti buvo įgaliotas kun. M. Krupavičius. Paaiškėjo, kad Kremliaus atstovai norėjo zonduoti galimybes įsteigti tautinę Bažnyčią Lietuvoje, arba bent palenkti Episkopatą paklusti Maskvos valiai. Pokalbių metu buvo pareikšta, jog sovietai, nors yra priešingi Romai, bet tam tikra prasme Lietuvos Bažnyčią laiko pažangia, su kuria galėtų būti rasta galimybė sugyventi. Kai baigiant pokalbius vakarienės metu Maskvos atstovas pakėlė taurę ir pasiūlė išgerti tostą — už naują Lietuvos Bažnyčią, kun. M. Krupavičius atsisakė priimti tokį tostą, ir iš savo pusės pasiūlė tostą už visada seną ir visada naują Bažnyčią Lietuvoje. Sovietai taurę išgėrė. Tostas jiems nebuvo svarbus. Jie buvo tikri, kad Bažnyčios likimas Lietuvoje esąs tik laikinis. Anksčiau ar vėliau ji būsianti sunaikinta. Taip jie galvojo, bet apsiriko. Praėjo 45 metai, o Bažnyčia Lietuvoje yra gyva ir bus gyva. Juk Kristus užtikrino, kad ir pragaro vartai jos nenugalės.

VI

Apie visuomeninę ir politinę kun. M. Krupavičiaus veiklą nedaug ką galiu pasakyti, kas nebūtų visuotinai žinoma. Dar gimnazijoje būdamas apie jį daug girdėjau. Daug buvo pasakojama apie jo ugningas kalbas rinkimų metu ir apie jo aštrią dialektiką Seimo diskusijose. Būtų gera, kad kas nors pastudijuotų Seinų Stenogramas ir atspausdintų kun. M. Krupavičiaus kalbas.

Kai buvo VLIKo pirmininku 1948 - 1958, turėjau su juo korespondencinių ir asmeninių ryšių, nors jie nebuvo labai tamprūs. Žinau, kad jis daug kentėjo dėl dviejų skaudulių, būtent, dėl katalikų politinio susiskaldymo ir dėl nesutarimo su Lietuvos diplomatais, ypač su Diplomatijos šefu dėl Lietuvos suverenumo atstatymo.

Nelaimingas skilimas tarp Krikščionių Demokratų ir tarp naujai susiformavusio Lietuvių Fronto kėlė rūpesčio ne tik M. Krupavičiui, bet ir išeivijoje esantiems vyskupams. Buvo bandoma taikinti. Pats kun. M. Krupavičius bandė veikti J. Brazaitį. Šis atsakė„ jog galutinį žodį galįs pasakyti tik L.F. tarybos pirmininkas dr. A. D. Kun. M. Krupavičius nedelsdamas prašė dr. A. D., kviesdamas prie susitarimo ir vienybės. Gavo atsakymą ir su džiaugsmu nuskubėjo pas J. Brazaitį. Šis tačiau ištraukė iš stalčiaus tą pačią dieną to paties dr. A. D. rašytą laišką, kuriame sakoma, kad apie susivienijimą negali būti jokios kalbos, galima tartis tik dėl koordinuoto bendradarbiavimo. L. F. vadai tikriausiai galvojo, kad K.D.

yra atgyvenę ir pasmerkti neišvengiamai mirčiai; taip kad tik L.F. turįs ateityje paimti visą katalikiško sparno politinį vadovavimą. Aš pats buvau įgaliotas vyskupų bandyti vesti į vienybę K. D. ir L. F. atsakingus asmenis. Turėjome pasimatymą Fullingene. Dalyvavo dr. P. Karvelis, prof. Ivinskis ir L. Praouolenis. Ir šios pastangos buvo veltui. Katalikų susiskaldymo šaknys buvo jau atsiradusios Lietuvoje. Dr. P. Dielininkaitis, grįžęs iš Belgijos po studijų, atsivežė Degrelle idėjų. Jos turėjo autoritetinio pobūdžio. Tada tai buvo madoje. Jos atrodė priimtinos ir mūsų jaunajai katalikiškai inteligentijai. Išeivijoje katalikų susiskaldymą tam tikru būdu rėmė mūsų priešai iš kairės ir mūsų "globėjai" rezistencine priedanga iš dešinės. Susiskaldymas buvo ir yra nelaimė. Gaila, kad nepajėgėme iki šiolei suprasti, jog, nenorėdami, peštynėmis pasitarnaujame tik priešui.

Nemažiau skaudino kun. M. Krupavičių VLIKo nesutarimai su Diplomatijos šefu. Ir čia veikė mūsų priešo ranka per tariamus mūsų "globėjus" iš Washingtono ir iš Londono. Matydamas prel. M. Krupavičių, po nepavykusių derybų su D., su rožančiumi rankoje ir su ašaromis akyse, išdrįsau pasakyti: "Atsikratykite nuo visų "globėjų", nes jie Dievas žino kam tarnauja, tik ne mūsų politiniams siekiams. Ką sako, bei ko reikalauja kai kurie mūsų "globėjai" nebūtinai atatinka jų vyriausybių politinei linijai." Vėliau paaiškėjo, kad mano spėjimas buvo pagrįstas. Vieno iš "globėjų" štabe buvo Kremliaus agentas, o kitas "globėjas" pats atsidūrė Maskvoje. Vadinasi, mūsiškių tarpe trūko apdairumo. Deja, jo trūksta ir toliau. Kitaip nesutarimai tarp veiksnių, kurie yra žalingi ir pavojingi mūsų tautiniams ir politiniams siekiams, turėtų liautis.

1957 metais išemigravo į J.A.V. Pastoviai apsigyveno Cicero, Ill. Sveikata jau buvo pakirsta. Gyveno gana vargingai. Kiek pajėgė, studijavo ir rašė. Sulaukęs 85 metų, iškeliavo amžinybėn.

Prel. M. Krupavičius įėjo į istoriją ir liks žinomas kaip didis lietuvis, visuomenininkas ir politikas. Bet tikrumoje visų pirma ir visada jis buvo kunigas. Turėdamas kunigo pašaukimą ir būdamas išauklėtas kunigystei, griežtai laikėsi principų: nebuvo lankstus, kas politikoje yra būtina; buvo tiesus, kas visuomeniniuose reikaluose laimi daugiau priešų, negu draugų. Be to, turėdamas Dievo duotų talentų daugiau, negu kiti, nepajėgė kitų suprasti: iš visų reikalavo, ką pats vykdė. Visa tai padarė, kad dažnai jautėsi nesuprastas, o kartais net atmestas

VLIKAS IR MAŽOJI LIETUVA

MARTYNAS GELŽINIS

Pernai birželio 15 d. Čikagoje, Amerikos Lietuvių Tarybos patalpose Vliko Taryba rinkosi posėdžio. Jos rotacinis pirmininkas vyskupas A. Trakis buvo iš Farmingdalio, N.Y., šių eilučių autorių, mažlietuvį Martyną Gelžinį atsikvietęs ir jam pavedęs skaityti paskaitą apie Vliko ir Mažosios Lietuvos santykius. Prelegentas kreipėsi į Tarybos narius tokiais žodžiais:

Brangūs tautiečiai,

Prie gerbiamo vyskupo mane pristačiusių žodžių norėčiau pridėti, kad neatvykau pas jus kaip koks svetimas paskaitininkas, bet kaip saviškis pas savus, kaip ilgametis vlikininkas, Vliko veteranas. Anuomet, kai Vlikas buvo Vokietijoje, buvau keturius pilnus metus, nuo 1952 iki 1956 metų Vliko Vykdomosios Tarybos Informacinės Tarnybos Valdytoju. Šalia savęs norėčiau Tarybai anų laikų kitus Vliko vadovybės narius pristatyti. Čia tenka pirmoje vietoje Vliko pirmininką prelatą Mykolą Krupavičių minėti, su kuriuo, taip galima sakyti, sėdėjau tris metus prie sustumtų stalų ir vis ir vėl galėjau įsitikinti, kad pirmininkas yra didelis Maž. Lietuvos draugas ir bičiulis. Ir čia pat stovi Breslaujos (Wraclaw) universiteto daktarantas Petras *Karvelis*, Užsienio Reikalų Tarnybos valdytojas, kuris įkandžiai stengėsi, kad Vakarų Vokietijos vyriausybė pripažintų Vliką Lietuvos vyriausybe egzilyje. Čia pat yra ir Tomas *Šidiškis*, tautininkų atstovas, Vliko finansų valdytojas. Vykdomosios Tarybos priekyje stovėjo Karolis *Žalkauskas*, teisininkas, Pirmojo Didžiojo karo metu rusų armijos karininkas, nekurį laiką buvusio rusų caro ir caro šeimos sargybos viršininkas, vėliau taip sėkmingai organizavęs Sibire baltųjų antikomunistų kariškus dalinius, kad net sovietinės enciklopedijos minėdavo Žalkauską žymiu antikomunistiškų kariškių organizatorium. Žalkauskas

---

ir nekenčiamas. Savo stipria valia pajėgė visa nukentėti, visa pernešti, visa paaukoti Dievui, bet, jei būtų jam buvę leista ribotis vien bažnytine veikla, būtų mažiau kentėjęs ir daugiau pasiekęs. Dievo valia buvo kita. Ir vis dėl to jis yra istorinė ir reta asmenybė.

buvo man ir tuo artimas, kad jis nuo 1926.VIII.1 d. iki 1927. IX.1 d. buvo Klaipėdos krašto gubernatorium.

Ir kaip šios asmenybės ir nesiskyrė savo charakteriais, Maž. Lietuvos atžvilgiu jos visos buvo vieningos vienoje sampratoje — Lietuva tik su Mažąja Lietuva! Ir dr. Karvelio žygiai Bonnoje buvo pasinešę įtikinti vokiečius, kad Maž. Lietuvos prijungimas prie Lietuvos pasitarnaus ir vokiečių interesams. O apie Maž. Lietuvos perleidimą lenkams kompensacijos ar cesijos keliu ir pagalvoti niekas nedrįso, nes tai būtų buvęs grubus tautos išdavimas. Tad amžinybėn iškeliavusių bendradarbių prisiminimui noriu jums pakloti Maž. Lietuvos ir Vliko santykių raidą.

Antrasis Didysis karas paliko visą eilę neišspręstų teritorinių problemų. Viena iš jų yra Mažoji Lietuva: 1. lietuviškos raštijos, kalbos ir kultūros lopšys, Aušros, Varpo, Tėvynės Sargo ir kitokios lietuviškos raštijos spaustuvė, 3. Bretkūno, Donelaičio, Rėzos, Kuršaičio, Zaunių, Gailių ir Vydūno gimtinė ir 4. 1919 m. Paryžiaus Pirmojo D. karo taikos derybose Antrosios Lietuvos valstybės atstatymo slenkstis.

1. Mažoji Lietuva bolševikinių sąrangų verpetuose

Didžiojo karo metu Maskvos radijo bangomis maskoliai skelbė tokius pažadus: "Mažoji Lietuva, tai kraštas nuo amžių lietuvių gyventas, jų prakaitu ir krauju laistytas ir jo grąžinimas Lietuvai tebus tik palyginamai menkas medžiaginis ir moralinis atpildas už laike tiek amžių patirtas iš Kryžiuočių Ordino ir pačių vokiečių medžiagines ir dvasines skriaudas. Jis bus grąžintas Lietuvai!" (V. Žemaitis, Sūduvos praeitis, 1964, p. 108).

Kai Stalinui pasisekė visose santarvininkų konferencijose klastinga kalba ir vylingu elgesiu iš nesiorientuojančio Roosevelto ir net iš Churchillio daugiau teritorijų išgauti negu rusai tikėjosi, jie staiga pamiršo savo per radiją transliuotus pažadus lietuvių tautai ir 1945 m. Potsdamo konferencijoje Tarybų Sąjunga gavo Karaliaučiaus kraštą, reiškia, Mažąją Lietuvą. Jos gyventojai, lietuviai ir vokiečiai, buvo išnaikinti.

Po karo dingo terminas "Mažoji Lietuva", nes visas kraštas tapo "Kaliningradskaja Oblast". Dingo Karaliaučiaus, Tilžės, Ragainės, Tolminkiemio ir visų kitų vietovių lietuviški ar vokiški vietų ir vandenų vardai. Su naujais į Maž. Lietuvos tuštumą atkeltais maskoliškais kolonistais atsirado ir visiškai

nauji maskoliški veitovardžiai, kurie neturi jokių saitų su to krašto praeitimi.

1951 m. Sovietų Mokslų Akademija Maskvoje išleido akademijos nario, prof. P. I. Kušnerio studiją *"Etniceskie territorie i etniceskie granicie" (Etninės teritorijos ir etninės sienos). Šio leidinio antros dalies vertimu pasirūpino mūsų nepamirštamas miškų inž. a. a. Vincas Žemaitis ir išleido vertimą gražios knygos pavidalu, pavadindamas jį "Pietryčių Pabaltijo etninė praeitis"*. Čia parodoma, kaip rusas profesorius Kušneris rašė apie *"Vakarų Lietuvą"* ir per 223 psl. įrodė to krašto (Mažosios Lietuvos) lietuviškumą nuo proistorinių, archeologinių iki mūsų laikų. Savo išvedžiojimus jis remia žemėlapiais, lentelėmis, piešiniais, paveikslais ir sąrašais. Knyga yra tuo ypatingai svarbi, kad pats Sovietų Mokslų Akademijos narys paliūdijo Vakarų Lietuvos, t.y., Mažosios Lietuvos lietuviškumą.

Nuo 1966 iki 1971 metų maskolių pavergtoje Lietuvoje, komunistų partijos centro komiteto nutarimu ir priežiūra buvo leidžiama trijų tomų *"Mažoji Lietuviškoji Tarybinė Enciklopedija"*. Šiame leidinyje nutylimas terminas "Mažoji Lietuva". Jo nėra. Bet nepamiršti yra jos veikėjai. Ten Dr. Gaigalaitis pristatomas "Klaipėdos krašto lietuvių buržuaziniu veikėju", redaktorius Mikelis Kiošis yra "Rytų Prūsijos lietuvių buržuazinis politinis veikėjas". Ansas Bruožis parodomas kokiu tai "buržuaziniu liberaliniu visuomenės veikėju", o Martynas Jankus traktuojamas kaip "buvęs liberalinis visuomenės veikėjas". Adomas Brakas visai neminimas.

1976 metais pradėta leisti kita, 12-os tomų visuotinė enciklopedija, kuri yra vadinama *"Lietuviškoji Tarybinė Enciklopedija"*. Ir šioje pasirodė visiškas persiorientavimas, nes visoje pilnumoje grįžo Mažoji Lietuva. Apie ją rašoma taip: "Mažoji Lietuva, istorinė sritis, susidariusi XVI a. abipus Priegliaus ir Nemuno žemupio . . . Ją sudarė ta Prūsijos teritorija, kurioje XVI - XIX a. buvo lietuvių kompaktiškai gyvenamų plotų. Mažoji Leituva (vokiškai Klein Litauen, Preussisch Litauen, Litauen) vadinama tik ta teritorija, kurioje lietuviai XVIII a. sudarė gyventojų daugumą".

O apie Maž. Lietuvos gyventojus rašoma taip: "Lietuvininkai, vakariniai lietuviai, Prūsijos lietuviai . . . yra lietuvių etninė grupė . . . Lietuvininkai puošė namų stogus iš medžio piaustytais žirgeliais . . . statė . . . kryžiaus pavidalo antkapinius paminklus — krikštus . . ." Čia dr. Wilius Gaigalaitis, buvęs Mažoje Enciklopedijoje "Klaipėdos krašto lietuvių buržuazi-

niu veikėju", naujoje Lietuviškoje Tarybinėje Enciklopedijoje pakeltas į "Mažosios Lietuvos lietuvių veikėjus". O tilžiškis, "Naujosios lietuviškos Ceitungos" redaktorius Mikelis Kiošis, Mažojoj Enciklopedijoje buvęs "Rytų Prūsijos lietuvių buržuazinis politinis veikėjas", naujoje enciklopedijoje jau pristatomas "Mažosios Lietuvos visuomenės veikėju". Ansas Bruožis jau nebe "buržuazinis liberalinis visuomenės veikėjas", bet "lietuvių bibliografas, istorikas, kultūros veikėjas". Martynas Jankus tapo "lietuvių visuomenės veikėju, kovojęs prieš Klaipėdos krašto germanizaciją". Atsirado ir Adomas Brakas. Nors bolševikai jį jau buvo nukankinę Barnaulo kalėjime ir jis mirė kalėjimo karceryje tikro kankinio mirtimi 1952 m. kovo 2 d., jam naujoji enciklopedija skyrė 14 eilučių, kuriose jis perstatomas "Maž. Lietuvos visuomenės veikėjas. Dailininkas, vadovavo Maž. Lietuvos jaunimo "Santaros" draugijai".

Apie tokią Mažosios Lietuvos ir jos lietuvninkų rehabilitaciją Sovietų enciklopedijose, mūsų sąjūdžio narys Vilius Perkūnas parašė išsamų straipsnį, pavadintą *"Mažoji Lietuva Tarybinėse enciklopedijose"* ir jį talpino per tris puslapius "Lietuvos Pajūryje", 1983 m. kovo mėn., 14-me numeryje.

2. *Maskolių varžtai dėl Maž. Lietuvos vardo atleidžiami visiškai*

Pavergtos Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbuose, A serijos 1 (38) t., 1972 m., pusl. 103 - 122, A. Matulevičius paskelbė studiją "Dėl lietuvių Prūsijoje pietinės ribos XVIII a. pradžioje". Ten jis rašo: "Tyrinėjant vakarinių lietuvių istoriją, tinkamiausias Prūsijos lietuvių gyventai teritorijai vadinti yra Mažosios Lietuvos terminas, kuris reiškia istorinę - etninę bei geografinę sąvoką. Mažosios Lietuvos sąvoka yra platesnė už Prūsų Lietuvos sąvoką, nes ji apima visą lietuvių gyventą Rytprūsiuose teritoriją, tuo tarpu kai vad. Prūsų Lietuvos plotas atitinka Lietuvos provincijos plotą".

Po tokio Matulevičiaus pasisakymo visiškai nukrito maskolių pavergtoje Lietuvoje varžtai nuo Maž. Lietuvos termino. Didelis Simonaitytės adoratorius, Vilniaus universiteto istorijos docentas Domas Kaunas (jo tėvai įsitaisė gyventi Aglonėnuose, Klaipėdos apskr.), rengia naują Simonaitytės pasakų laidą su atskiru jos biografijos tomu.

Šalia Donelaičio ir 1969 m. išleistų Rėzos biografijų, Vilniuje leidžiamas mėnesinis žurnalas *"Mokslas ir Gyvenimas"*, kurio laidos, bolševikų teigimu, prašokančios 170,000,

dažnai skelbia Maž. Lietuvos tematikos studijų. Po ranka turiu Danutės Petkevičiūtės *"N. Ostermejeris ir pirmasis lietuviškas laikraštis"* (1984.V.), prof. dr. Jono Palionio *"Įdomus E. Jagomasto savaitraštis"* (1984.VII), Dr. Romo Batūros *"Prūsai ir Lietuva"* (1985.I), Felikso Tiškaus *"Šilutiškis — Lietuvininkų tautosakos rinkėjas"* (1985.IV), Vytauto Tutkaus *"Rytų Prūsijos operacija 1945.I.13 - IV.26)"* (1985.IV).

Balsas iš Vakarų Vokietijos

Vakarų Vokietijos Rytų Europos praeities tyrinėtojai spiečiasi apie dvi įstaigas: apie Goettingeno universitetą ir apie Herderio Institutą Marburge. Pastarajame dirba lietuvis, kultūristorikas Povilas *Rėklaitis*. Jis išleido 50-ties psl. studiją vok. kalba *"Kleinlitauen in der Kartographie Preussens"*, lietuviškai: "Mažoji Lietuva Prūsijos kartografijoje". Panaudodamas 20 įvairių laikų žemėlapių, dr. Rėklaitis labai įtikinančiai įrodo, kad Prūsijos vyriausybės per 300 metų vis ir vėl pripažino to krašto lietuviškumą. Žiūrėk "Studia Lituanica III — Lithuania Minor", New York, 1976, p. 67 — 119.

4. Mažoji Lietuva pačių tremties lietuvių politinėje koncepcijoje

Nuo pat pirmosios tremties dienos Maž. Lietuva yra mūsų išlaisvinimo ir išvadavimo planų svarbi dalis. Kai maskoliai išžudė ir ištrėmė į Sibirą, o paskui į Vokietiją jos gyventojus, mes įžiūrėjome, kad tik lietuviai, to krašto istoriniai savininkai, tėra teisėti į jį sugrįžti.

1946 m. lapkričio 6 d. buvo paskelbta pačių mažlietuvių redaguota *Fuldos Deklaracija,* kurios konkluzijoje, tarp kitko sakoma: "Mes reikalaujame . . . 2. Atskirti Mažąją Lietuvą (kurios sienos eina nuo Aismarių netoli Braunsbergo, pro Schippenbeila iki Šventainių ir Suvalkijos sienos) nuo Vokietijos, kad ji galėtų būti sujungta su išlaisvinta Lietuva". Šitą Fuldos deklaraciją Vlikas, dar pridėdamas savo atskirą *"Memorandumą dėl Maž. Lietuvos"*, padėjo savo 1950 m. išleistame didžiajame *"Memorandume dėl Lietuvos nepriklausomybės atstatymo"*, psl. 83 - 89 ir psl. 90 - 93. Ir visi šitie memorandumai tekalba apie vieną reikalą, apie Maž. Lietuvos sujungimą su visa Lietuva.

1954 m. gegužės 25 d. Ermoną Simonaitį, vieną svarbiausių mažlietuvių vadų, besilankantį Amerikoje, lydimą buvusio pirmojo Klaipėdos krašto gubernatoriaus ir Lietuvos gen. konsulo New Yorke, Jono Budrio ir Lietuvos laisvinimo komiteto

nario M. Brako, ministras Žadeikis, Washingtone, pristatė State Departmento Rytų Europos reikalų direktoriui Walworth Barbour, kuriam svečiui įteikė tokį penkių skyrių memorandumą: 1. International Character of the Question of Lithuania Minor, 2. The Ethnographical Facts, 3. Historical Background, 4. Political Aspirations of the Inhabitants of Lithuania Minor ir 5. The Council of Lithuania Minor.

Direktorius, pasirodė, žinojo Maž. Lietuvos reikalus ir jais domėjosi, klausinėdamas E. Simonaitį, gen. konsulą Budrį ir Martyną Braką. Memorandumas baigėsi tokiais žodžiais:

"We firmly believe that the settlement of the territorial problems of Eastern Europe will redress the wrongs which, in the course of history, have been done to the Lithuanian people by their Slavonic and Germanic neighbors and that the rightful aspirations of the Lithuanians of this region will be taken into consideration when the time of decision will come". (Eltos Informacijos", 1954.VI.10 ir "Keleivis", Maž. Lietuvos lietuvių laikraštis, 1956 m. Nr. 6 (35).

Dar kartą iškilo Mažosios Lietuvos problema 1956 m. tarptautinėse diskusijose. Tuomet Rytprūsių vokiečių sambūris "Landesmannschaft Ostpreussen" atsiuntė savo delegatą Dr. Richard Sallet į Washingtoną. Dr. Sallet, gimęs Rytprūsiuose, pats sakosi esąs kilęs iš senųjų prūsų. Prieš Antrąjį Didįjį karą gyveno čia JAV-ėse ir Minnesotoje 5 metus leido savaitinį laikraštį farmeriams. Antruoju D. karo metu jis buvo Vokietijoje ir dirbo nacių Užsienio Reikalų ministerijoje. 1956 m. Rytprūsių vokiškieji politikai jam pavedė ypatingą misiją Amerikoje. Jis privalėjo, pasinaudodamas senomis pažintimis su JAV politikais, ištirti nuotaikas, ar jau laikas pradėti akciją, kad Rytprūsiai būtų grąžinti Vokietijai.

Salletas pasitalkino Atstovų Rūmų narį Carroll Reece iš Tennesee, kuris 1956 m. vasario 8 d. Atstovų Rūmuose pasakytoje kalboje apie Rytprūsius ir nevykusias Jaltos ir Potsdavo sutartis, pristatė Dr. Salletą ir perskaitė jo *"Memorandum on East Prussia"*, kuris labai akcentavo vokiečių pasinešimą atstatyti Vokietiją 1937.XII.31 apimtyje, reikia, kad Rytprūsiai būtų grąžinti Vokietijai.

Į šitokį vokiečių manevrą pirmieji reagavo lenkai. Amerikos Atstovų Rūmų narys Thaddeus Machrovicz iš Michigano 1956.IV.30 talpino Congressional Recorde 3468 atsakymą Reesui, pavadinęs jį *"The German - Polish Boundaries"*. Jame jis aiškina, kad ne lenkai, bet jie, vokiečiai, 1939.IX.1 užpuolė Len-

kiją, išnaikino milijonus nieko nekaltų lenkų, kad ne lenkai, bet jie, vokiečiai, pradėjo Rytprūsių sienų kaitaliojimą.

Tų pačių metų birželio 13 d. pasirodė, taip pat Congressional Records 1-4723-24, ir lietuvių pareiškimas. Jį padėjo Atstovų Rūmų narys Timothy Sheehan iš Illinois, kuris rėmėsi Amerikos Lietuvių Tarybos jam įteikta informacija. Minėtas straipsnis buvo parengtas Lietuvos Laisvės komitete New Yorke, pirmoje eilėje M. Brako iniciatyva. Jo ištraukose sakoma:

"Savo 1956.I.8 d. kalboje Tennessee valstijos atstovas (C. Reese) atkreipė dėmesį "Į vieną didžiųjų tragedijų ir neteisingumų, kilusių iš Jaltos ir Potsdavo sutarčių, kuriomis nuo Vokietijos buvo atskirti Rytprūsiai ir iš jų išvaryti 2,519,000 gyventojų . . ."

Su Rytprūsių problema yra susiję gyvybiniai interesai vienos tautos, kurių Tennessee valstijos atstovas savo kalboje nepaminėjo ir į kuriuos aš noriu atkreipti Rūmų dėmesį, būtent, lietuvių tautos interesus . . . Sovietų Sąjunga vienašališkai tą Rytprūsių dalį įjungė į Rusijos Federalinę Respubliką ir pavadino ją "Kaliningradskaja Oblast" . . . Ji iššudė, deportavo ir išvarė vietos gyventojus . . . Savaime suprantama, kad tai negali būti galutinis šiaurinės Rytprūsių dalies problemos išsprendimas . . .

Negali būti nė mažiausi abejojimo, kad patys gyvybingiausi lietuvių tautos interesai yra susiję su galutiniu šios problemos sprendimu. Didesnioji teritorijos dalis yra apsupta iš Didžiosios Lietuvos Baltijos jūron tekančio Nemuno upyno. Jis jungia Lietuvą ūkiškai ir geografiniai su plačiuoju pasauliu. Šio krašto ir Lietuvos ūkis, vandens keliai ir geležinkeliai yra tampriausiai susiję. Tai yra Lietuvos . . . pati gyvybingiausioji dalis. Todėl Rytprūsių . . . šiaurinės dalies problema tiesioginiai paliečia gyvybinius lietuvių tautos interesus. Tiek Jungtinių Valstybių, tiek kiekvieno kito krašto vyriausybė . . . gerai padarys, jei pripažins šiuos gyvybinius lietuvių tautos interesus bei jos natūralią ir neginčijamą teisę aktyviai dalyvauti visuose svarstymuose ir sprendimuose, kurie liečia Rytprūsių politinį likimą". (Keleivis, 1956, Nr. 8/9).

Nors lietuvių pareiškimas buvo labai santūrus, ir niekur nepareiškė, kad šiaurės Rūtprūsiai privalo būti prijungti prie Lietuvos, tačiau keli vokiečių tremtinių laikraščiai pasiskubino jam primesti jame nepareikštų minčių. Taip "Ostpreussenblatt", 1956.XI.24 rašė: "lietuviškoji Taryba reikalauja . . ., kad Šiaurės Rytprūsiai turėtų po išlaisvinimo būti pavesti Lietuvai".

Klaipėdos vokiečių ir vokietininkų "Memeler Dampfboot" nueina kur kas toliau. Jis rašė ilgame, 1956 m. 22 nr. striapsnyje apie vokiečių - lenkų - lietuvių pareiškimus Amerikos Atstovų Rūmuose, kad "Sallet įdūrė širšių lizdą" (Sallet stach in ein Wespennest). Nužeminti priešus į pažmogius arba kokios nors žemos rūšies gyvius, buvo senas nacių vartojamas metodas. Kad "Dampfbooto" žmonės, vienuolika metų po Antrojo D. karo lenkus ir lietuvius tebelaiko širšėmis, t.y., vabzdžiais - kenkėjais, parodo, kokio mentaliteto "Dampfbooto" redaktoriai tebebuvo.

5. Išlaikyti gyvą Mažosios Lietuvos problemą

Ir dar vieną reikalą turiu Tamstoms priminti: "Maž. Lietuvos Rezistencinio Sąjūdžio" priėmimą į Vliką, kuris įvyko 1953 m. gegužės 4-5 d. Kuriam tikslui buvo mažlietuviai į Vliką priimti? Tik vienam reikalui — kad Vlikas galėtų dar aiškiau akcentuoti lietuvių pretenzijas į Maž. Lietuvą ir kad Maž. Lietuvos problema liktų gyva iki jos išlaisvinimo ir įjungimo į visą Lietuvą. Toks uždavinys, savaime aišku, atiteko Maž. Lietuvos Rezistenciniam Sąjūdžiui ir paliko iki šių dienų. Kuomet taip neseniai iškilo viešas ginčas tarp mažlietuvio dr. Jono Stikloriaus ir dr. Jono Balio, lietuviškos visuomenės dauguma nuėjo su dr. J. Stiklorium, kuris parodė, kad jo gimtinė Tilžė buvo kaip tik toje dr. Balio nurašytoje Mažoje Lietuvoje, kurios išlaisvinimą ir perdavimą lietuviškam savininkui mes visi geidžiame.

6. "To mes neturime teisės daryti!"

Tuo pačiu laiku, kai pavergtoje Lietuvoje sužydo Maž. Lietuvos praeities tyrinėjimas, kuomet ir lietuviškoji pogrindžio spauda Lietuvoje su gailesčiu prisimena Mažosios Lietuvos likimą, kuomet tremties mūsų organizacijos iki šiol stengėsi atkreipti tarptautinį dėmesį į Maž. Lietuvos problemą, kuomet patys mažlietuviai stengiasi išlaikyti gyvą Maž. Lietuvos klausimą — Vyriausias Lietuvos išlaisvinimo organas — Vlikas — pradėjo eiti ne visiems suprantamu keliu:

1. Jau nekurį laiką iš "Eltų" žodyno dingo sąvoka ir žodis "Mažoji Lietuva".

2. Vliko valdybos 1979 m. išleistos brošiūros "Supreme Committee for the Liberation of Lithuania" viršelyje padėtame žemėlapyje Maž. Lietuva yra priskirta prie Lenkijos.

3. 1984 birželio mėn. ir 1985 m. sausio mėn. "Eltose" yra per visą puslapį įdėtas Lietuvos žemėlapis. Jame Maž. Lietuvos nebėra.

4. 1985 m. sausio mėn. anglų kalba "Eltos" 2 psl. padėtas aiškinimas "Lithuania fell under the Russian rule" (1795) veda klaidinga išvados linkme. Nes po rusų valdžia tepateko "Grand-Duchy" of Lithuania.

5. Pareikšta nuomonė, kad "sienų klausimas teerzina draugus" yra be pagrindo, nes Maž. Lietuvos vaizdavimas Lietuvos apimtyje nebėra sienų klausimas. Be to, visi "draugai" labai gerai žino Maž. Lietuvos revendikaciją. Jei 1923 metais būtume bijoję "suerzinti" prancūzus, lenkus ar vokiškus freištatininkus — niekada nebūtume gavę Klaipėdos.

6. Mintis, kad "pirma reikia išlaisvinti, o paskui rikiuosime plotus" yra pavojinga prielaida. Ateities Rytų Europos teritorijų pertvarkyme tik ta mintis bus realizuota, kuri iš anksto bus persunkusi dalybų partnerių smegenis. Juk Vilnius grįžo prie Lietuvos, kai Stalinas buvo gerai išgirdęs lietuvių tautos aiškaus ir vieningo šūkio "Mes be Vilniaus nenurimsim" balsą, kai už Vilnių buvo kovota tarptautinėse tribūnose.

7. Mažosios Lietuvos ignoravimas verčia spėti, kad mes atsitraukiame nuo plataus Baltijos pajūrio ruožo, apleidžiame gintaro kraštą; o "Reikalauti mažiau reiškia atsisakyti dalies to, kas lietuvių tautai priklauso, o to mes neturime teisės daryti" ("Tėvynės Sargas", 1985, Nr. 1 (60), p. 119).

O į Tamstas, gerbiami Tarybos nariai, turiu vieną prašymą: Jei "Eltos" biuleteniai ir išbraukia Mažąją Lietuvą iš savo skilčių, neišbraukite jos iš savo širdžių.

Kiekvienais metais alkis ir skurdas sunaikina milijonų žmonių žmogiškąjį orumą. Nežiūrint mūsų pačių poreikių ir problemų, mūsų atsakomybė yra padėti broliams ir sesėms atgauti jiems priklausantį orumą.

Vasara nenaikina nei alkio nei skurdo. Padėkime savo artimui maistu, rūbais, pinigais ir meile.

DEMOCRAZIA CRISTIANA

Krikščioniškoji demokratija Italijoje

VINCAS STAUGAITIS

Įžanga

Vienas pačių svarbiausių pokarinės Europos reiškinių yra krikščioniškosios demokratijos iškilimas ir tapimas pagrindine politine jėga. Vakarų Vokietijoje krikščionys demokratai vadovavo vyriausybei 1949 - 1969 m. laikotarpyje. Išskyrus 1972 - 1976 m. perijodą KD V. Vokietijoje buvo didžiausia Bundestago partija. Ir tebėra. Italijos krikščionys demokratai laimėjo daugumą balsų visuose pokario rinkimuose iki pat pastarojo meto. Nuo 1945 m. jie taip pat vadovavo visoms Italijos vyriausybėms. Belgijoje socialiniai krikščionys taip pat laimėjo visus pokarinius rinkimus ir buvo valdžios viršūnėje visą laiką, išskyrus 1945 - 1947 m. ir 1954 - 1958 m. laikotarpius. Liuksemburge socialiniai krikščionys visą laiką buvo didžiausia parlamentinė grupė ir savo valdžią išlaikė iki 1974 m. (Iš tikrųjų jie buvo valdžios viršūnėje jau nuo pat 1919 m.). Olandijoje trys krikščioniškos partijos (dabar susijungusios į Krikščionių Demokratų Apeliaciją) sudarė partijų daugumą, o Katalikų Liaudies partija buvo kiekvienoje pokarinėje vyriausybėje. Prancūzijos krikščionys demokratai vaidino svarbų vaidmenį ketvirtoje respublikoje (1946 - 1958), o nemažą vaidmenį vaidina ir dabar, nors ir stipriai sumažėję.

Europos Bendruomenėje iki 1975 m. krikščionys demokratai buvo gausiausia partija Europos parlamente (ir prieš tai buvusios Europos Anglies ir Plieno Bendruomenės visuotiniam susirinkime). Tik 1975 m. į Strassburgą atvykus britų darbiečių delegacijai, socialistai juos pralenkė. Nuo 1976 m. įvairių V. Europos kraštų KD yra susijungę į Europinę Liaudies Partiją. Europos pralamente (ir jo ankstesniame atitikmenyje) KD pirmininkavo 24 metus iš 26.

Šiuo metu krikščionių demokratų partijos veikia eilėje V. Europos kraštų: Vokietijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Olandijoje, Liuksemburge, Austrijoje, Šveicarijoje, Danijoj, Norvegijoje, Airijoje ir Belgijoje.

Krikščioniškąją demokratiją nelengva aptarti. Tarp įvairių kraštų krikščionių demokratų partijų yra gerokų skirtumų.

Pvz. vokiečiai krikščionys demokratai daugiau panašėja į britų konservatorius, o belgai ir italai KD linksta daugiau į kairę. Olandai randasi lyg ir viduryje, nors paskutiniu metu jie krypsta į vokiečių KD tipą.

Tie skirtumai yra normalus istorinių, kultūrinių ir socialinių sąlygų apsireiškimas. Iš kitos pusės visos KD partijos turi nemažai bendrybių, visoms būdingų būdo bruožų ir principų, kurie jas išskiria iš kitų politinių sambūrių. Tiesa, tam tikra prasme krikščioniškoji demokratija yra tik išraiška to visuotinio ieškojimo aukso vidurio tarp liberalizmo ir kolektyvizmo, tarp kapitalizmo ir komunizmo. Tačiau net ir ieškodama vidurio krikščioniškoji demokratija laikosi tam tikrų aiškių principų, nors jie ir nėra taip aiškiai aptarti kaip ideologija ar Weltanshauung.

Trys pagrindiniai KD principai yra kova už žmogaus teises, demokratija ir integralumas. Jie ryškūs visose KD partijose, jų programose ir politinėje praktikoje.

Krikščionių demokratų partijų iškilimą nesunku suvokti. Dešinieji ekstremistai buvo diskredituoti nacizmo ir fašizmo. Kairieji ekstremistai buvo perdaug susitepę Stalino ir stalinizmo barbarizmais. Tradicinės konservatorių ir buržuazinės partijos buvo susikompromitavusios jų linkimu į nacizmą ir fašizmą bei laisser-faire ekonomika ir kapitalizmu. Gi krikščionys demokratai nebuvo susitepę nacizmu ir kitokiais nusikaltimais, nes jų tuomet dar nebuvo. O iš kitos pusės masės žmonių juos laikė didžiausiais antikomunistais.

Tačiau Stalinui mirus ir antikomunizmui vis daugiau išsikvepiant, pradėjo mažėti ir KD reikšmė. Ir taip 1968 - 1972 m. laikotarpyje KD neteko visos eilės svarbių pozicijų. Rinkimus tame laikotarpyje pralaimėjo ir vokiečių KD, ir belgų, ir olandų ir kitų kraštų KD. Tik 1975 m. prasidėjo KD atgaiva.

Šiame ir ateinančiuose straipsniuose bandysime pažvelgti į kai kurių kraštų krikščionis demokratus — jų praeitį, dabartį ir ateitį. Pradedame su Italija.

Iš istorinės perspektyvos

Šiandienos krikščioniškąją demokratiją galima suprasti tik supratus jos XIX šimtmečio šaknis. Krikščioniškoji demokratija gimė iš esmės kaip atsakymas dviems revoliucijoms — prancūzų ir pramoninei. Prancūzų revoliucija buvo politinė, pabrėžianti visų žmonių teisę dalyvauti visuomenės ir valstybės gyvenime ir tvarkyme. Katalikams tai buvo revoliucinė

koncepcija, kurią Bažnyčia beveik visą XIX a. atmetė. Tačiau ne visi katalikai sutarė su popiežių nusistatymu.

Prancūzų revoliucija buvo taip pat ir pasaulinė revoliucija, pabrėžusi savo nusistatymą prieš valdžios remiamas Bažnyčias. Iš kitos pusės, industrinė revoliucija sukūrė mases urbanizuotų ir ekonomiškai išnaudojamų žmonių, kurie kentė įvairias socialines nuoskaudas. Socialiniai jautresni katalikai tuojau pamatė, kad vienas būdas skurdui ir nepritekliui pašalinti yra politinė akcija. Tarp šių žmonių atsirado ir pirmieji krikščioniškosios demokratijos daigintojai bei pirmieji daigai. Trumpai, krikščioniškoji demokratija išsivystė kaip politinis atliepis prancūzų revoliucijai, socialinis - politinis atliepis kovingam sekuliarizmui ir ekonominis atliepis pramoninei revoliucijai.

Šis atliepis vystėsi kiek skirtingais laikais ir kiek skirtingais būdais atskiruose kraštuose. Italija buvo vienas iš tų kraštų.

Italų krikščioniškoji demokratija kilo dėl dviejų priežasčių. Pirma, kaip reakcija prieš antireliginį liberalizmą, antra, kaip atliepis ateistiniam socializmui, kuris XIX-XX a. sąvartoje pradėjo klestėti darbininkų klasėse.

Politinis katalikų sąjūdis vystėsi keistose sąlygose. Italijai apsijungiant, 1862 m. popiežius neteko visų valdytų žemių ir 1879 m. net pačios Romos. Popiežius pareiškė niekuomet neturėsiąs jokio reikalo su Italijos vyriausybe ir 1867 m. išleido encikliką Non expedit, uždrausdamas katalikams dalyvauti balsavimuose. Savo ruožtu jis įsakė savo štabo nariams boikotuoti vyriausybę. Taip atsirado vad. "romėnų problema", kuri dominavo popiežiaus ir Italijos bei visus kitus su abiem šalim susijusius klausimus iki pat pirmojo pasaulinio karo.

Tik 1919 m. popiežius atšaukė savo "non expedit". Tą pat metą buvo įkurta ir masinė politinė katalikų partija pavadinta Partito Popolare. Tik dar po dešimtmečio, 1929 m., Vatikanas ir Roma galutinai susitarė pasirašydami Laterano Paktus. Pagal juos fašistinė Italija pripažino Vatikano miestą kaip nepriklausomą suvereninę valstybę ir suteikė Bažnyčiai kai kurias teises ir privilegijas Italijoje, ypač vedybų ir auklėjimo srityse. Bažnyčia tarė nesikišianti į politiką. Iš tikrųjų Bažnyčia ir toliau vaidino politinį vaidmenį ypač per įvairiausias katalikų akcijos organizacijas, kurios galėjo laisvai veikti.

Italų krikščioniškosios demokratijos daigų reikia ieškoti 1874 - 1914 m. laikotarpyje veikusiuose įvairiuose katalikų

socialiniuose ir politiniuose sąjūdžiuose. Viena pačių svarbiųjų organizacijų buvo Opera Dei Congressi. Pradinis pagrindinis šios organizacijos tikslas buvo reikalavimas grąžinti popiežiui prarastąsias žemes. Šalia to Opera buvo giliai įsijungusi ir į šalpos bei auklėjamąjį darbą ir iš čia kilo jos dėmesys politikai, ypač vis tvirtėjant įsitikinimui, kad masių socialinės problemos tegali būti išspręstos tik politinėmis priemonėmis. Akcija ir ypač politinė orientacija dar sustiprėjo Popiežiui Leonui XIII paskelbus Rerum Novarum encikliką (1891 m.). Tačiau nei enciklika nepakeitė draudimo katalikams dalyvauti politinėje veikloje, nors toks ano meto pamaldus ir žinomas katalikų socialinis teoretikas ir ekonomikos profesorius Giuseppe Toniolo formulavo aiškiai politinius nusistatymus.

Štai Toniolo paruošta vad. Torino programa 1899 m. buvo priimta krikščionių demokratų jaunimo kongrese. Ir ji aiškiai kalbėjo apie politinius reikalus politiniais terminais reikalaudama proporcinės rinkimų sistemos, administracinės decentralizacijos ir valstybinės socialinio draudimo sistemos. Toniolo nepuolė Italijos politinės evoliucijos, bet ją priėmė, nors Vatikanas tam ir nepritarė, savo ruožtu siūlydamas visą eilę politinės ir socialinės sistemos pagerinimų. Tačiau gal didžiausias Toniolo įnašas yra atvėrimas durų rimtiems italų katalikams rimtai ir atvirai diskutuoti politines problemas. Tai buvo pirmas kartas nuo Italijos susijungimo.

1900 - 1914 m. laikotarpyje katalikų politinis sąjūdis nedarė tokio progreso, kokį galėjo padaryti. Krikščioniškosios demokratijos terminas buvo vis daugiau naudojamas aptarti katalikų politinio ir socialinio sąjūdžio progresyvųjį sparną ir tą patvirtino Leono XIII Graves de Communi enciklika, paskelbta 1901 m. Tačiau nemažėjo ir katalikų konservatorių susispietusių apie Opera dei Congressi ir vis daugiau pasiduodančių radikalo Romalo Murri įtakai. Šv. Pijus X 1904 m. Operą išardė ir jos vieton pastatė katalikų akciją (anksčiau vieną iš penkių Operos sekcijų). Šv. Pijus X 1905 m. enciklikoje Fermo Proposito paskelbė, kad non expedit tegebalioja. 1909 m. jis ekskomunikavo Murri, kuris apšaukė Bažnyčią reakcionieriška organizacija. Tačiau iš kitos pusės Pijus X tęsė Leono XIII apertura politica. Nežiūrint, kad Murri buvo ekskomunikuotas, vienas jo mokinių — Don Luigi Sturzo buvo paskirtas katalikų akcijos gen. sekretorium. Tiesa, Don Sturzo buvo visuomet popiežiui paklusnus. Iš kitos pusės 1904 m. rinkimuose Pijus X leido kai kuriose srityse katalikams nepaisyti non expe-

dit ir balsuoti, kad balsai netektų socialistams. Gi, 1913 m. buvo pasirašyti vad. Gentiloni paktai, pagal kuriuos katalikams buvo leista balsuoti už liberalus, kurie pažadėjo gerbti katalikų įsitikinimus (tai yra sušvelninti savo antiklerikalizmą).

Ir taip pirmajam karui artėjant Italijoje jau gyvavo stambus katalikų politinis sąjūdis, kurį rėmė katalikų bankai, kooperatyvai ir darbo sąjungos. Tačiau šis sąjūdis toli gražu nebuvo vienalytis. Jame jau reiškėsi tendenze, kryptis, kurios yra taip būdingos ir šiandienos italų KD partijoje. Dar prieš 1914 m. jau veikė "autonomistai", kurie teigė savo nepriklausomybę nuo Vatikano, nors laikėsi krikščioniškos inspiracijos, kurią atstovavo Bažnyčia. Jų pirmieji vadai buvo Romolo Murri, Luigi Sturzo, Giusepe Donati (KD laikraščio Il Popolo redaktorius), Giovanni Gronchi (jaunas darbo unijų vadas) ir kt. Antrasis sparnas buvo "integralistai", kurie lenkė į tamprų bendradarbiavimą su popiežium. Daugumas integralistų buvo konservatoriai, pav., grafai Paganuzzi ir Grosali, kurių pagrindinis tikslas buvo rinkimuose sumušti socialistus ir tik paskiau liberalus, kurių nemėgo kaip antiklerikalų.

Tuolaikinių moderatorių vadu buvo Milano teisininkas Filippo Meda, kuris jau 1909 m. buvo išrinktas į parlamentą, o karo metu buvo vienas iš svarbiųjų ministerių. Net trys ketvirtadaliai katalikų parlamentarų buvo Medos šalininkai. Tačiau parlamente jau buvo būrelis ir pažangiųjų bei autonomiškai nusiteikusių žmonių, kurie save vadino krikščionimis demokratais (Democristiani). Jie daugiausiai atstovavo žemės ūkio rajonus, kurie negalėjo sulaukti radikalių socialinių pasikeitimų. Jie didele dalim buvo ir Partito Popolare pagrindu.

Partito Popolare Italiano (PPI)

PPI buvo įkurta 1919 m. jau minėto Don Luigi Sturzo su Popiežiaus Benedikto XV leidimu. Partija buvo labai populiari ir jau 1919 m. ir 1921 m. rinkimuose laimėjo 20% balsų. Net ir 1924 m. rinkimuose jie laimėjo 9% balsų, nežiūrint rinkimų sistemos nuokrypio į fašistus. Tiesa, nepadėjo ir Vatikano bei katalikiškos dešinės tuometinis nusisukimas nuo KD.

PPI esmėje buvo agrarinė katalikų partija, turinti aiškią, trumpą (12 punktų) rinkiminę programą. Nors teoretiškai nekonfesinė, PPI pabrėžė šeimos svarbą, buvo griežtai nusistačiusi už vaikų mokymą parapinėse mokyklose ir Bažnyčios laisvę — svarbiausius Bažnyčios reikalavimus.

Tačiau PPI "romėnų klausimu" nesidomėjo, nes jį laikė

pasenusiu ir nesvarbiu. Nelaikė PPI svarbiais ir bažnytinių turtų bei Bažnyčios - valstybės klausimų. Gal dėl to netrukus Vatikanas savo paramą ir simpatijas nukreipė į bekylantį fašizmą.

PPI buvo gerai organizuota partija. Ji turėjo lokalinius vienetus, provincinius komitetus ir galingą centrinę organizaciją, Tautinę Tarybą iš 35 asmenų bei 7 asmenų direktorijatą. vadovaujamą politinio sekretoriaus. Virš visko buvo tautinis kongresas, besirenkąs kasmet. Partijoje buvo keli sparnai ir Don Sturzo turėjo daug darbo ir vargo juos derindamas.

PPI dalyvavo keliose pokarinėse vyriausybėse, kurioms vadovavo liberalai. Nauja padėtis susidarė po "Romos žygio" 1922 m. spalio 25 d., kai karalius Viktoras Emanuelis paskyrė Benito Mussolinį ministeriu pirmininku. PPI nežinojo ką daryti — remti fašistus, bandant juos demokratizuoti, ar neremti ir laukti vyriausybės griuvimo.

Pasirinkę rėmimą, krikščionys demokratai tuojau pradėjo gailėtis. Turino kongrese 1923 m. balandžio mėn. kairysis sparnas griežtai pasisakė prieš. Dešinieji pasisakė už besąlyginį rėmimą. Nuosaikieji vadovaujami Don Sturzo ir De Gasperi linko į rėmimą su griežtomis sąlygomis, kad nebūtų grąžinta proporcinė rinkimų sistema ir kad pasibaigtų fašistų smurto veiksmai. Savo ruožtu Mussollinis netrukus parodė, ką jam reiškia katalikų parama: pirmiausiai jis pašalino iš kabineto keturis Popolari ministerius; antra, su Vatikano talka, dar padedamas katalikų konservatorių, privertė iš savo pareigų atsistatydinti patį Don Sturzo (1923 m. liepos mėn.).

Be pilno sekretoriaus, suskaldyta ir rinkiminiu įstatymu suvaržyta (Acerbo įstatymas), PPI dar bandė kovoti garbingą politinę kovą 1924 m. rinkimuose, bet jų pastangos fašistams siautėjant buvo bergždžios. Po Matteotti nužudymo (1924 m. birželio mėn.) PPI išėjo į griežtą opoziciją. Tačiau ir tas nepadėjo. 1925 m. sausio mėn. Mussollinis prisiėmė atsakomybę už Matteotti žmogžudystę ir pradėjo kelią į diktatūrą. 1926 m. ir kitos partijos buvo uždraustos.

To meto Italijos politiniai analistai mato tris svarbiausias Partito Popolare žlugimo priežastis. Pirma, atrodo, kad nepriklausomos katalikų partijos egzistencija buvo per ankstyva idėja. Italams, pratusiems glaustis prie popiežiaus, savarankiškumas nebuvo priimtinas. Net po 40 m. Popiežiui Jonui XXIII atveriant langus, toli gražu nevisi italai su juo sutiko. Antra, PPI nesisekė užmegzti su kitomis partijomis tokius santykius, kurie būtų vaisingi ir palaimingi. Nei fašizmas, nei socializ-

mas PPI nebuvo priimtinas. Trečia, PPI buvo suskilusi partija, niekuomet negebėjusi apsijungti savyje.

Don Sturzo visuomet tikėjo, kad liberalizmas buvo bankrutavęs, o socializmas — bergždžias. Reikėjo bendruomenės, kuri vadovautųsi krikščionybės principais ir idealais. Sturzo galvojo, kad tokia visuomenė gali susikurti tik laisvėj ir demokratinėj aplinkoj. Todėl jis norėjo, kad PPI būtų demokratinė ir atsipalaidavusi nuo Bažnyčios, bet paklusni jos socialiniam mokslui ir popiežiui. Jis lygiai norėjo, kad PPI būtų plačios skalės partija, apimanti ūkininkus, pramonininkus, fabrikų darbininkus ir savininkus.

Tačiau Sturzo svajonės neišsipildė. PPI paveldėjo visas prieškario blogybes — susiskaldymą į eilę srovių, neįstengą susivienyti, tam tikrą neryžtingumą. Didelė dauguma partijos narių buvo aiškūs ir nuoširdūs reformų šalininkai. Luigi Sturzo, De Gasperi, Giuseppe Donati, Luigi Ferzari (katalikų universitetų federacijos pirmininkas), Guido Miglioli (ūkininkų vadas) ir Giovanni Gronchi buvo nusistatę nuversti liberalų vyriausybę. Tačiau jie buvo lygiai nusistatę prieš marksistinę revoliuciją. Jie net ir tarpusavyje ne su viskuo sutiko. Pvz. Miglioli norėjo socialinės revoliucijos, kuri išspręstų žemės reformos problemą koalicijoj su socialistais. Don Sturzo, savo ruožtu, žemės reformos klausimu laikėsi Benedikto XV pažiūrų, būtent, kad jokia koalicija su socialistais negalima. To dar labiau laikėsi Pijus XI. Kai kurių vadų praeitis trukdė jų veiklai. Pvz. Donati buvo rėmęs intervenciją, Miglioti nenustojo puolęs De Gasperi ir Sturzo už jų neutralumą nors jie esmėje rėmė vyriausybę.

Suskilusi buvo ir partijos dešinioji srovė. Vieni jos vadovai — Filipo Meda, kun. Gemelli ir kun. Olgiati siekė tarmpresnių santykių tarp PPI, Katalikų Akcijos ir Vatikano. Jie taip pat siekė intervencijos I-me pasauliniame kare. Kiti kaip Stefano Cavazzoni, Lombardijos konservatorių vadas ir grafas Giovanni Grosoli, katalikiškų laikraščių grupės lyderis buvo nusistatę diametraliai priešingai.

Nuosaikieji partiečiai nepakentė nei liberalų, nei socialistų, tačiau socialistų labiau. Ir kai 1923 - 24 m. jiems reikėjo rinktis tarp kraštutinės kairės — socialistų ir kraštutinės dešinės — fašistų, didelė jų dauguma kaip ir Pijus XI bei kardinolas Gasparri (Vatikano valstybės sekretorius) palinko kiek į fašizmo pusę. Tiesa, ne visi. Vienas, kuris fašizme nematė nieko

gero buvo Sardinijos Antonio Segni, vėlesnis KD ministeris pirmininkas ir respublikos prezidentas.

Kažin, ar PPI būtų išgelbėjęs autoritetingesnis vadovavimas. Kad Sturzo turėjo trūkumų, niekas neginčija. Bet jis turėjo daug daugiau pliusų: ilgą ir išsamų politinį patyrimą, taip pat daugelio metų administracinį patyrimą Sicilijoj, jis buvo pamaldus ir popiežiui ištikimas katalikas ir pagaliau giliai įsitikinęs savo nusistatymų teisingumu. Gal didžiausias jo trūkumas buvo, kad kaip kunigas jis negalėjo būti ir parlamento nariu. Parlamentinei PPI grupei, tad trūko vado, kuris vadovautų pačioje politikos širdyje — parlamente. Ypač tai išryškėjo, kai Filipo Media, parlamento frakcijos vadas, pradėjo bodėtis politika ir net tris kartus atsisakė sudaryti vyriausybę. Tiesa, buvo jaunų vadų, tarp jų Alcide de Gasperi, Antonio Segni ir Giovanni Gronchi, bet jie tuo metu neturėjo pakankamai patyrimo.

Don Sturzo trukdė ir Italijos katalikų politinis nesubrendimas. Nors krikščioniškoji demokratija, vadovaujama Toniolo, atsirado jau 1890 m., tik labai maža katalikų dalis dalyvavo aktyvioj politikoj. Nors dėmesys pamažu augo, bet įvykiai juos pralenkė. Ir taip 1926 m. Mussolliniui įsigalėjus, PPI smuko, palikdama ateičiai bent dvi geras pamokas: partinės vienybės būtinybę ir faktą, kad katalikai gali būti gerais demokratais.

Šiandieninė partija

Vienas prancūzų autorius apie italų krikščioniškąją demokratiją yra pasakęs, kad ji negali būti aptarta, ji yra tik paprastas visų priimtas faktas. Iš tikrųjų, tai savyje būdinga aptartis kiek atskleidžianti šios svarbios partijos esmę.

Democrazia Cristiana iš tikrųjų nėra vienalytė partija, bet greičiau įvairių frakcijų koalicija, įvairių srovių (*correnti*) sudėtinė. Nors ji didelė organizacija — arti 2 mil. narių — ji nėra masių organizacija, ji neturi vienalytės viską jungiančios ideologijos. Tačiau ji turi visa vienijančią mąstyseną, paremtą antifašizmu, anti-komunizmu ir katalikiška pasaulėžiūra. Nors DC turi tamprius ryšius su Bažnyčia, ji nėra konfesinė partija. Kai kuriais atžvilgiais panaši į britų konservatorių partiją ar vokiečių CDU-CSU. DC yra par excellence vyriausybinė partija, vedama pragmatiškai nusiteikusių vadų, kurie siekia valdžios ir yra remiami nuosaikių demokratų, kilusių iš įvairių klasių.

Kitais atžvilgiais DC skiriasi nuo visų kitų šiaurės Euro-

pos partijų ir yra tipiška partija. Nors ji nėra didžiausia italų partija (komunistai — PCI — yra), tačiau jos rinkiminė galia yra stebėtinai pastovi dešimtmetis iš dešimtmečio. Tiesa, jai gelbsti galinga Italijos vyskupų konferencija, didelė dauguma 25,000 kunigų ir Katalikų Akcijos piliečių komitetai.

DC yra giliai įsišaknijusi Italijos visuomenėje. 1976 m. visuotinių rinkimų metu ji turėjo 1.0 mil. narių arba 4.5% visų Italijos gyventojų. Ji taria esanti tarpklasinė partija ir iš rinkiminio taško žiūrint gal tokia ir yra. Tačiau iš partijos narių taško ir vadovybės taško žiūrint — jos pagrindas siauresnis. Pvz., 45% balsuotojų yra darbininkai, 36% laisvų profesijų ir amatų žmonės — daugiausiai prekybininkai ir smulkūs ūkininkai, apie 15% valdininkai, daugiausiai aukštesnių kategorijų valdžios tarnautojai ir mokytojai, 1.6% yra dideli biznieriai ir profesionalai ir 3% studentai, kunigai ir pan. Šitoks pasiskirstymas atšviečia Italijos visuomenę.

Tačiau partijos vadovybė ir nariai yra kitokios struktūros. Pvz. 80% aukštesnio rango partiečių yra vidurinės klasės atstovai, šiaurėje daugiausiai mokytojai, pietuose teisininkai. DC stiprybė — jos įtaka vietinės valdžios įstaigose ir kaimuose, išskyrus centrinės Italijos "raudonąją" juostą. Iš 1,000 regijoninių patarėjų, DC kontroliuoja 360, iš 2,760 provincijų patarėjų — 990 ir pusę visų (72,000) mažesniųjų, kurių yra 144,000. Tai didelė jėga.

Palyginus su kitomis V. Europos KD partijomis, DC yra gerai susiorganizavusi. Dėmesys organizacijai prasidėjo su Amintore Fanfani sekretoriavimu 1954-59 m. dėl kelių priežasčių. Viena, CD jokiu būdu negalėjo nusileisti komunistams, kurių partija — PCI - buvo ir yra labai gerai organizuota. Antra, italai yra žemoko lygio politinė visuomenė, tad partijoms reikia budėti, kad elektoratas neišnyktų. Budėjimas, gi, reiškia gerą organizaciją ir nuolatinę akciją. Trečia, DC niekuomet neturėjo absoliučios daugumos, jai visuomet reikėjo ypatingo parlamentinio vieningumo.

DC kūrėjai 1943 - 45 m. laikotarpyje natūraliai žvelgė į Partito Popolare kaip modelį. (De Gasperi buvo paskutinis PPI sekretorius). DC kaip ir PPI dabar turi vietinius skyrius, provincijų tarybas, tautinę tarybą ir sekretorijatą, ir tautinį kongresą. Plus DC turi 20 regijoninių tarybų. Kiekvienoj pakopoj partijos organizacinės funkcijos yra padalintos tarp suvažiavimo ir kongreso ir vykdomojo komiteto ar direktorijato ir sekretorijato.

1976 m. DC turėjo 13,000 skyrių. Jų vadovai nėra apmokami, bet savanoriai. Krašto plotmėje partija turi šešias institucijas: tautinį kongresą, tautinę tarybą, vykdomąjį biurą (*direzione*), sekretorijatą ir senato bei atstovų rūmų parlamentines grupes. Pagal statutą svarbiausioji institucija yra tautinis partijos kongresas: jis nustato politiką ir renka tautinę tarybą. Tačiau kadangi kongresas posėdžiauja tik kartą metuose, jo įtaka ir galia nėra iš tikrųjų didelė. Jau daug galingesnis yra *direzione* ir sekretorijatas. Tačiau kongreso galia glūdi fakte, kad jis renka tautinę tarybą, kurioje savo atstovus turi visos svarbesnės *correnti* — srovės.

Tautinės tarybos narių skaičius svyruoja tarp 170 ir 190. 1976 m. jų buvo 188. Šalia 60 parlamentarų ir 60 narių išrinktų tautinio kongreso, taryboje buvo 20 regijoninių atstovų, penki kitokių sąjūdžių atstovai (moterų, jaunimo, sporto, veteranų, biznio), 24 ex officio parlamentarai (po 12 iš senato ir atstovų rūmų), šešių didžiųjų miestų burmistrai ir buvę ministeriai pirmininkai bei partijos sekretoriai. Taryba taip pat prieš darydama svarbesnius sprendimus turi konsultuoti tokias organizacijas kaip *Confederazione Italiana Sindicati Lavoratori* (CISL), ūkininkų sąjungą, *Coltivatori Diretti* ir įvairius Katalikų Akcijos skyrius. Kadangi ir tautinė taryba susirenka tik pora kartų metuose, jos galios yra deleguotos vykdomajam biurui ir sekretorijatui.

Direzione turi apie 35 narius ir vykdo tautinės tarybos nustatytą politiką. 27 nariai yra renkami tautinės tarybos, o 8 yra arba buvę kabinetų nariai ar partijos sekretoriai. Einantieji pareigas ministeriai kviečiami dalyvauti *direzione* posėdžiuose, ypač kai svarstomi jų srities klausimai, bet jie neturi balsavimo teisės. Vykdomasis komitetas posėdžiauja kas antrą savaitę ir yra galinga institucija, ypač vyriausybės krizės metu.

Visą kasdieninį partijos darbą atlieka partijos sekretorijatas, kurį sudaro politinis sekretorius, administracinis sekretorius, jų vice-sekretoriai ir tautiniai įvairių šakų direktoriai: organizacijų, spaudos ir informacijos, lokalinių valdžių bei planavimo. Žinoma, politinis sekretorius yra vienas galingiausių partijų vadų. Tiesa, ministerį pirmininką parenka valstybės prezidentas, tačiau dažniausiai tą, kurį parinko partijos sekretorius. Žinoma, politinio sekretoriaus galia didele dalim priklauso nuo partijos stiprumo. Pvz. 1954 - 59 m. laikotarpyje kai Fanfani *Iniziativa Democratica* buvo populiari, jis galėjo jaustis kaip autokratas. Tačiau 1973 - 75 m. tas pats Fanfani

jau tik dalį turėtos galios tebeturėjo, nes jo įtaka partijoje buvo pastebimai sumažėjusi.

Rinkiminiai rezultatai ir politinė strategija

DC buvo ir yra dominuojanti Italijos partija, nors tiktai vos penkerius metus ji turėjo parlamente absoliučią daugumą. (1948 - 53 m. DC turėjo 131 atstovą iš 237 senate ir 305 iš 574 atstovų rūmuose). Visais kitais laikais jos dauguma buvo reliatyvi ir ji tik dominavo, bet nekontroliavo. Įsteigta 1943 m., DC pirmą kartą iškilo, kai De Gasperi pakeitė Ferruccio Parri kaip provizorinis ministeris pirmininkas 1945 m. Tai buvo svarbus momentas, nes nuo Italijos respublikos sukūrimo tai buvo pirmas kartas, kai Italijos vyriausybei vadovavo praktikuojantis katalikas.

Jau 1946 m. Steigiamojo Susirinkimo balsavimuose DC surinko 35% balsų ir De Gasperi sudarė koalicinę vyriausybę iš didžiausių partijų, gavusių tris ketvirčius visų balsų. 1948 m. DC viena pati laimėjo rinkimus ir absoliučią daugumą Atstovų Rūmuose. Tam buvo dvi svarbiausios priežastys: viena, Pragos sukilimas įvyko tik du mėnesius prieš balsavimo dieną ir antra, amerikiečiai nesigailėjo jokių pastangų užtikrinti DC laimėjimą. Pagaliau beveik visi konservatoriai bijodami rusų, balsavo už DC sąrašus.

Tačiau ir turėdamas absoliučią daugumą naujame parlamente, de Gasperi nesudarė *monocolare* vyriausybės, bet kvietė ir kitas tris partijas į koalicinę vyriausybę — *quadri-partito* — centro-dešinės, nors Vatikanas buvo už naują vien DC vyriausybę. De Gasperi tai darė žiūrėdamas naudos visai Italijai.

Tačiau ir jam ne visuomet ir ne visur vienodai sekėsi. Iš tikrųjų kol De Gasperi laikėsi dešinės, jam viskas sekėsi neblogai. Ypač ekonominėje srityje. Tačiau, kai tik jis pakrypdavo į kairę, jis susidurdavo su kliuviniais. Jo žemės reforma nejudėjo iš vietos, o kairieji *correnti* vis stipriau kritikavo jo ekonominę politiką.

1953 m. tiek DC, tiek jos partneriai buvo sumušti generaliniuose rinkimuose. DC, socialdemokratai, respublikonai ir liberalai — *quadripartito* — smuko nuo 352 atstovų iš 574 iki 300 iš 590.

(Bus daugiau)

IŠ KUN. M. KRUPAVIČIAUS LAIŠKŲ

Praeitame TS numeryje spausdinome eilę Kun. Mykolo Krupavičiaus laiškų Algirdui J. Kasulaičiui, šiam esant Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos centro komiteto pirmininku. Šiame numeryje talpiname dar eilę tokių laiškų. **Red.**

15.

Mielasai Pirmininke,

Dėkoju už visas informacijas. Jos nejaukios. Ne linksma širdimi jas rašai. Tiki, kad kr. demokratija padės Tau sunkią pirmininko naštą nešti. Bet tos pagalbos, deja, nesulauki. Tai matyti iš Tavo informacijų. Net iždą laiko tuščią. O ši finansų parama būtų lengviausia, nes visa kr. dem. doleringa ir į metus sumesti 10 - 20 dol., o ypatingam reikalui atėjus ir po šimtinę būtų nesunku. Kr. demokratiniai idealai per sunkūs. Jie pasirinko dolerinį idealą. Jo nereikia sunkiai vilkti, jis kelia į padanges ir galimybėmis galvas svaigina maloniau, negu bet kokis skačius ar royalinė viskė. Kr. dem. būti skolingams gėda. Aš kaip stambus kapitalistas, skolai apmokėti siunčiu m. orderį 25 dol. Kitus tris tokius kiaurakelnius kapitalistus, manau, nesunkiai surasi. Į kitas problemas nesigilinu, nes nesugebu patarimų duoti ir paremti jų realizavimą.

Venskai ir man parašė apie savo paryžiškus vargus. Puvimas prasideda iš kitur, ne tik pas mus. Maskvinė bacila plinta. Įdomu ir skaudu, kad ji pirmiausia pasirenka akademikus, inteligentus. Pirmieji jai daro vartus minkštakūniai. Venskai labai prislėgti šiuo reiškiniu. (Čia kun. Krupavičius kalba apie vad. Žalakevičiaus incidentą Paryžiuje, kai šis komunistų tarnas atvežęs bjauriai šmeižikišką filmą, ją demonstravo paryžiečiams, o vietos LB vadovybė jam ruošė balius. Red.) Aš pagyriau jų laikyseną. Jokių patarimų nedaviau, nes jie turi būti vienodi. Juos gali duoti tik kompetetingas asmuo — pirmininkas. Parašiau tik, ką aš daryčiau, atsidūręs tokiose aplinkybėse — pasistengčiau tuos minkštakūnius pašalinti iš vadovaujamų vietų, o į šio kunigo vietą parūpinti kitą. Tai sunkus uždavinys. Jei nepavyktų išspręsti, reikėtų bent plačiai ir triukšmingai spaudoje išreklamuoti. Spauda gal to įvykio dar nežino... Naujienos talpins, tik reik joms parašyti... Venskų laiškus šiame siunčiu. Jų man negrąžink. Prijunk prie savo

archyvo. Ateičiai tai bus įdomi medžiaga. Meldžiu Dievo Tau, mielasis Pirmininke, paramos ir palaimos. Priimki kartu ir velykinių sveikinimų ir linkėjimų. Jais broliškai pasidalink su Prezidentiene.

Tave gerbiąs ir mylįs

M. Krupavičius

1967.III.9

Save dar vis nestipriai nešioju.

16.

Mielasai Pirmininke,

Dėkoju už 2 laiškučius apie Žalakevičių. Tą Sinemondą (prancūzų žurnalas, **Red.**) ir aš esu gavęs iš Venskų. Ar nevertėtų klausimą paaiškinti prancūzų spaudoje? Tegu Venskus pamėgina įlysti į kokį laikraštį. Prancūzai gali nežinoti to filmo turinio ir tendencijos. Aš dar šiek tiek gyvas. Tau ir žmonelei geriausių sveikinimų ir linkėjimų siunčiu.

Tavo

M. Krupavičius

1967.V.1

17.

(Šis laiškas rašytas ranka iš Rochesterio ant "Saint Mary's Hospital" laiškinio blanko. **A.J.K.**).

Gerb. pirm. A. Kasulaičiui Klyvlande

Mielasai Brolau,

Neiškenčiau. Ir dūšia ir kūnas tapo nebepakeliami, artimos ir tolimos aplinkos ir atmosferos nebepakenčiamos. Tai išvykau į Ročesterį Mayo klinikas laimės ieškoti. Klinika patikrins sveikatą, o viršminėta ligoninė peiliukais paširdžius apipjaustys. Rezultatia paaiškės po apipjaustymų. Parvažiuosiu ar parveš. Pasaulis be manęs nesugrius, nes jau ir dabar iš manęs liko trupiniai. Ne apie save noriu kalbėti, bet apie savo popierius archyve. Mūsiškiai juo kratosi, kaip merga vaiku. O LB Archyvas noriai priimtų. Jis tuo tarpu iš mūsų rankų neturi išeiti. Tave prašau, jei mirčiau, rimtai paliktu archyvu susirūpinti ir paimti į savo rankas. Jei dar gyvas grįšiu, turėsi specialiai atvykti tam reikalui 2 - 3 dienom tvarkai padaryti. Rašau tik rūpimuoju reikalu. Sveikinimus siunčiu visiems saviškiams. Tegu Dievas Jums padeda.

Jūsų

M. Krupavičius

1967.VIII.5

Girdėjau, kad Henrikas (Idzelis, **Red.**) vėl atsidūrė ligoninėje. Reiškiu jam užuojautą. Už jį pasimeldžiau.

18.

Mielasai Prezidente,

Kadangi Jūs esate toki minkštaširdžiai, tad apie save daugiau nieko neigiamo nerašysiu. Esat realistai, realiai turit ir galvoti. Aš išimties negaliu sudaryti ir, kaip visi, prilipsiu liepto galą. Su N. Jorku vargas buvo ir vargas yra. (Tam tikri nesusipratimai tarp kai kurių KD viekėjų New Yorke ir centro komiteto Clevelande, **Red.**). Aš rengiuosi jiems rašyti, bet vis dėl tokios ar kitokios kliūties neparašau. Kol aš būsiu gyvas, archyvo niekam neduosiu. Man tik svarbu, kad po mirties nebūtų išmestas į atmatų duobę ar bet kieno rūsyj supūdytas. Tai šiuo reikalu Tau tektų tik susitvarkyti ir būtent taip, mano išmanymu: čia Čikagoje turėtų būti sudaryta komisija, kuri po mano mirties archyvą paimtų savo globon, su Tavim kartu išrūšiuotų ir Tau perduotų. Antanas Repšys yra mano testamento vykdytojas, tad jis toje komisijoje turėtų dalyvauti. Pagaliau kai atvyksi, visa galutinai aptarsim ir sutarsim. Laukiu. Linkiu laimingai sulaukti laukiamo svečio, o žmonelei laimingai ir sveikai jį įvesdinti į savo rūmus ir parengti Lietuvai tokį žmogų, kuris tuo atžvilgiu būtų panašus į Algirdą J. Kasulaitį. Mamytei ir tėveliui sveikatos ir laimės linki

M. Krupavičius

1967.IX.26

19.

Mielasai ir broliškasai Prezidente,

Sveikinu laimingai sulaukusį apipiaustymo, laimingai atsikėlusį iš po darinėtojo peilio ir apsiįpėdinusį. (Čia garbusis kun. Mykolas kalba apie mano apendicito operaciją ir netrukus po to sūnaus gimimą, **A. J. K.**). Laimė laimę veja. Prieš įpėdinį lenkiu žemai galvą. Manau dar teks sulaukti jo viešpatavimo. O jo gimdytojai tariu nuoširdžiausį ačiū. Visi dabar žinom, kad sostas nestovės tuščias ir nereiks rūpintis kita dinastija. Esu rašęs, kad mano reikalai neskubūs ir maži. Tad gali su atvykimu nesiskubint. Aš manau labai praverstų atvykus sušaukti jei ne viso skyriaus, tai bent prezidiumo — valdybos pasitarimą. Pats turėsi ką pasakyti ir vietinė vadovybė suras kuo pasigirti ar pasiguosti. Bet šituo reikalu pats susitarsi su mūsų valdovu.

Kadangi artinasi didžiosios šventės, tad prašau priimti jų proga mano nuoširdžiausių sveikinimų ir linkėjimų visai Prezidentinei trejybei.

Jūsų visa širdimi

M. Krupavičius

1967.XI.30

20.

Mielas Prezidente,

Reiškiu gilią užuojautą dėl Grauroko mrities. Mano užuojautą prašau perduoti ir jo žmonai.

Būtų gera, kad kas parašytų apie velionį krikščionį demokratą. Spaudoj buvo straipsniukas ir žinučių apie Gr. mirtį, bet neprisiminta, kad buvo veiklus (pagal savo jėgas) kr. demokratas. Apie tai buvo tik Jūsų nekrologas. Kur jo sūnus Jurgis? Ar jis jau išsibraukė iš mūsų veiklos? Spaudoj nieko apie jį negirdėti. Visai kr. demokratijai linkiu riebių ir sočių kapsiškų užgavėnių su lašiniais, blynais ir t.t.

Jūsų

M. Krupavičius

1968.II.21

Sosto įpėdinis jau, manau, vyriškai kerta lašinius. Mano įgaliojimu žemai nulenk galvą savo žmonelei.

21.

Mielasai brolau,

Nors ir prieteliai ir neprieteliai visais būdais stengiasi mane numužikinti, stengdamiesi ant mano, dar ačiū Dievui, nenuplikusio pakaušio užmaukšlinti svetimą jarmulkę, vadindami mane very rev., rt. rev. msgr., net most rev. msgr. ir msgr. ir visokiais kitais vardais, nors aš esu tik kun., bet aš vis dar pasilieku nenumužikintu mužiku ir savo mužikybę saugoju, kaip akies lėliukę. Šiandien sukako jau du mėnesiai, kaip Tavo laiškas guli ant mano stalo. Mužikas ne tinginys, jis greit atsako ir į laiškus. Nudelsiau dėl to, kad neturėjau nieko skubaus rašyti. Nenorėjau Tavo brangų laiką vogti. Iš New Yorko gavau tris laiškus: Lušio, Gražiūno ir Dziko . . . Visų autorių laiškai vieno turinio, tik ne vieno stiliaus ir ne vieno "temperamento" . . . Mane labai įskaudino Niujorko elgesys . . . Nei vienam šių niujorkiškių dar nesu atsakęs. Nei jų taktikai, nei argumentams nepritariu. Smarvės paleido daug. Sąjungai ji ne tik nemaloni, bet ir kenksminga. Būtų malonu, kad mane pain-

formuotum, kaip Jūs manot iš tos balos išbristi. Kur trumpa, ten trūksta. Tavo darbu esu patenkintas ir džiaugiuosi. Dirbi be pinigų ir gražiai dirbi. Jei pinigų turėtum, rojų ant žemės įkurtum.

Rašei, kad turi Gražiūno kr. demokratų istoriją. Jei ją leisi, norėčiau su ja susipažinti.

Tepadeda Tau Dievas. Visam CK sveikinimų.

Nuoširdžiai Tavo

M. Krupavičius

1968.V.4

22

Maloningajam A. Kasulaičiui Klyvlande

Mielasis Brolau,

Užsimojau rašyti daug, bet noras atslūgo ir rašysiu mažai. Deklaracijos projektas geras. (LKDS deklaracija minint Lietuvos nepriklausomybės 50 m. sukaktį, kurią pasirašė visi keturi gyvieji buvusieji partijos pirmininkai: Krupavičius, Karvelis, Vainauskas ir Šidlauskas ir esantysis Kasulaitis, A.J.K.). Esminių pataisų nesiūlyta. Viena, kita smulkmena. Įžangoj padaryta Lietuvos amžiaus klaida. Pakartojai tą, ką rašo ir daug kas. Tavo nurodyta data tiktų, jei pasakytum Suvienytos Lietuvos amžius 718 m. Tas institutas, kuris sprendė jos amžių, rodos, nusako Lietuvos karalystės 718 m. amžių. Anais, senais laikais, kai tik pradėjo politiniai tautos organizuotis, organizavosi sritimis. Taip organizavosi Vokietija, Prancūzija, Italija, Šveicarija ir kiti kraštai. Taip organizavosi lenkai, rusai ir Lietuva. Rusija atšventė savo krašto 11 amžių sukaktį. Jie tuomet turėjo tik nedidelę Kijevo kunigaikštystę. Lenkai atšventė 10 amžių šventę. Jie tuomet turėjo tik nedidelį plotelį žemės su kunigaikščiu Miešku priešaky, Lietuva jau IX amžiuje turėjo tokių politinių centrelių. Nuo to laiko jau praėjo daugiau 1000 metų. Kam tad savo istoriją melagingomis žiniomis žeminti ir pasaulį klaidinti?

Dar vienas mažas, bet aktualus siūlymas. Reikėtų kur įterpti tokią mintį: Liautis tarpusavy kovoti. Svarbiausias tikslas mūsų lietuviškosios išeivijos — Lietuvos laisvinimas. Kas eina po ta vėliava, privalo mesti visus su kitais ginčus (ideologinius, politinius, asmeninius ir t.t.) ir sudaryti vieningą lietuvišką frontą. Vietą surasi. Mano mintis, ne redakcija. Tą mintį pats suredaguosi ir pritaikysi savo stiliui. Antro puslapio antrame posme pavartoti du žodžiai: pergaukime ir atsiverti.

Pirmojo žodžio visai nesuprantu, ir žodynuose jo neradau. Atsiverti žodžio prasmę lyg mėklinu, bet prie jo turėjau stabtelti ir pagalvoti. Aš aiškinuosi jį taip: atverkime duris, padarykime įėjimo angą ir t.t. Bet šitą sakinį reikėtų suprantamiau perredaguoti. Ir pagaliau dar vienas klausimėlis: ši deklaracija kreipiama ne vien kr. demokratams, bet visai lietuvijai, urbi et orbi, visiem, visiem, visiem. Jei taip, tai manyčiau, kad gale, pradžioj kr. dem. šūkio Krikščionybei — Lietuvybei — Demokratybei reikėtų pridėti žodį LIETUVAI. Po deklaracija savo parašą dedu ir spaudžiu dar neturimą antspaudą. Bet šia proga kelintu kartu primenu, kad aš nesu joks Pasaulio liet. kr. dem. pirmininkas.

Dabar iš kito bliūdo. Laiške 1968.V.9 rašai: "Jūsų žodis tiems vyrams (N.Y. trijulei M.K.) gali labai padėti. To neprašau, nes ne Jūsų rūpestis, bet to viliuosi, nes turbūt, Jūs esate vienintėlis, kurio jie gali paklausyti". Prie Lietuvos ir prie kr. dem. esu prikišęs ne vieną, bet visus pirštus. Mano gyvenime jie yra brangiausi. Tad ir čia mano didelis rūpestis . . .

Klausimą, kuria data datuoti deklaraciją, Jūs patys spręskite. Jau seniai gavau ir memorandumo projektą. Rodos, neatsakiau. Gal jau ir išsiuntėt. Šį - tą tačiau pastebėjęs, bet jau popiet šaukštai. Vainauskas rašė, kad TS apsiėmė redaguoti D. Jasaitis. Vainauskas žada būti Čikagoje bene 8 rugpj. Kokiu reikalu nežinau. Meldžiu Dievą Tau stiprybės, drąsos ir sveikatos.

Tavo

M. Krupavičius

1968.V.22

Po memorandumu mano parašą galėjot dėti. Sveikinu Tavo žmonelę ir didvyrišką įpėdinį.

23.

Mielasai Prezidente,

ir einąs kitas garbingas pareigas: mašininkės, administratoriaus, ekspeditoriaus, redaktoriaus, sekretoriaus ir gal dženitoriaus, virėjo ir skalbėjo bei indų plovėjo, Dievas davė ir leptelėjo. Daug pareigų — daug pinigų. Juk padorus amerikietis, nepaisant tautinės kilmės, be pinigo nieko nedarą. Net pavydas ima. Kad visai neprarastum dūšios, skubu su reikalaujama pagalba. Dzikas man grąžino tik Jurgučio laiškus. Juos perrašė Gražiūnas. Perrašymo netikrinau. Akį mečiau tik į pirmąjį puslapį. Gražiūno menko liežuvininko esama. Prie rusiško žodžio "stranniki" jis deda pastabą ("kas"? Antroj nuo galo eilutėje

parašyta: Revue de des Moncles, o turi būti Mondes. Laiškai turi būti suprantami kiekvienam skaitytojui. Todėl visi nelietuviški tekstai turi būti išversti į lietuvių kalbą. Kad nereikėtų jų perrašinėti, vertimus galima talpinti išnašose. Lygiai turėtų būti iššifruojami anonimai. Pvz., antram posme pirmas žodis Losangeliškis reiškia J. Gobį. Anonimus vartojom, kad bolševikai nesusigaudytų. Tai šiuo klausimu būtų visa. Dzikui buvau pasiuntęs tik tuos laiškus. Prie jų pridedu dar vysk. J. Staugaičio dienoraščio ištraukų 10 puslapių. Juos gavau iš Lietuvos. Jie skaitytojui bus įdomūs. Gaila, kad visų politiniais klausimais negalėjau gauti. Ir dar vieną dalyką — jungiu Lietuvos nepriklausomybės pripažinimus chronologine eile. Čia istorinė medžiaga. Niekur negalėjau gauti visų sutelktų krūvoj, nei pas Kajecką, nei pas Daužvardį. Gavau iš antraeilio vyro. Tomis žiniomis tegu naudojasi plati visuomenė, kam jos įdomios. Jurgučio siunčiu tris nuotraukas. Pridėsiu, jei suskubsiu, ir kiek žinių apie jį. Nuotraukas, laiškų orgiinalus ir jų nuorašus prašau panaudojus grąžinti man.

Devynliežuvių turi tiek ir tiek, nors eksportuok pinigų pritrūkęs. Italų ir lotynų tekstus manau lengvai išvers kun. Žemaitis, rusiškus Balčiūnas ir kiti, kurie mokėsi dar caro laikais. Čia bėdos neturėsi. Tai būtų visa.

Tepadeda Tau bent Dievulis Tavo sunkią naštą kilnoti ir vilkti vardan tos Lietuvos. Siunčiu sveikinimų visų pirmiausiai Tavo pastogei, o paskui visam Tavo darbščiam pasišventėlių štabui.

Tavo

M. Krupavičius

1968.VII.8

24.

Mielasai Prezidente,

Sveikinu sulaukusį rudenėlio. Ar laimingai, pats geriau žinai. Jums, gyvenantiems amžiaus pavasarį toks laikų kitimas gal ir įdomus. Man gi, gyvenančiam vėlyvą rudenį, ruduo nieko įdomesnio nesuteikia, nebent tik sužadina mintį, kad artėju prie žiemos amžinosios. Siunčiu naujus Pripažinimus. Pirmiau gautus prašau suplėšyti. Anuose buvo netikslumų, neaiškumų, klaidų ir kai kurių papildymų trūkumas. Gavęs naujų žinių, parašiau naują sąrašą. Kol tas žinias surinkau, daug laiko sugaišau.

Gobis susirašinėjo su Jurgučiu. Jis jam ir siuntinių

siuntinėjo, bent taip jis pats sakėsi. Jurgutis jo nepažinojo, ir Gobis Jurgučio nepažino. Jurgutis manęs klausė, kas tas Losangeliškis. Su Gobiu mano santykiai visai nutrūko, kai jis mane nešvankiu žodžiu pavadino. Gobio Lietuvoje nepažinau, bet žinojau, kad jis katalikas ir smarkus voldemarininkas. Losangeliečiai man rašė, kad Gobis subolševikėjęs. Jo straipsniai talpinami Tyslavienės laikraštyj mane įtikino, kad jis nesiskiria nuo jo redaktorių: Tyslavienės ir Narkeliūnaitės. Kadangi jis čia buvo pritapęs prie mūsiškių, tad jam šiuo reikalu parašiau laišką. Tuomet jis man ir metė tą nešvankų žodį. Ir mes nesusirašinėjam.

Niujorko revoliucijonieriams parašiau po platų laišką savo įprastu stilium ir atvirumu, be vatos, greičiau su pašukomis. Visiems pridėjau, kad iškloju tik savo iškeltais klausimais nuomonę, jų žygio įvertinimą, į jokias diskusijas nesileisiu. Visi trys smarkiausia puola patį . . . Bolševikai smarkiai veikia visur. Politiniai trumparegiai ir kušliai lengvai įtraukiami į "bendradarbiavimą". Vatikano jie nesuklaidins. Popiežius su bolševikais turi kalbų. Jam rūpi tie katalikai, kurie pasiliko jų rankose. Tai visai suprantama. Tarpais dėlto anie katalikai pajunta kiek lengvesnės atmosferos . . .

Detroite tragiškai žuvo kun. Dagilis. Gaila vyro. Su juo turėjau šiokių tokių ryšių. Jis aiškus antifrontininkas ir kr. dem. pažiūrų žmogus. Reikėtų jį paminėti TS Kas nors iš Detroitiškių galėtų parašyti. Apie jį labai gerai atsiliepė Draugas ir Naujienos.

Prezidente, Brolau, laukiam, nesulaukiam. Rankeles prarymojom, akeles pražiūrėjom. Suprantu. Dabar pas Tave rugiapiūtė. Po sunkių darbelių gal ir sulauksim.

Geriausios sėkmės. Sveikatėlės granitinės.

Tavo

M. Krupavičius

1968.VII.31

25.

Mielasai Brolau,

Gavau Tavo garbanotą laiškelį. Matyt, Repšys nepašykštėjo zalatinimo. Dėlto prabilai meiliausiais žodeliais. O faktinai buvo ne romantika, bet paprasčiausia proza, ir reikia pasakyti, ne linksma. Paprašiau pirmininką Spetylą sušaukti valdybos posėdį pas mane. Mano didelis troškimas sudaryti kr. dem. fondą, į kurį visi sąjungos nariai suaukotų vienkartiniai po 100

dol. Dienotvarkėj tas klausimas figūravo. Bet prie jo nepriėjom, nes diduomenė skubinosi miegoti. Man pasiūlius tą klausimą svarstyti, Rauckinas atsakė, kad jo svarstymas tuščias darbas, nes vistiek niekas nemokės. Fiasko. Pats tuo klausimu turėtum susirūpinti, nors tuose rūpesčiuose esi paskendęs. Leono XIII Fondas mano kalbamo fondo neatstos. Šie metai yra Lietuvos laisvės kovos metai. Šituo šūkiu išburzgė ausis. Bet kas tai kovai daroma? Kokia programa? Tyla. Nė žodžiu neprasitariama. O tos programos pagrindinis punktas: visų lietuviškų jėgų suvienijimas į vieną plieno rikę, nepalaužiamą vienybę. O kur ji? Šiais metais reiškiasi dar didesnis susiskaldymas ir tarpusavė kova. Tavo sumanyta taika su frontininkais, mano išmanymu, tuščias darbas, nors idėja graži. Mums reikia sudaryti stiprų frontą su liaudininkais, socialistais ir gal kitomis grupėmis. Blokas jungia, kiek suprantu, tik krikščionis demokratus ir liaudininkus. Socialistus reikia būtinai į tą vienybę įtraukti ir ją pademonstruoti viešu aktu ir veikla. Kalbėjau kiek seniau tuo reikalu su Grigaičiu. Siūliau sustabdyti katalikų puolimą. Jis man atsakė, kad jis tik ginasi nuo katalikų puolimų, nors tie katalikai niekur jo neužkabina. Tyli net ten, kur reikėtų bent atsiskirti. Gal Dlokas pamėgintų tą misiją atlikti . . .

Gavau Biuletenį. Perskaičiau. Apie "užsienių" kr. dem. veiklą paduota nemaža įdomių žinių. Bet mūsų skyrių veikla? Ne CK kaltė, bet skyrių, kurie reikiamų žinių neatsiunčia. O neatsiunčia, manau, dėlto, kad jokios veiklos neparodo. Šiurpus atbukimas. Vienam pirmininkui parašiau, klausdamas, kur dingo tas mūsų idealizmas taip gražiai rodytas prieš nepriklausomybės atgavimą ir ją atgavus. Ar nebuvo to idealizmo akstinu lietuviško skanaus ėdalo lovys? Atsidūrėm prie svetimo lovio išeivijoje ir mūsų idealizmas pranyko, kaip sapnas. Vienas P. Tamulionis gyvai reiškiasi. Vyrs. Vertas nuoširdaus sveikinimo ir vyriško rankos paspaudimo.

Už Tave dažnai pasimeldžiu, Dievo prašydamas Tau sveikatos ir ištvermės. Tepadeda Tau Dievas.

Tavo

M. Krupavičius

1968.IX.6

26.

Mielasai Prezidente,

Gavau visą glėbį raštų. Labai dėkoju. Visa perskaičiau. De-

klaracija puiki. Pasigėrėjimas. Statutas tinka. Už jį balsuočiau. Žinoma, Niujorko regeliantai jam nepritars . . .

Jurgučio laiškuose pavardės užmaskuotos. Jas aš vienas tegalėčiau iššifruoti. Tegu Jasaitis jas surinkęs man atsiunčia. Nesuprantu Stravinsko atsisakymo. Jis moka rašyti. Jo paskutiniai raštai Naujienose man patiko. Tiek medžiagos surinkta ir taip vykusiai ji apdorota. Bet . . . Kiek tų bet pastoja kelią, ir kiek dar pastos. Be to, jei Jasaitis ras Jurgučio laiškuose kokių neaiškumų, apsiimu paaiškinti, jei sugebėsiu, neturėdamas laiškų teksto. Būtų gera, kad į kr. dem. vadų susirinkimą pats galėtum nuvažiuoti. Tu visa žinai. Delegatai visais atžvilgiais ir vyrai, kaip pipirai, bet nutolę nuo visų Sąjungos reikalų, ar teisingiau, jų ir nežinoję. Suprantu Tavo padėtį. Dėl sunkių darbelių negali.

Mane dar vis reklamuoji Pasaulio kr. dem. pirmininku. Daug kartų prašiau to nedaryti. Juk tai netiesa. Pasaulio kr. dem. telkinio, prganizacijos nėra, tad negali būti ir jos pirmininko. Tai kiek panašu į vyskupus, kurie skiriami vyskupijų titulu, kurių jau seniai nėra ir kuriose gal nėra ir katalikų.

Užsiminei apie J. Grauroką. Rusiškame laikraštyje Novoje Ruskoje Slovo radau apie jį straipsnelį, manau, rašytą jo prieteliaus. Jo pavardė jame rašoma Gavročko. Gal Rusijoje jis taip ir vadinosi. Jo žmona gal tai pasakyti. Šį-tą galėsit jo nekrologui iš to straipsniuko panaudoti. Iškarpą paskui perduokit jo žmonai kartu su mano sveikinimais. Tuo tarpu bus visa.

Tepadeda Tau Dievas vargelį vargti ir jį išvargti geriausiais laimėjimais.

Visa širdimi Tavo

M. Krupavičius

1968.IX.11

Dar prie Grauroko. Vienu tarpu buvau vyriausiojoj Šaulių S. vadovybėj. Tarp kitų buvo ir Gravrogkas. Aš jo paklausiau, kodėl jis taip neįprastai rašo savo pavardę. Jis paaiškino, kad Graurokai yra kilę iš švedų. Švedų dokumentuose jo pavardė taip rašoma tad jis to ir laikosi. Kokis ryšys buvo tarp jų — nežinau.

27.

J. M. Algiui Kasulaičiui Klyvlande

Mielasai Pirmininke,

Buvau pakėlęs sparnus vykti pas Jus į Tarybos posėdį. Teisingo pagrindo jame dalyvauti neturiu. Norėjau tik pasi-

žiopsoti, pasidžiaugti kr. dem. veidais ir jų veikla, pabučiuot į jų ūsavietes gal paskutinį kartą. Veikėjas iš manęs menkas. Tik retkarčiais, kaip šuo iš savo būdos, amtelnu ir tai ne gyvu žodžiu, bet tai laišku - kitu, tai spausdintu žodžiu. Nepavyko. Susipainiojo ir supainiojo. Neatvyksiu. Bet vienu - kitu žodžiu noriu prašnekėti, bent aktualiaisiais klausimais mano išmanymu.

Neseniai gavau iš Tavęs laiškutį, kuriame man pasiūlei iš 2 asmenų paprašyti kr. dem. reikalams šimtinių. Rašiau, kad iš jų bus sunku ką gauti. Bet to pasiūlymo nemečiau į krepšį. Ėmiausi rinkti šimtininkų fondan žmones. Pirmą laišką gavęs, išėjau į Čikagos parkus, avenes ir strytus: SOS vyrai, moterys, anstolis mauna paskutines kr. dem. kelnes. Gelbėkit. Atsiliepė. Dėjo kiek kas norėjo ir galėjo. Nepaisiau aukotojų nei spalvos, nei vieros. Netikrinau nei jų pavardžių pagal pasus. Kiekvienas aukotojas rašė savo pavardę tokią, kokią norėjo. Kad neatsilikčiau nuo kitų, ir aš pasiunčiau auką sidabru, ne nudėvėtais popiergaliais. Pirmu laišku išsiunčiau, kiek prisimenu 130 dol., antru 120,25 dol. Gaila, kad ligšiol negavau pakvitavimo. Širdis nerimauja. Gal žuvo kelyje. Dabar siunčiu per Petrą Spetylą 750 dol. Rankų nenuleidžiu. Išsiuntinėjau 15 laiškų. Antra tiek rengiuosi rašyti. Įdomus faktas. Skurdžiukai ir žmonės, kurie niekad nebuvo partijoj ir Sąjungoj aukoja. O mūsų šulai arba neatsiliepė, bent lig šios dienos, arba iškrapštė po menką aukelę. Aš manau, kad Taryba tą pirmininko sugalvotą ir mano vykdomą kr. dem. šimtininkų fondą aprobuos ir kitus pakvies būti jo kviesliais. Kun. Ruokis man pats pasisiūlė juo būti.

Vyrai, skandalas, nedovanotinas apsileidimas. Jei pats pirmininkas, atitrauktas nuo kitų svarbesnių darbų, užimtas grynai techniškais darbeliais, kuriuos galėtų lengvai atlikti koks vyrukas ar mergaitė, jei dėl to tuščio iždo negalima net pasiųsti į Notre Dame universitetą Indijanoje kviečiamo nario į rengiamus pašnekesius kr. dem. reikalais, tai kur atsidūrėme? Ko verti esame? Ar mūsų dūšios nususo, ar esame ubagai? Ne, pinigų turime. Jų nesigailim kitiems reikalams ir išlaidoms, tik neturim savo idėjai paremti, gyvinti ir plėsti. Mūsų pirmatakai kr. dem. už tą idėją vargą vargo, kraują liejo, gyvastis klojo, o mums gaila dolerio kito. Gražiūnas viename laiške man rašė, kad kr. demokratai sukūrė tokią Lietuvą, kokia ji buvo. Teisybė. Iš galingos, veiklios, sumanios ir sėkmingų darbų anos kr. demokratijos čia išeivijoje tik menkas šešėlis beliko. Atsidūrėme visų veikiančių organizacijų (politiniame)

pačiame gėdingame gale. Mažiausia politinė organizacija ir Lietuvoje ir čia yra socdem. O ji turi nemažą savo fondą. Išleido savo lyderių atsiminimus ir kitų knygų, leidžia savo laikraštį, geroj sanatorijoj išlaikė lig mirties savo lyderį St. Kairį ir visada turi savo fonde kelis tūkstančius dolerių. Liaudininkai čia taip pat nedidelė grupė. O tačiau leidžia savo Varpą metraštį, Sėją kelis kartus į metus išeinančią, kviečia simpozijumus, rengia piknykus. Žodžiu, gyvi. Kur mūsų gyvybė? Jasaitis skundžiasi, kad labai biedna bus skyrių veikla. Net neprisirengiama parašyti apie metines veiklos apyskaitas. O gal jos nėra? Jei pinigų turime ir leidžiame kr. dem. badu mirti, nepaisydami ne tik sąžinės, bet ir gėdos, tai čia jau dūšios nususimo ženklai. Mane kankina biauri ir žiauri įtarimo pagunda: jei mes buvome Lietuvoje didvyriai, o čia tapom paniekos vertais nykštukais, tai tik todėl, kad ten sėdėjom ar rengėmės sėstė prie pilno lietuviško lovio. O kai atsisėdome išeivijoje prie nelietuviško lovio, visi idealai dingo kaip sapnas. Kartoju, žiauri pagunda. Ji mane ėda kaip rūdis ir vargina ir taip pavargusią širdį. Supraskite, prašau, tą mano širdgėlą ir kietą žodį. Du svarbiausi mano gyvenimo tikslai buvo: Lietuvos laisvė ir krikščioniškoji demorkatija. Jiems savo visą gyvenimą pašvenčiau iž savo sveikatą paaukojau. Lietuvą praradom. Krikščioniškoji demokratija būtina priemonė laisvei atgauti. Dėl to mes esam čia. Lietuvą raudonasis priešas išplėšė, o krikščioniškąją demokratiją mes patys bovinam, jei savo aukos gailėdami ir tuomi silpnindami priemones Lietuvos laisvei atgauti.

Labai būčiau dėkingas, jei mane iš piktos ir mane kankinančios pagundos išlaisvintumėt. Jūs galite suprasti, kaip sunku paskutinį žemiškąjį tikslą prarasti ir atsidurti ant svarbiausių gyvenimo idealų griuvėsių. Šimtinių turim. Nedaug pajusim aukodami bent kelis metus po šimtinę į metus kuriamam šimtininkų fondui. Aš norėčiau tikėti tuo mūsų krikščionių demokratų prisikėlimu iš tos apatijos ir nusikalstamo sustingimo ir mieguistumo. Mano pajamų metinis vidurkis dienai 8,5 dol. Aš stengiuosi neatsilikti nuo visų šimtininkų. (Iš tikrųjų kun. Krupavičius bene visus pralenkė. **Red.**).

Perskaičius Tavo, mielasis Pirmininke, pranešimą, laukiamam parlamentui. Tai rimto valstybininko žodis. Ramus, išsamus, objektyvus, atviras, bet tragiškas. Jį paskaitęs prisiminiau didžiojo Anglijos valstybininko Čiorčilio žodį savo parlamentui ir tautai, kai Hitleris rengė invaziją į nepasirengusią karui jo žemę. Jis taip pat ramiai ir šaltai kalbėjo: Aš pažadu jums

tik didelį vargą, ugnį, kraują ir mirtį. Pradėjo organizuotis ir laimėjo. Laimėjo, nes tauta jį suprato ir nuėjo su juo. Iš Tavo pranešimo veržiasi viena trumpa išvada: Aš pranešu Jums kr. demokratai apie jūsų savanorišką susinaikinimą, savižudybę. Jei Tavo vadovaujamieji kr. demokratai Tave supras, kaip anglų tauta suprato Čiorčilį, ir nueis su Tavim, kaip anglai nuėjo su Čiorčiliu, laimėsim. Jei Tavo žodis nuskambės be atbalsio, kaip tolimas miško aidas, visa pasibaigs gėdingu savižudžio kapu.

Tave, mielasis Pirmininke, Dievas davė krikščionims demokratams. Aš tvirtai tikiu, kad Tu išvesi mūsų krikščioniškąją demokratiją į jai vertą kelią ir į šviesesnę ateitį. Aš visai pritariu Tavo veiklos programai. Tu ją nubrėžei plačiau, negu aš pirmininkaudamas tremtyje. Aš tuo džiaugiuosi. Tu darniai sujungei krikčionių demokratų veiklą su Lietuvos laisvės gynimu. Tai pagrindinis kr. demokratų tikslas. Tik tai pateisina mūsų egzistenciją išeivijoje. Bet, manau, kad tą programą reikia vykdyti ne visą iš karto, bet dalimis. Reik savo veiklą matuoti ne savo, kad ir kilniausiais norais, bet savo pajėgomis — finansinėmis ir krikščionių demokratų ryžtu gyvent, kovot ir laimėt. Tad pirmiausias, mano išmanymu, uždavinys — visokeriopai stiprintis iš vidaus — organizuotis ir iždą turtinti. Tik čia atsistojus ant tvirtų kojų bus galima eiti į plačios programos vykdymą.

Moterys svarbus veiksnys organizacijose. Jos gerai reiškiasi frontininkų, inžinierių, gydytojų organizacijose čia išeivijoje. Jos nemažą vaidmenį vaidino ir Lietuvos politiniame gyvenime. Pora pavyzdžių. Imsiu tik paprastas kaimietes. Tauragės apskrityje buvo žinoma kr. dem. veikėja Dzirvonienė. Rinkimų metais ji stodavo į diskusijas su patyrusiais kairiųjų agitatoriais ir sudarydavo jiems nemaža nepatogumų. Ji turėjo su savim visada kitų jos suorganizuotų moterų būrius. Sužinojęs, kad ji gyvena su sūnum Čikagoje, padariau jai vizitą ir pareiškiau jai pagarbą ir padėkė už nuopelnus. Ji jau šį pasaulį apleido.

Bartininkų dvare buvo darbininkė Ona. Tik tuo vardu visi mes ją pažinom. Ji pėsčia iš Bartininkų, Vilkaviškio apskrities ateidavo į visas kr. demokratų konferencijas. Jos kalbų visi atsidėję klausė. Kalbos buvo kaimietiškos, bet turiningos ir pamokinančios. Ta Ona ir vietoj buvo žinoma, kaip rimta, pasišventusi veikėja. Kur mūsų krikščionės demokratės? Tą spragą reik būtinai užpildyt. Moterų krikščionių demokračių turim. Jų

ŽIBURIAMS UŽGĘSUS

Praeitais metais krikščionių demokratų šeima neteko kelių savo narių. Palydime juos į amžinatvę liūdėdami, prisimindami jų įdomias ir įvairias asmenybes, nuveiktus darbus, nueitą kelią. Šie žodžiai tebūna mūsų pagarbos ir meilės nors kuklus ženklas.

Zenonas Raudys
1901-1985

Zenonas Raudys mirė 1985 m. vasario 22 d., sulaukęs 84 metų amžiaus. Kilimu žemaitis iš Plungės. Baigęs Plungės gimnaziją, dirbo žemės ūkio kooperatyve Tauragėje, vėliau Telšiuose. Sukūręs šeimą, ūkininkavo. Karo metu vokiečių okupantų sugautas ir prievarta išvežtas į Vokietiją. Tarnaudamas Norvegijoje, pateko į nelaisvę. Iš čia išsilaisvino ir kelis pokario metus išgyveno Vokietijoje.

žinau ir pagyvenusių ir jaunųjų. Mūsų pareiga jas įtraukti į aktyvų mūsų darbą. Su kaikuriais Tavo, mielasis Pirmininke, pasiūlymais nesu linkęs sutikti. Apie tai esu jau Tau rašęs ... Visai nepritariu ieškojimui bet kokių santykių mezgimo su frontininkais. Aš manau, kad su jais rišti santykius būtų didelė klaida. Aš baigiu.

Minėjau, kad aš kada-ne-kada, kaip šuo galvą iškišęs iš savo būdos, amtelnu. Dabar gi garsiai sulojau liarmo balsu, kad savo gaspadorius prikelčiau iš saldaus snaudulio. Sulojau gal piktai, kaip geram šuniui pridera, bet tikėkėt, sulojau iš meilės ir tik gera norėdamas tam ir tiems, kas mums visiems turi būti brangu ir miela ir kam nieko negailėdami turim aukoti ir aukotis. Jau surinkau iš šimtininkų tūkstantinę. Menkas dalykas. Parlamentui gal vieniems pietums užtektų. Bet aš manau, kad šioji pirmoji tūkstnatinė bus panaudota tam, kam aš ją rinkau. Tvirtai tikiu, kad pietūs duos iždui antrą tūkstantinę ir kad nei vienas dalyvis neišvyks, nepalikęs šimtinęs. Tepadeda Jums Dievas.

Jus nuoširdžiai mylįs ir gerbiąs

M. Krupavičius

1968.X.18

Jei, mielasis Pirmininke, rasi naudingu ir reikalingu, šį mano laišką gali perskaityti susirinkusiam parlamentui.

(Bus daugiau)

Emigravęs į Australiją, Raudys su šeima apsigyveno Melbourne ir čia šalia duoninio darbo įsitraukė į plačią visuomeninę veiklą. Virš 30 metų buvo labai aktyvus lietuvių parapijos tarybos narys. Nuoširdžiai dirbo ir lietuvių katalikų federacijoje. Dirbo Tautos fonde, lietuvių klūbe ir buvo įvairių suvažiavimų aktyvus dalyvis.

Visą savo Australijoj gyvenimo metą Zigmas Raudys buvo ir lietuvių krikščionių demokratų studijų klubo narys ir vadovas. Jis nuoširdžiai rūpinosi krikščioniškosios demokratijos skleidimu ir jos idėjų puoselėjimu tampriai bendradarbiaudamas su LKDS centro komitetu.

Laidotuvių metu šalia kitų visuomenės atstovų, su velioniu atsisveikino ir J. Aras - Aranauskas krikščionių demokratų vienminčių vardu. Velionis paliko liūdinčius žmoną Stefaniją ir sūnų Antaną su šeima.

Petras Spetyla
1899.XII.25 - 1985.VI.14

Petro Pauliaus Spetylos asmenį charakterizavo jo gilus prisirišimas prie ateitininkijos ir krikščioniškosios demokratijos. Šios dvi idėjinės srovės jam buvo savos, tiesiog sielon įaugę ir jis joms tarnavo visą savo ilgą gyvenimą.

P. Spetyla gimė Ažuvaduvų kaime, Skapiškio valsčiuje, Rokiškio apskrityje. Pradžios ir vidurinį mokslą ėjo Petrapilyje. Lituanistiką studijavo jau grįžęs į Lietuvą Aukštuosiuose Kursuose ir vėliau Lietuvos universitete iki 1924 metų. Socialinius ir politinius mokslus studijavo Montpellier ir Paryžiaus universitetuose.

Taikos derybose su Sovietų Sąjunga P. Spetyla buvo Lietuvos delegacijos techniniu sekretorium - protokolininku. Kurį laiką dirbo Steigiamajame seime kaip stenogramų redaktoriaus pavaduotojas. 1928 - 1934 m. Spetyla dirbo susisiekimo ministerijoje, 1934 - 1936 m. Kauno miesto savivaldybėje referentu, o 1938 - 1940 m. Darbo Rūmų socialiniam skyriuje sekretorium.

Petras Spetyla buvo ateitininkas nuo jaunystės. 1919 m. atgaivino ateitininkų centro valdybą ir sušaukė pirmą pokarinę at-kų konferenciją. Buvo I-jo at-kų kongreso 1920 metais reikalų vedėju. Tris kadencijas dirbo at-kų centro valdyboje. Šalia to, dirbo ir spaudos darbą: buvo redaktorium ir štabo nariu "Darbininke", "Laisvėje", "Ryte". Vertė iš prancūzų kalbos Maritainą, B. de Solages, etc.

Į Ameriką atvykęs, gyveno Čikagoje ir šalia duoninio darbo aktyviai veikė visuomenėje. Ypač aktyviai dirbo krikščionyse demokratuose eilę kartų vadovaudamas LKDS Čikagos skyriui.

P. Spetyla buvo gausus aukotojas laisvinimo ir kt. reikalams. Ypač gerbė kun. Mykolą Krupavičių ir jam daug talkino.

Alicija Rugytė
1902.XII.5 - 1984.VI.20

Alicijai Rugytei mirus, kun. Vyt. Bagdanavičius, MIC, "Drauge" tarp kitko apie ją rašė: "Ji yra toks žmogus, kuriame tarp jo idėjų ir gyvenimo nėra jokios spragos. Jeigu ji mylėjo jaunimą, tai ne platoniškai, o dirbo jo auklėjimui mokykloje ligi pat mirties. Jeigu ji mylėjo Lietuvą jos istorinėje slinktyje, tai ji buvo istorikė veikliausia to žodžio prasme . . . Ji suorganizavo ir išlaikė "Lietuvių tautos praeities" žurnalą, kuris pasiliks lietuvių tautos turtu visiems laikams. Šalia to, ir galbūt pats nuopelningiausias jos darbas yra išugdymas viso būrio savo mokinių istorikų, kurie jau tęsia jos darbą".

A. a. Alicija Rugytė buvo labai kūrybinga, veikli ir perdėm optimistiška asmenybė. Ji buvo dr. Juozo Rugio duktė, ir gimė Švėkšnoje, Tauragės apskrityje. 1927 m. baigė Kauno mergaičių mokytojų seminariją. Vėliau VDU studijavo istoriją. 1933 m. parašė diplominį darbą apie Vilniaus universitetą. Jau 1927 m. pradėjo mokytojauti Garliavos pradžios mokykloje. 1930 - 1939 m. dirbo J. Jablonskio pr. mokykloje Kaune, 1939 - 1942 m. Vilniaus gimnazijoje, o 1942 - 1944 m. buvo Švėkšnos gimnazijos direktorė.

Vokietijoje, Regensburge ir Scheinfelde Rugytė buvo lietuvių gimnazijų inspektorė ir direktorė. Į Ameriką emigravo 1949 m. ir nuo to meto iki mirties nenuilstančiai dirbo švietimo ir visuomenės darbą. 1950 m. ji jau buvo Čikagos aukštesnės lituanistinės mokyklos mokytoja, o 1955 - 61 m. jos direktorė. 1957 m. buvo viena iš Lietuvos Istorijos draugijos steigėjų, jos ilgametė sekretorė ir iždininkė bei jos veiklos spiritus movens. Rugytė buvo ateitininkė nuo 1923 m., 1927 - 31 m. vadovavo Giedros korporacijai. Priklausė ir kitoms organizacijoms, rašė Moteryje, Druage ir kt.

Alicija Rugytė buvo ir nuoširdi krikščionė demokratė. Čikagos skyriaus valdybos narė.

Bronius Povilaitis
1907.IX.5 — 1985.VII.17

"Tėviškės Žiburių" redaktorius kun. dr. Pr. Gaida laidotuvių pamoksle velionį Povilaitį apibūdino kaip dvejopos šviesos žmogų, būtent, praktinės ir dvasinės. Savo ruožtu "Tėviškės Žiburių" nekrologe dr. P. Lukoševičius jį vadina mokslo ir visuomenės žmogum. Abu apibūdinimai yra tikslūs ir kiek nušviečia velionio asmenybę.

Dr. Bronius Povilaitis gimė Diržių kaime, Žeimelio valsčiuj, Lauksodžio parapijoj, Šiaulių apskrityje. Pradžios mokyklą lankė gimtinėj ir baigė Linkuvos gimnaziją. 1925 m. pradėjo studijas Dotnuvos Žemės Ūkio Akademijoj. Povilaitis diplominį darbą parašė iš dobilų sėklinės medžiagos tyrimų ir 1930 m. gavo agronomo diplomą. 1931 m. pakeltas vyresniuoju asistentu, o 1934 m. lektorium. Čia dirbo iki 1940 m. 1941 m. gavo docento titulą ir toliau dėstė akademijoj.

Rusams artėjant, doc. Povilaitis pasitraukė į Vokietiją, kur toliau studijavo Goettingeno universitete. Vėliau dėstė Pabaltiečių universitete, kur buvo žemės ūkio fakulteto dekanu.

1949 m. Povilaitis imigravo į Kanadą ir McGill universitete specializavosi augalininkystės, genetikos ir selekcijos srityse, 1951 m. gaudamas magistro, o 1954 m. daktaro lapisnius. Kurį laiką dėstęs McGill universitete, dr. Povilaitis perėjo dirbti Kanados žemės ūkio ministerijos tyrimų žinybos bandymų stotyje Delhi, Ont. Čia dirbo 15 m. iki pensijos.

Šalia įtempto mokslinio darbo, dr. Povilaitis yra parašęs apie 50 mokslinių straipsnių lietuvių ir anglų kalbomis. Rankraštyje liko stambus veikalas apie Lietuvos žemės ūkį 1918 - 40 m. laikotarpyje.

Dr. Povilaitis nuo pat jaunystės buvo aktyvus ateitininkas ir krikščionis demokratas. Jis buvo veiklus lietuvių parapijos narys, Londo vyskupijos sinodo narys, Kanados lietuvių katalikų centro valdybos narys (4 kadencijas), LB narys, LKM akademijos narys.

Lietuvos Ūkininkų Sąjungoje buvo centro vicepirmininku. Buvo pasižadėjęs skaityti paskaitas apie prez. Stulginskį ir kun. Krupavičių jų 100 m. gimimo sukakčių proga At-kų sendraugių stovykloje bei Clevelande, bet netikėta mirtis visus planus nutraukė.

Emilija Vilimaitė

A. a. Emilija Vilimaitė buvo tyli, bet darbšti ir dosni lietuvė visuomenininkė, įmynusi gilias pėdas visuomeniniame gyveni-

me. Velionė gimė Amerikoje, bet mokslus baigė Lietuvoje, kur vėliau buvo Biržų gimnazijos mokytoja.

Imigravusi Amerikon, Vilimaitė ir toliau mokytojavo ir aktyviai veikė visuomenėje. Nuo jaunystės buvo ateitininkė priklausė "Giedros" korporacijai ir buvo jos pirmininkė. 26 metus dirbo moterų katalikų sąjungos 20-je kuopoje, eidama protokolų sekretorės pareigas. Šalia to dirbo katalikų federacijoje, ALTe, Balfe, vienuolynų rėmėjų sambūriuose.

Vilimaitė buvo ir nuoširdi krikščionė demokratė, vienu metu centro komiteto narė. Buvo uoli VLIKo rėmėja ir Tautos fondo aukų rinkėja. Mirė 1985 m. liepos 29 d. ir palaidota šv. Kazimiero kapinėse Čikagoje.

Simas Sužiedėlės
1903.II.10 - 1985.IX.22

Jau suskubo prabėgti pusmetis nuo Simo Sužiedėlio mirties. Jo pasigendame ir dar pasigesime labai ilgai. Jo būta labai šviesios, taurios, darbščios ir kilnios asmenybės. Tikro lietuviško džentelmeno, giliai krikščioniškos asmenybės, tikros darbo bitės.

S. Sužiedėlis per lietuvišką gyvenimą perėjo labai skaidriu žibintu, visur skleisdamas jaukią ir šiltą šviesą. Sielos grožiu ir lūpų šypsena jis skaidrino ir šildė artimą ir tolimą savo aplinką.

Visą netrumpą savo gyvenimą jis žėrėjo darbštumu. Šalia profesinio - duoninio darbo jis labai aktyviai dirbo žurnalistinį ir visuomeninį darbą. 15 metų redagavo "Darbininką" ir buvo jį išugdęs į pirmaujančius laikraščius. 11 metų vadovavo ateitininkų federacijai, kątik atsikūrusiai Amerikoje ir padėjo jos veiklai stiprius pagrindus.

Šalia to parašė kelias knygas ir suredagavo šešis tomus lietuvių enciklopedijos anglų kalba. Tačiau ir to neužteko. Garbusis velionis buvo lygiai nepamainomas kalbėtojas ir paskaitininkas. Čia jo žodis buvo ne tik išmąstytas, bet giliaprasmis ir elegantiškas. Kiekviena kalba ir paskaita buvo ne tik eilė žodžių ir minčių, bet ištisas vientisas, dažnai meninis, literatūrinis kūrinys, pulsuojantis ne tik temos pažinimu, bet meile kalbai ir literatūrinei lyčiai. Tuo pačiu pasižymėjo ir gausūs jo straipsniai ideologiniais, biografiniais, istoriniais ir kitokiais klausimais žurnaluose ir laikraščiuose.

Garbusis velionis gimė kaip ir mirė ne Lietuvoj, bet Rusijos Petrapilyje. Ūgterėjęs mokėsi Vilniuje ir 1934 m. baigė Kauno "Aušros" gimnaziją. 1928 m. baigė VDU ir vėliau studi-

IŠ KD PASAULIO

K D I MADRIDE

Praeitų metų birželio 4 d. Madride posėdžiavo Krikščionių Demokratų Internacionalo (KDI) vykdomasis komitetas. Sekančią dieną posėdžiavo ir KDI politinis biuras.

Sesiją ilgesne kalba atidarė KDI pirm. Andres Zaldivar. Visų pirmiausiai Zaldivaras išreiškė solidarumą trims ispanų partijoms, kurios yra internacionalo narės ir pasidžiaugė ispanų nusiteikimu bei išmintim perorganizuojant vyriausybę iš autoritarinės į demokratinę.

Pasidžiaugęs Ispanijos ir Portugalijos dalyvavimu Europos Bendruomenėje, Zaldivaras toliau palietė eilę aktualių tarptautinių problemų, įskaitant terorizmą ir besivystančių karštų milžiniškas skolas. (Šiais klausimais vėliau išsamiai kalbėjo italų DC pirmininkas Flaminio Piccoli ir Pietų Amerikos KD Organizacijos gen. sekretorius Aristides Calvani).

Pirmininkas taip pat palietė pasaulinės taikos klausimą, branduolinį nusiginklavimą ir Jungtinių Valstybių strateginės gynybos iniciatyvą (žvaigždynų karą). Taipgi pasaulinę ekonominę krizę ir iš jos plaukiančias įvairias problemas: darbo, ypač jaunimo įdarbinimą, P. Amerikos demokratizacijos procesą, centrinės Amerikos krizę. Ypatingai jis pabrėžė laisvės suvaržymą ir nusikaltimus žmogaus teisėms marksistiniuose, militariniuose ir ekstremistinės dešinės režimuose. Baigdamas jis rūpinosi nesibaigiančiu Vidurinių Rytų konfliktu ir libaniečių besitęsiančia tragedija.

Internacionalo gen. sekr. Angelo Bernassola savo pranešime palietė visą eilę veiklos klausimų. Tarp jų: KDI aktyvų dalyvavimą JT Žmogaus teisių komsiijos 41-je sesijoje, KDI informacijos reikalus, kurie buvo išsamiai svarstyti 1985 m. kovo mėn. specialistų suvažiavime Strassburge, JT akciją gyventojų prieauglio klausimais ir trijų internacionalų tuo reikalu posė-

---

jas gilino Rygos universitete. Sekantį dešimtmetį mokė Rygos ir Kėdainių gimnazijose, o vėliau VDU.

Amerikoje daugiausiai dirbo rašto darbą. Mirė ir palaidotas Brocktone, Massachusets valstijoje, nesulaukęs paskutinio savo darbo — ką tik iš spaudos išėjusio Lietuvių Enciklopedijos antro papildymų tomo. Jo gilios pėdos dar ilgai nebus laiko dulkių užpustytos.

džius New Yorke 1985 m. gegužės mėn., bendradarbiavimą su UNESCO, kuris laikomas teigiamu sprendžiant kai kurias tarptautines problemas ir kt.

Bernassola taip pat painformavo, kad yra planuojama kita internacionalų pirmininkų konferencija demokratiniam bendradarbiavimui stiprinti, sprendžiant laisvės, demokratijos i taikos problemas. Savo ruožtu Zaldivaras ruošiasi vizituoti JAV ir Kiniją. Pagaliau jis painformavo apie eilę iniciatyvų Afrikos kraštuose bendradarbiaujant su Afrikos vystymosi komitetu.

Sesijos pabaigoje buvo padaryti keli nutarimai ir priimtos visa eilė rezoliucijų. Tarp nutarimų pažymėtini: nariais stebėtojais į internacionalą priimtos Cape Verde Nepriklausoma Demokratų Sąjunga ir Ekvatorinės Gvinėjos Progreso Partija, KDI visuotinį suvažiavimą nutarta šaukti 1986 m. kovo mėn. Lisabonoje, KD vadų tarptautinę konferenciją nutarta sušaukti 1986 m. vasario mėn. Maniloje, Filipinuose. Taip pat vienu balsu priimti Piccoli ir Calvani pranešimai teroro ir skolų klausimais, išklausytas Tarptautinės Jaunųjų Krikščionių Demokratų Sąjungos pirm. Wim Palman pranešimas apie tarptautinius jaunimo metus ir Pasaulinės KD Moterų Sąjungos pirm. Maria Bello de Guzman pranešimas apie tarptautinę KD moterų veiklą.

Rezoliucijos p. Amerikos klausimais

Argentina, Urugvajus ir Brazilija. Ankstyvesnė politinė situacija šiuose kraštuose buvo pažymėta nuolatine kova už demokratiją ir nesuskaičiuojamomis aukomis: kankiniais, kaliniais, nužudytaisiais ir tremtiniais. Milijonai vyrų ir moterų matė savo viltis ir lūkesčius dūžtant ir kiti milijonai paskendo varge ir neturte.

Šiandien visuose trijuose kraštuose demokratizacijos procesas teikia didelių vilčių, kad ateitis bus demokratinė ir šviesesnė.

Peru ir Ekvadoras. Šių kraštų vyriausybių pasikeitimas laisvų rinkimų būdu ir gerbiant demokratines institucijas yra didi patirtis abiems kraštams ir gera naujiena Lotynų Amerikai apskritai.

Bolivija. Kraštas turi milžiniškų ekonominių, socialinių ir politinių problemų. Gera naujiena tai Bolivijos pasiryžimas laikyti laisvus demorkatinius rinkimus. Bloga naujiena tai demokratinių politinių jėga kraštutinė fragmentacija, kuri trukdo politinių institucijų stabilumui ir neleidžia formuotis vieningam tautiniam nusistatymui.

Paragvajus ir Čilė. Abu kraštai tebėra valdomi diktatūrų ir neatrodo, kad aritmoje ateityje jos pasikeistų į demokratinius režimus. Šalia visų kitų blogybių, abi diktatūros netiesioginiai stiprina kraštutines kairės politines partijas, kurios lygiai nežada nieko gero kraštų politinei ateičiai.

Nors demokratinės pajėgos — Paragvajuje Acuerdo National Paraguayo ir Čilėje Alianza Democratica — veda labai energingą kovą prieš šias diktatūras, yra aišku, kad jų kelias yra dar ilgas ir sunkus.

Demokratizacijos reikalas. Yra aišku, kad pastaraisiais metais demokratijos žemėlapis P. Amerikoje yra pasikeitęs. Kas pirmiau buvo normalybė, dabar yra išimtis.

Tačiau platūs gyventojų sluogsniai dar vis neturi pagrindinių dalykų: maisto, sveikaitngumo priežiūros, namų ir butų bei švietimo sistemų. Tai reiškia, kad mes turime milžinišką uždavinį ne tik demokratijai konsoliduoti, bet sukurti tokius ekonominius ir socialinius procesus, kurie pagerintų depresuotų sektorių gyvenimo sąlygas.

Naujieji demokratiniai režimai yra pastatyti prieš milžinišką ekonominę krizę ir užsienines skolas. Nėra abejonės, kad šių demokratijų ateitis yra susijusi su socialinio stabilumo galimybėmis, o šis stabilumas priklauso ekonominės padėties.

Todėl KDI kviečia turtingus pramoninius kraštus bendradarbiauti tų demokratijų konsolidacijos procese, turint galvoje, kad taip darydami jie prisidės prie to regiono stiprinimo pasaulinės pusiausvyros rėmuose.

Rezoliucija Centrinės Amerikos ir Karibų reikalais

Centrinėje Amerikoje demokratizacijos procesas vyksta toliau, nors ir su dideliais sunkumais, krikščionims demokratams ryžtingai ir kartais sprendžiamai jame dalyvaujant.

Panama pergyvena nuosmūkį. Po pastarųjų suklastotų rinkimų, vyriausybė yra nustojusi tikėtinumo. Tačiau krikščionių demokratų partija ir toliau kovoja, nežiūrint užgaulių puolimų prieš ją ir jos pirmininką Ricardo Arias Calderon.

El Salvadore ir Gvatemaloje yra pastebimas progresas. El Salvadore tauta jau ketvirtą kartą pasirinko balsavimus vieton kulkų. Ji parėmė prezidentą Napoleon Duarte, pasisakydama už krikščionių demokratų kandidatus į parlamentą, savivaldybines tarybas ir kitus vietinius organus.

Gvatemaloje politinė evoliucija yra progresyvi. Konstituanta jau parengė naują konstituciją ir kraštas ruošiasi naujiems

demokratiniams rinkimams. Gvatemalos krikščionys demokratai ir jų prezidentinis kandidatas Vinicio Cerezo yra politinė jėga, kuri turi daugiausiai šansų laimėti.

Mūsų dėmesys nukreiptas į tris atskirus atvejus.

Nikaraguvos režimas ir toliau prieštarauja sau (kiekvieną dieną vis daugiau) negližuodamas savo originalų revoliucinį nusistatymą siekti socialinio teisingumo ir demokratinio pluralizmo. Taip darydamas, režimas lieka fatališko ciklo auka, pažymėta vidiniu smurtu ir tarptautiniais susikirtimais kartu su Nikaraguvos režimo susigretinimu su Kubos - Sovietų bloko linija.

Pasaulio demokratinės pajėgos turi raginti visus ir pačios dirbti siekiant tikro, efektyvaus ir rimto dialogo, kuris turėtų aiškią motyvaciją ir išvengtų nusitęsiančių manevrų, kurie padeda totalitaristiniams režimams konsoliduoti savo jėgas ... Dialogas turėtų vykti Contadoros grupės dvasioje. JAV Nikaraguvos ekonominis boikotas nėra tokiam dialogui palankus.

Kiti du kritiški taškai yra Guayana ir Surinamas. Guyanoj autoritarinė vyriausybė, atrodo, darosi atlaidesnė visuotinių rinkimų išvakarėse. Lygiai ir Suriname militarinė junta, atrodo, daro nuolaidų krašto kelyje į demokratizaciją. Nežiūrint šių pozityvių ženklų, istorinė ir konkreti realybė neteikia ypatingai pozityvių vilčių.

Šia proga pastebėtina, kad Meksikos rinkiminė procedūra ir tuo pačiu demokratinė sistema rodo didelių ir reformų reikalaujančių trūkumų.

Rezoliucija liečianti užsienines skolas

1. Besivystančių kraštų užsieninių skolų problema yra šiandienos viena didžiųjų problemų, kuri ateityje gal taps pačia rimčiausia, jei ji nebus sprendžiama visu griežtumu.

2. Už skolų suformavimą yra atsakingi ir tarptautiniai kredito bankai, ir kraštai, kur yra tų bankų centrai, ir prasiskolinusieji kraštai.

3. Kraštai skolininkai, norėdami sutvarkyti savo ekonomijas ir išpildyti finansinius įsipareigojimus, griebėsi ekstraordinarinių priemonių, kurios a) staiga sumažino krašto pajamas, b) padidino nedarbą, c) sumažino krašto gamybą ir d) įgalino kapitalo slinktį į pramoninius kraštus.

4. Nežiūrint didžiulių pastangų, skolos ne tik nėra sumažėjusios, bet padidėjusios. Šis faktas išvysto didžiulį spaudimą į skolininkų kraštų socialinę ir ekonominę pusiausvyrą ir gali būti tiems kraštams nepakeliama našta.

(Šalia eilės konkrečių pasiūlymų šiuo reikalu, KDI priėmė ir penkis esminius punktus):

1. Kraštai skolininkai neturi būti verčiami imtis vienpusinių išsprendžių — moratoriumo ar skolos vienpusinio pakeitimo ilgalaikiais finansiniais lakštais.

2. Tarptautinė ekonominė ir finansinė sistema neturi būti išvesta iš normalių vėžių.

3. Neturi būti sutrukdytas kraštų skolininkų ekonominis vystymasis.

4. Reikia žiūrėti, kad pramoninių kraštų protekcionistiniai užmojai netrukdytų kraštų skolininkų eksportui.

5. Palūkanos turėtų būti proporcingos kiekvieno krašto mokėjimo įstangos lygiui.

Politinė rezoliucija

Krikščionių demokratų internacionalo politinis biuras reiškia savo gilų susirūpinimą įvairiomis problemomis ir konfliktais, kurie liečia šiandienos pasaulį. Šis rūpestis liečia:

— neturtingus kraštus, kurių pagrindinis tikslas yra ekonominis ir socialinis vystymasis;

— kairės ir dešinės autoritarinių režimų pavergtas tautas, kurių tikslas yra išlaisvinimas;

— pramonines visuomenes, kurios yra paliestos terorizmo ir narkomanijos, turinčių tendenciją distabilizuoti jų gyvenimo būdą;

— religinius antagonizmus, kurie po kelių šimtmečių tarpusavės savigarbos vėl iškilo visu šiurkštumu;

— mokslą, kuris dabar kelia naujus pavojus, pvz. branduolinį sunaikinimą, žmogaus prigimties pakeitimą (taip pat ir elgesį bei identitetą), techno-elektroninių būdų ir priemonių grąsą žmogaus laisvei, ir

— gamtą, kuri šiandien dažnai kenčia nuo žalingų žmogaus veiksmų ir neįstengia patenkinti augančio gyventojų skaičiaus poreikių.

KDI politinis biuras pabrėžia, kad krikščioniškų socialinių principų ir krikščioniškos moralės įgyvendinimas viešajame gyvenime, kuriais remiasi krikščioniškosios demokratijos idealai, yra atsakymas šių problemų išsprendžiui. Biuras taip pat teigia, kad bet kokia tautinė ar tarptautinė politinė akcija turėtų būti inspiruota solidarumo principo.

Laisvė

Sovietų Sąjunga praktikuoja tarptautinę priespaudą tiesiogi-

niai komunizmo kontroliuojamuose kraštuose ir netiesioginiai visa serija veiksmų ir manevrų, kurie siekia ekonominės, karinės, politinės ir socialinės distabilizacijos.

Krikščionys demokratai siekia pagelbėti tų kraštų žmonėms, pradėdami evoliucijos procesą. Pirmas žingsnis turėtų būti sukūrimas sveikos ekonomijos, kuri įgalintų teisingą socialinę sistemą ir vėliau pilną demokratizaciją.

Politika nukreipta į Sovietų Sąjungą turėtų turėti du aspektus: nusigiklavimą ir žmogaus teises. Krikščionys demokratai reikalauja visuotinio kontroliuojamo nusiginklavimo. Jie reikalauja, kad būtų pilnai ir teisingai įgyvendinti Jaltos ir Helsinkio susitarimai.

Krikščionys demokratai yra nusistatę, kad žmogaus teisių pažeidimai Sovietų Sąjungoje būtų keliami Jungtinėse Tautose. Jie taip pat norėtų sukurti planą, kuris siektų laisvos Europos sukūrimo jos pilname kultūriniame visete ir kuris tarnautų Europos Bendruomenės pažangoje.

Religinė laisvė

Krikščionys demokratai yra įsitikinę, kad religija, visose jos išraiškose, yra grįsta Dievo ir žmogaus meile. Mes esame nustebę kai kurių islamo šakų neapykanta ir naikinimo tendencijomis, ypač Irane, Libane ir Libijoje.

Mokslas

Mokslas neturėtų vesti žmonijos į savęs susinaikinimą ar žmogų daryti vergu. Jis neturėtų būti naudojamas kaip normalių žmogaus gyvenimo procesų manipuliatorius. Krikščionys demokratai skelbia teisę gyventi kaip tarptautinės bendruomenės principą ir kategoriškai paneigia instrumentalizuotų genų galimybę, žmogaus fizinę ir psichinę kaitą dirbtinomis priemonėmis, ar pastangas nustatyti jo naudingumą ir tuo remiantis jį žudyti dar negimusį ar prieš jo natūralią mirtį.

Pirmoji krikščionių demokratų tarpkontinentinė konferencija įvyko 1956 m. lapkričio mėn. Po 30 metų veiklos, krikščionys demokratai ir toliau siekia suorganizuoti krikščioniškąją demokratiją visuose kontinentuose, sukurti ją vieningą, aktyvią ir progresyvią, persunktą solidarumo dvasia siekiant jos idealų įgyvendinimo.

(Kai kurios rezoliucijos yra išleistos, o kai kurios sutrumpintos).

D. K.

SPAUDOJ ir Gyvenime

TAIKOS IR LAISVĖS ŽYGIS

Kai VLIKas kartu su atitinkamomis latvių ir estų institucijomis pradėjo planuoti Baltijos Tribunolo posėdžius ir Pabaltiečių Taikos ir Laisvės išvyką Baltijos jūra, ne visi lietuviai šiems užmojams pritarė. Kaip paprastai didelė dauguma išeivių laikėsi pasyviai, bet buvo ir tokių, kurie projektui nepritarė, kėlė įvairiausius galimus baubus ir jį kritikavo.

Šiandien, jau iš vienerių metų perspektyvos tribunolas ir žygis atrodė kaip aiškiai pasisekęs projektas. Už savo kūrybingumą, užsispyrimą ir gerai atliktą darbą VLIKui tenka pagarba ir padėka, kurių jis yra vertai nusipelnęs.

Žemiau talpiname ELTOS tuo reikalu informaciją kaip tam tikrą istorinį dokumentą.

Pabaltiečių Taikos ir Laisvės Išvyka Baltijos jūra buvo didžiai įspūdinga demonstracija, kurioje visų trijų Pabaltijo tautų — estų, latvių ir lietuvių jaunimas skelbė pasauliui apie sovietų daromą toms tautoms skriaudą, ir jų troškimą išsivaduoti iš sovietinės vergijos.

Kelionėje po Baltijos jūrą laivu "Baltic Star" dalyvavo 52 lietuviai, 51 estas, 198 latviai ir 51 kitatautis korespondentas — spaudos, radijo ir televizijos atstovai iš įvairių Europos kraštų.

Žygis prasidėjo liepos 25 d. Danijos sostinėje, Kopenhagoje, kur visi dalyviai gavo pilną informaciją, išklausė keletą paskaitų ir turėjo spaudos konferenciją, taipgi dalyvavo Baltijos Tribunolo byloje prieš Sovietų Sąjungą. Vėliau per Kopenhagos miesto centrą jie ėjo demonstruodami du su puse kilometrų nuostolyje nuo Kopenhagos rotušės iki Sovietų ambasados. Tos dienos vakare dalyviai išvyko traukiniu į Švedijos sostinę Stockholmą, kur jie irgi turėjo spaudos konferenciją, išklausė paskaitų, dalino publikai lapelius, ir t.t. Liepos 26 d. vakare laivas "Baltic Star" iškilmingai išlydėtas iš Stockholmo uosto. Prieš išvykstant laivas turėjo būti tikrinamas gavus pranešimą apie galimos bombos buvimą laive, dėl šios priežasties išplaukta vėliau negu numatyta.

Liepos 27 d. laivui plaukiant pro Gotlando salą, 7 val. vak. buvo atlaikytos gedulingos pamaldos už 1944-tais metais pabėgėlių iš Pabaltijo valstybių aukas, kurių nežinomą skaičių nuskandino vokiečių ir sovietų karo laivai. Laivui pasiekus apytikriai 56-tą lygiagretę, 4 v. p.p.

įvyko labai įspūdingas Lietuvos prisiminimas, kuriame angliškai VLIKo vicepirm. Liūtas Grinius trumpai paminėjo, kad dalyviai yra taip arti ir drauge taip toli nuo Lietuvos. Jie priminė Lietuvos kančias ir tautos raudą už tūkstančius lietuvių žuvusių nuo bolševikų rankos. Sugiedojus patriotines dainas ir Lietuvos himno atgarsiams aidint, buvo metami vainikai, gėlės, ir buteliai su rašteliais ir laiškais lietuviams, tikintis, kad bent keletas jų pasieks pavergtus tautiečius. Laivui praplaukiant Latvijos ir Estijos krantus, latviai ir estai taipgi įvykdė savo kraštų paminėjimus. Tai buvo ypatingai jaudinantys momentai. Laivas laikėsi 17-os mylių atstumo nuo Pabaltijo valstybių pakraščių. Praplaukiant Lietuvos pakraščius, atsirado du sovietų karo laivai, kurie sekė ir lydėjo "Baltic Star" iki Helsinkio. Daugelyje švedų ir suomių laikraščių tilpo nuotraukos, rodančios "Baltic Star" ir sovietų laivus. Iš laivo aiškiai matėsi Saaremaa sala.

Liepos 28 d. laivui atvykus į Suomiją, Helsinkio uostą, žygio dalyviai buvo pasitikti vietinių gyventojų su vėliavomis. Visiems žygio dalyviams buvo leista išlipti iš laivo ir policijos apsaugoje išsirikiavę su vėliavomis, plakatais ir šūkiais, didelė eisena, dainuodama tautines dainas gatvėmis, patraukė į Helsinkio centro aikštę, kurioje stovi paminklas estų kareiviams savanoriams pirmojo pasaulinio karo metu kovojusiems už Suomijos nepriklausomybę. Prie eisenos jungėsi minia vietinių gyventojų ir žmonių virtinė greit pasiekė 1 klm. ilgį. Per visą žygiavimo laiką dalyviai šaukė, "nyet, nyet Soviet". Daugelio vietinių gyventojų veidais riedėjo ašaros, stebint eiseną.

Žiūrovų minia buvo tūkstantinė. Prie paminklo pagrindinę kalbą pasakė Vladimir Bukovsky. Minėjimui prie paminklo pasibaigus, Pabaltiečių Taikos ir Laisvės Išvykos dalyviai buvo slaptai susitarę pavieniui nueiti prie Sovietų ambasados. Tačiau suomių policija šitą pramatė ir buvo uždariusi visas gatves vietiniams gyventojams ir demonstruojantiems. Keli išvykos dalyviai buvo suomių policijos sulaikyti, kai priėjo per arti Sovietų ambasados. Kvartalo atstume nuo ambasados įvairiose gatvių sankryžose išvykos dalyviai užtvenkė judėjimą savo susibūrimu. Šiaip jokių incidentų nebuvo. Pabaltiečiai taipgi padėjo vainiką prie Suomijos maršalo Mannerheim'o paminklo. Simboliška grandinė, nešama 45-ių pabaltiečių, apsirengusių kalinių rūbais, vaizdavo 45 Pabaltijo okupacijos metus. Vietinių gyventojų nuomone, ši Pabaltiečių demonstracija buvo pati didžiausia Helsinkio mieste nuo II-jo pasaulinio karo pabaigos.

Liepos 29 d. 10 vla. ryto laivas sugrįžo į Stockholmo uostą, kur jį iškilmingai sutiko susirinkusi gausi minia. Išlipę iš laivo dalyviai išsirikiavo eisenai Stockholmo gatvėmis. Eisena, su vėliavomis, sovietų aukų atvaizdais ir šūkiais, išsitiesė apie 4 - 5 miesto blokus ir buvo stebima žiūrovų bei spaudos ir televizijos atstovų. Miesto centro aukštėje, išklausę Švedijos Parlamento atstovų sveikinimų ir kalbų, susirinkusi minia sugiedojo visų trijų Pabaltijo tautų himnus. Kalbė-

tojų pastebėta, kad Lietuvos himnas pirmą kartą skambėjo Stockholmo mieste.

Šis žygis buvo plačiai skelbiamas ir komentuojamas daugelio Europos valstybių spaudoje ir televizijoje. Sovietų agentūra TASS apie šį įvykį atsiliepė aštriai, piktai, pavadindama pabaltiečius piratais ir provokatoriais ir tuo, žinoma, prisidėjo prie jo išgarsinimo.

Šį žygį reikia laikyti nepaprastai pasisekusiu ir didžiai pasitarnavusiu Pabaltijo tautų laisvės reikalo pabrėžimui Europoje, net ekleriopai prašokusiu rengėjų viltis. Kopenhagos Tribunolas ir Pabaltiečių Taikos ir Laisvės Ryžto žygis yra didelis Vliko įnašas į Lietuvos laisvės kovą.

KOPENHAGOS MANIFESTAS,

paskelbtas 1985 m. liepos 26 d., Baltijos Tribunolo byloje prieš Sovietų Sąjungą.

Baltijos Tribunolas Kopenhagoje pareiškia, kad buvusių nepriklausomų Estijos, Latvijos ir Lietuvos valstybių okupacija ir aneksija yra pavyzdys nusikaltimo, pažeidžiant tarptautinę viešąją teisę bei sutartis, kurias Sovietų Sąjunga yra ratifikavusi.

Masinė rusų imigracija rimtai sužalojo baltų tapatybę ir politinę struktūrą: kalba, kultūra, religija ir net istorijos mokymasis mokyklose yra nukentėjęs sovietų valdžioje. Baltijos valstybių militarizavimas sudaro tebesitęsiančios grėsmės pasaulio taikai nuolatinį priminimą.

Baltijos tautų teisė į apsisprendimą, nediskriminaciją ir nesikišimą jų protėvių žemėje turi būti sugrąžinta.

Išklausęs patyrusius liudininkus daugeliu gyvenimo, teisės bei praktikos atžvilgiu, Baltijos Tribunolas prieina išvados, kad Sovietų Sąjunga yra padariusi ir daro didelę neteisybę šioms tautoms.

Šių trijų Baltijos valstybių likimas yra unikalus žmonijos istorijoj. Niekur kitur pasauly nugalėjusi valstybė nėra okupavusi, aneksavusi ir kolonizavusi parlamentinių demokratinių šalių. Šis unikalus likimas nusipelno demokratinių vyriausybių pasauly unikalios politikos.

Mes raginame jas pasaulio forumuose kelti sovietų okupacijos Baltijos kraštuose klausimą, reiialaujant laisvės ir nepriklausomybės Estijai, Latvijai ir Lietuvai.

Šiuo Kopenhagos Manifestu mes pareiškiame, kad dabartinė padėtis Baltijos kraštuose pakenkia taikos ir laisvės galimybei Europoje ir pasauly.

Pirmininkas Theodor Veiter, Per Ahlmark, Rev. Michael Bourdeaux, Jean-Marie de Daillet and Sir James Fawcett.

☆

PAMINĖTI STULGINSKIS IR KRUPAVIČIUS

Praeitaisiais metais sukako 100 metų nuo antrojo Lietuvos prezidento Aleksandro Stulginskio ir lietuvių krikščioniškosios demokratijos kūrėjo kun. Mykolo Krupavičiaus gimimo. Jų šviesų atminimą pagerbti ir didžiosioms asmenybėms prisiminti Čikagoje ir Clevelande buvo suruošti specialūs minėjimai — akademijos

Čikagoje toks minėjimas įvyko 1985 m. rugsėjo 15 d. Tautinių namų salėje. Jį ruošė LKDS centro komitetas ir Čikagos skyrius. Tarp pilnutėlės salės žmonių, akademijoje dalyvavo ir prez. Stulginskio dukra dr. A. Juozevičienė ir dukraitės R. Račkauskienė ir J. Norvilienė.

Pagrindinę paskaitą apie sukaktuvininkus skaitė prof. dr. Bronis Kaslas, atvykęs iš Pennsylvanijos. Lietuvos atsikūrimą jis pavadino stebūklu ir vieni iš to stebūklo autorių ir buvo Krupavičius su Stulginskiu. Pagal prelegentą, jiedu davė Lietuvai taurią ideologiją, kuria mes turime didžiuotis.

Po jo dar kalbėjo inž. Antanas Rudis, pabrėždamas krikščionių demokratų sąjūdžio tarptautinį pobūdį, kun. dr. Vyt. Bagdanavičius, MIC, Alto centro valdybos pirm. T. Blinstrubas, Ateitininkų federacijos vadas J. Polikaitis, prof. dr. K. Ėringis, agr. J. Andrašiūnas, LKDS centro komiteto pirm. V. Šoliūnas.

Minėjime meninę programą išpildė solistės Eglė Rūkštelytė ir Aldona Buntinaitė. Akomponavo R. Mockus, o programai vadovavo Ramunė Tričytė. Pabaigoje buvo gerai paruošta vakarienė.

Minėjime dar dalyvavo Vliko valdybos narys ir Lietuvos Atgimimo sąjūdžio vyr. valdybos pirm. Vyt. Jokūbaitis, valstiečių liaudininkų pirm. ir Alto centro valdybos narys G. Lazauskas, Lietuvos laikinosios vyriausybės teisingumo ministeris prof. M. Mackevičius, socialdemokratų pirm. M. Pranevičius, Darbo Federacijos pirm. K. Povilaitis ir vadovybės nariai dr. V. Šimaitis ir J. Petrauskas, Tautinės Sąjungos pirm. dr. L. Kriaučeliūnas, kun. dr. J. Prunskis, dr. L. Šimutis, Varpo red. A. Kučys, Ūkininkų Sąjungos vadai J. Sakas ir F. Sakevičius bei kt.

Clevelande minėjimas įvyko 1985 m. rugsėjo 29 d. Dievo Motinos lietuvių parapijos salėje, kuriame dalyvavo virš 200 žmonių. Paskaitą apie sukaktuvininkus skaitė čikagiškis prof. dr. Kazys Ėringis (ji bus spausdinama TS atskirai). Vaišių metu, kurios vyko po akademinės dalies, kun. Gediminas Kijauskas, SJ, parodė vaizdajuostę "Krupavičius gyvenimo saulėlydyje" (ištrauka iš kun. A. Kezio, SJ, filmo "Dvylika I, PLI — Lietuvių Foto archyvas).

Minėjimas buvo neištęstas ir jaukus. Akademinė dalis buvo baigta Lietuvos himnu, o vaišės — "Lietuva brangi".

Minėjimą rengė lietuvių krikščionių demokratų Clevelando skyrius ir Dievo Motinos Nuolatinės Pagelbos lietuvių parapija, vadovaujama klebono kun. G. Kijausko, SJ. Scenos papuošimu ir apskritai minėjimo rengimu daugiausiai rūpinosi vietos KD iždininkas Pranas

Razgaitis, o puikia, dvylikos puslapių, labai skoninga programa — Nijolė Kersnauskaitė.

ATEITININKŲ KONGRESĄ PALYDINT

Vienas šviesiausių praeitų metų visuomeninio gyvenimp reiškinių buvo ateitininkų kongresas, vykęs darbo dienos savaitgalyje Čikagoje. Jis buvo gausus (kardinolo Barnardin mišiose dalyvavo 1,200 žmonių, bankete — 900), jaukus, kūrybingas, pakilios nuotaikos, gerai suorganizuotas. Iš tikrųjų, tas savaitgalis buvo kupinas prasmingos programos. Čia buvo meno ir leidinių parodos, žodžio ir muzikos programos, paskaitos (kun. V. Cukuras, prof. K. Skrupskelis, prof. Vardys, Vyt. Vygantas), jau nekalbant apie bendrus bei atskirų sąjungų posėdžius.

Dievas garbintas kasdien kardinolo B Bernardin, vyskupo Brizgio, vysk. Baltakio ir gausaus būrio kunigų aukotomis mišiomis. Tėvynės vakare šv. Kazimiero seserų vienuolyno sodelyje prisiminti laisvės kovotojai ir partizanai labai įspūdingu ir prasmingu būdu.

Prof. S. Šalkauskio vardo premija paskirta prof. V. Vardžiui už jo prasmingus rašto darbus anglų kalba. Kongreso proga didysis išeivijos mecenatas kun. J. Prunskis paskyrė $2,000 premijuoti religiniam veikalui, o inž. A. Rudis paaukojo ateitininkams $1,000.

Ypatingai džiugu, kad šiame kongrese dalyvavo daug jaunimo. Faktiškai, šalia paskaitų, jaunimas atliko visą kongreso programą. Nemažiau džiugu, kad turbūt pirmą kartą ateitininkai skyrė kiek dėmesio politikai. Pasak kun. J. Prunskio (Draugas, 1985.IX.6) paskaitininkas prof. Vardys tarė, kad negalima vieton politinės rezistencijos pasitenkinti tik kultūrine rezistencija. Pagaliau jau visai malonu, kad kognreso rezoliucijose ateitininkai raginami "domėtis krikščioniškosios demokratijos idėjomis" (žr. kun. J. Prunskis, Draugas, 1985.IX. 7). Tai labai prasmingas nusitarimas, kuris gali būti ir nepaprastai svarbus, jei jis reiškia ateitininkijos linijos pakitimą. Reikia tik viltis, kad šia kryptimi bus sąmoningai veikiama ir toliau.

Pagaliau reikia džiaugtis ir plastinio meno pirmaisiais žingsniais liturgijoje ir posėdžių tam tikruose momentuose. Žinia, kai kurie dalyviai nebuvo entuziastiški šiam naujam fenomenui, tačiau naujų formų ieškantieji neturėtų kritikos bijoti. Ypač ateitininkams dera nesižvalgyti perdaug į praeitį, bet drąsiai žengti ateitin, skinant naujus kelius ir nebijant vienos ar kitos klaidelės ar kritikos žodžio.

Gal nederėtų praeiti tylomis ir pro kai kuriuos šešėlius, kurių, atrodo, būta. Gal neskaniausiai nuskambėjo Federacijos Vado dr. K. Pemkaus atsistatydinimas ir įvairūs su tuo susiję gandai ir komentarai bei naujojo vado J. Polikaičio rinkimų komentarai bei niuansai. Ant vado pozicijos krentą šešėliai tikrai nei tai pozicijai, nei ateitininkijai naudos neduoda. Iš viso reikia apgailestauti, kad ir praeityje vado rinkimai atnešdavo daugiau nesusipratimų negu ko kito. Juk keliuose

paskutiniuose rinkimuose vis tebūdavo tik vienas kandidatas. Ir tai organizacijoje, į kuriuos kongresus suvažiuoja tūkstantis dalyvių!

Šešėliu reikia laikyti ir faktą, kad kongresas, atrodo, nė žodžiu neprisiminė kun. Mykolo Krupavičiaus ir prez. Aleksandro Stulginskio 100 metų gimimo sukaktį. Buvo gera proga pristatyti jaunimui dvi gal pačias didžiausias modernios Lietuvos asmenybes, tačiau, deja, neišnaudota. Ir sunku pasakyti kodėl. Reikia tik viltis, kad šiemet ateitininkai tikrai neužmirš savo kūrėjo prof. P. Dovydaičio, nuo kurio gimimo sukanka apskritas šimtmetis.

Tam tikru, nors ir mažu šešėliuku reikia laikyti ateitininkų gal nesąmoningą tendenciją gražiai prisimenant ir pagerbiant partizanus ir laisvės kovotojus, lyg prisimiršti nepriklausomybės kovų kūrėjus savanorius. Tai gal tam tikras psichologinis niuansas, tačiau savanorių pagerbimas turėtų būti nuoširdžiai praktikuojamas.

Tačiau gal daugiausiai rūpesčio kelia nepakankamas dėmesys lietuviškumui. Atrodo, kad kongrese tik vienas dr. Vygantas aiškiai ir nedviprasmiškai pabrėžė lietuviškumo svarbą. O gi lietuvybė ateitininkijai yra tasai kraujas, kuris po visą jos kūną nešioja gyvybinį deguonį. Nelietuviška ateitininkija yra lygiai toks pat nesusipratimas, kaip ir netikintis katalikas. O lietuvybei čia, Amerikoje, grėsia didis pavojus. Nekreipimas į jį dėmesio yra tikrai pavojingas faktas.

AUT BENE, AUT NIHIL?

Praeitų metų vasaros gale ir rudens pradžioj "Drauge" per eilę numerių tilpo ilgas Antano Masionio straipsnis "Ateitininkų dvasia nepalūžo". Ši atkarpinė studija lietė tautininkų valdžios uždraudimą veikti moksleiviams ateitininkams, jų persekiojimą, jų vadovų baudimą kalėjimo ir kitokiomis bausmėmis, ateitininkų gajumą, užsiangažavimą idėjai, slaptą veikimą ir t.t. Straipsnis dalykinis, neskaudinantis, švelnus, skaitomas kaip kokia nuotykių apysaka.

Autorius pradžioj ir vėl užsklandoj taria neturėjęs nei piktos valios, nei keršto jausmų, tik manęs, kad ano meto įvykiai neturėtų likti užmiršti, lyg nebuvę, tad juos surašęs. Jis dar priduria, kad dėl faktų spausdinimo esama bent dviejų nuomonių: vieni manąs, kad jie spausdintini tarnaujant istorijai, kiti manąs, kad nespausdintini, nes tai lyg patarnautų Lietuvos okupantui.

Ši antroji nuomonė iš tikrųjų turi racijos. Nesenos praeities faktų nagrinėjimas turi tendenciją iškelti ir kai kuriuos šešėlius, kurių būta, o tuo labai noriai naudojosi okupantas visų pirmiausiai nepriklausomybės metui niekinti ir mums išeivijoje pjudyti. Iš šio taško žiūrint, gal geriau tokį nagrinėjimą palikti archyvuose ateičiai. Sakome "gal", nes tam tikro pateisinimo turi ir nuomonė, pagal kurią per didelis baiminimasis tik pančioja ir taip jau nenormalų mūsų išeivijos gyvenimą.

Masionio straipsniui vos įpusėjus, iš tautininkų sluogsnių pasirodė ne vienas pasipiktinęs straipsnis, oponuojąs ne tiek Masionio faktams, kiek faktui, kad straipsnis yra spausdinamas iš viso. Čia glūdi ir tam tikras nesusipratimas, dėl kurio reikia kiek pasiaiškinti.

Jau užsiminėme, kad baiminimasis kalbėti apie kai kuriuos praeities šešėlius galutiniam rezultate mus gali visiškai nutildyti. Jei laikytumėmės tokios politikos, netrukus negalėtume apie praeitį nei užsiminti, nes okupantas bet ką išnaudotų prieš mus, prieš Lietuvos interesus. Bet tokiame galvojime glūdi ir didi nesąmonė. Juk kada Kremliui reikėjo mūsų "pagelbos" jo diaboliškai vienokiai ar kitokiai akcijai? Kada jam trūko akiplėšiškumo nusikaldinti fantazijas apie bet ką, kai jam to prireikė? Negi mes esame tokie naivūs, kad tikėtume, jog okupantas net išsižiojęs laukia informacijos iš mūsų, kad galėtų ją iškraipyti kaip tinkamas. Argi mes dar nežinome, kad tie, kurie faktus kraipo, "faktus" ir gamina?

Iš to išeinant kaltinimas, kad vienaip ar kitaip rašydami, mes talkiname okupantui, dažniausiai yra vaikiškas ir demagogiškas. Kartojame — negi esame tokie naivūs, kad tikime, jog bolševikai tokios pagalbos reikalingi? Negi dar šiandien nežinome, kad vienas iš komunizmo stulpų yra melas ir jam jokios talkos nereikia.

Krikščioniškosios civilizacijos ir kultūros vienas pagrindinių stulpų yra tiesa, kuris mus visus ir visuomet sąlygoja. Ji apsprendžia ir rašantįjį ir kritiką. Ji apsprendžia ir Masionį, ir jo kritikus. Klausimas yra paprastas — ar Masionis rašė tiesą, ar ją baisiai iškreipė. Jei pvz. jis būtų rašęs, kad tuo metu daug moksleivių ateitininkų žuvo, kiti ilgus metus sėdėjo kalėjime, etc., etc., visi turėtume pilna gerkle rėkti, kad taip nebuvo ir jį skaudžiai kritikuoti.

Tačiau jis taip nerašė! Tai liūdija ir jo kritikai: nė vienas tokių klaidų jo rašte nerado, nes jei būtų radę, būtų tai keliais brūkšniais pabrėžę. Visa jų "kritika" sukasi apie "pasitarnavimą okupantui" ir "nepriklausomos Lietuvos niekinimą". Iš tikrųjų tai kritika, kilusi iš apmaudo ir susigėdinimo — juk moksleivių ir studentų persekiojimas, kad ir kažinkaip švelnus, iš perspektyvos buvo tikrai kiek kvailokas, o atskiri epizodai net juokingi. (Čia jau visai nekalbame apie tautininkų įsivaizdavimą, savęs sutapatinimą su nepriklausoma Lietuva. Neginčijame, kad jie buvo valdžioje, bet bent 90% kūrybinio darbo buvo atlikta visų lietuvių, o ne vien tautininkų partijos). Nenuostabu tad, kad ypač vyresnieji tautininkai jaučiasi labai nesmagiai. Tačiau ar nebūtų tiksliau vieton vaidinus labai nuskriaustus ir įžeistus, su šypsena prisipažinti, kad tai buvusi klaida. Juk klaidų padarė ir daro visi — ir asmenys, ir organizacijos, ir institucijos. Ir dėkoti Dievui, kad tos klaidos nebuvo ypatingai skaudžios. Vieni kitų kaltinimas tarnavimu okupantui ir laisvos Lietuvos niekinimu tik liudija, kad tie patys žmonės, tas pačias klaidas kartoja ir šiandien. Ir tai yra liūdniausia.

SOVIETINIŲ LAIDOTUVIŲ SIAUBAS

Černenka buvo trečiasis "didvyris vairuotojas", 28 mėnesių būvyje įamžintas Kremliaus sienos skylėje. Jau turėtume būti lyg pripratę prie sovietinių laidotuvių ceremonijų. Gal dėlto šį kartą ne vienas stebėtojas į laidotuves pažiūrėjo visai iš kitokios perspektyvos. Iš tikrųjų, jau anksčiau iš Brežnevo laidotuvių grįžęs viceprezidentas George Bush tarė, kad nuostabiausias dalykas visose laidotuvėse — tai stoka bent mažiausios užuominos apie Dievą. Tą patį jis pakartojo, grįžęs iš Černenkos laidotuvių.

Iš panašios perspektyvos į sovietinių laidotuvių farsą žiūri ir vyresnysis "New Republic" redaktorius Charles Krauthammer. Jo tezė tokia: prieš ateizmą esama daug argumentų. Viduramžių filosofai sugalvojo daugybę Dievo buvimo įrodymų. Tomas Akvinietis turėjo jų net penkis. Tačiau šiandien šia tema mažiau kalbama. Bet užtai yra kitas neblogesnis argumentas, sako Krauthammer, tai . . . sovietinių "dievybių" laidotuvės.

Visos laidotuvės tai vienas baisus, įslegiantis ir neraminantis siaubas. Ceremonijos visuomet prasideda beveik marinančia Šopeno gedulingo maršo meliodija, beveik dieną prieš mirties paskelbimą. Šiam maršui ir kitai gedulo muzikai be perstojimo grojant visi žino, kad "didysis liaudies sūnus" mirė (o gal tik mirs?), bet apie tai per ištisas valandas nė žodžio. Tik muzika. Vyksta kažkokia misterija, savęs apgavimas, kažkoks ceremoninis akių mulkinimas o gal dar kažkas . . .

Pagaliau mirties pranešimas ir visa kita siaubinga butaforija. Milžiniškas Lenino mauzoliejus, kur guli sušalusi ir vaškinė "didžiosios dievybės" mumija, yra pats šlykščios socialistinio brutalizmo architektūros tipiškiausias pavyzdys. Katedros irgi ryškina žmogaus menkumą, bet tik jį palygina su Dievu. Tačiau Lenino mauzokiejus žmogų sumažina ir suniekina, jį lygindamas su savo negyvu, beasmeniu didumu. Žmogus lyginamas ne su Dievu, bet su cementu, materija.

Po to eina kalbos. Jose nėra žmogaus, tik begalybė tuščių, beprasmių frazių, pilnų "principingumo" ir ištikimybės "ideologijai, partijai ir propagandai". Nė viename žodyje nėra tikro jausmo, nė viename sakinyje nė lašelio tiesos . . .

Seka procesija . . . Karstas atviras, nes sušalęs kūnas taip gali būti geriausiai pagarbintas. Visa aplinka nudažyta raudonai. Visas karstas apkabytas raudonomis gėlėmis, kurių daur perdaug . . . Tikintieji, kurie turi sielos nemirtingumo sanprotį, tokio patetiško, išsigimusio kūno garbinimo nepraktikuoja. Net didžiųjų religijų vadų žemiškojo poilsio vietų — kapų nėra, nei Kristaus, nei Mozės, nei Mohamedo . . . Tačiau sovietiniame ir kinietiškame komunizme gendantis kūnas yra padarytas šlovinimo subjektu.

Galima klausti, ar tai svarbu? Ar reikšminga? Juk šiandien daugelis tik vos tiki vieno Dievo buvimu ir tai kartais su abejonėmis. Vieną atsakymą į tai duoda istorikas Arthur Schlesinger: "tikėjimo nuosmūkis XX a. yra lydimas siaubingų totalitarinių režimų kilimo". Arba, pagal Chestertoną: "Vargas su žmonių tikėjimo smukimu nėra, kad jie po to jau netiki į nieką, bet kad jie tiki į bet ką". Mūsų amžiuje šis "bet kas" buvo Hitleris, Stalinas, Mao . . .! Chestertonas toliau sako, kad net jei, neduok Dieva, ateizmas ir yra teisus, jis vistik yra pavojingas. Iš tikrųjų, gal ne tiek pavojingas, kiek baisus savo visa išsemiančiu beprasmiškumu . . .

TARPTAUTINĖS POLITIKOS CINIZMAS

Šių metų pavasarį bolševikai Rytų Vokietijoje nušovė armijos majorą Arthus D. Nicholson, Jr. Pašautas, jis nukrito žemėn. Rusai nei patys jam nepadėjo, nei kitiems leido padėti. Valandą pasikankinęs, jis mirė. Už poros dienų Kremlius leido suprasti, kad jis (Kremlius) už tai ant amerikiečių nepyksta ir tarė, kad jis pasiryžęs derėtis, kad tokie "epizodai" daugiau nepasikartotų. Reagano vyriausybė nesitvėrė džiaugsmu. Detantė grįžo! Majoras Nicholsonas savo gyvybe dar kartą pasauliui parodė tarptautinių santykių šlykštų cinizmą.

Sovietai pastarųjų dešimtmečių būvyje yra nužudę šimtus tūkstančių amerikiečių karių. Tiesa, jie tai darė korėjiečių ir vietnamiečių rankomis. Nicholsoną nužudė patys rusai — skirtumo jokio. Kas šiandien juos atsimena? Gal tik tėvai, žmonės, vaikai? Kas už mėnesio atsimins Nicholsoną? Kas atsimena jį šiandien? Reaganas, Schulzas? Kas atsimena nukautus prie Berlyno gėdos sienos? Už jos yra amerikiečių ambasada. Už poros blokų. Kažin, ar ambasadorius juos atsimena?

Kas atsimena ir kiek skirtumo sudaro afganistaniečių žudynės? Prieš kiek laiko iš Afganistano kariuomenės dalinio, sustiprinto sovietų kariais, pabėgo afganistanietis karininkas. Sovietų kareiviai surinko 40 civilių ir juos čia pat vietoje nužudė. Dr. Patrick David, kuris dirba Aide Medicale Internationale, Helsinkio stebėtojų grupei pareiškė: "(sovietai civilius) surišo ir suvertė kaip malkas. Paskui apipylė juos benzinu ir gyvus sudegino". Kas naujo? Nieko. Juk tai ne pirmas kartas! Ir žinome, su tokios kultūros atstovais mes dalinamės kultūrinėmis vertybėmis ir juos maitiname savais kviečiais . . .

Žinomas amerikiečių skiltininkas, buvęs profesorius George F. Will taria, kad svoietų imperija yra grįsta žmonių žudynėmis. Kun. Popeliušką nužudė slaptoji policija, kuri yra visiškai paklusni KGB. Pasikėsinimas prieš Popiežiaus Jono Pauliaus II gyvybę buvo suorganizuotas bulgarų slaptosios policijos, kuri absoliučiai paklusni KGB. O kas kiti negu Kremliaus satrapai nušovė Korėjos keleivinį lėktuvą ir nužudė kelis šimtus nekaltų žmonių.

Ir kaip sovietai už šiuos baisius nusikaltimus užmoka? Ogi prez.

Reagano troškimu kuo greičiau susitikti su Gorbačiovu. Tuo pačiu Gorbačiovu, kuris per Černenkos laidotuves grąsino Amerikos sąjunginiukui Pakistanui kariniu kerštu, jei šis nenutrauks paramos Atganistano laisvės kovotojams.

Apie 4 valandas po maj. Nicholsono nužudymo, prez. Reaganas per pusryčius su žurnalistais buvo paklaustas apie ginklų kontrolės susitarimų sovietinį laužymą. Eilę tokio laužymo faktų Reagano vyriausybė kiek anksčiau buvo pati paskelbusi ir dokumentais įrodžiusi. Šį kartą Reaganas net nemirkčiodamas tarė, kad "žinoma, sutartis abi šalys gali nuoširdžiai ir skirtingai interpretuoti". Mat, esamų "kalbos niuansų" ir pan.

Po 68 metų staiga atsirado kalbos niuansų, kurie leidžia rusams daryti beveik ką jie tik nori. Beveik nėra to meto, kad prancūzas ar anglas karys nebūtų nužudomas Rytų Vokietijoje. Tai vis "nelaimingi atsitikimai". Daugiausiai kaltinami tie "vargšai" automobiliai už tariamas katastrofas . . .

Sužinojęs apie maj. Nicholsono nušovimą, prez. Reaganas teisingai tarė, kad tai barbariška žmogžudystė. Bet po 6 dienų kai maj. Nicholsono kūnas buvo laidojamas Arlingtono tautinėse kapinėse, tuo pačiu metu valstybės sekretorius Schulzas kalbėjosi su didžiausių žmonijos istorijoje žudikų ambasadorium Dobryninu. Toli už Schulzo kabineto langų tos kapinės buvo aiškiai matomos. Jiedu kalbėjosi apie maj. Nicholsono "epizodą". Jau ne žmogžudystę (ir dargi barbarišką!), tik epizodą . . . Po pokalbio beveik netverdami džiaugsmu, amerikiečiai visam pasauliui paskelbė savo pasitenkinimą, kad sovietai sutiko dėl "epizodų" tartis. Ar Dobryninas bent atsiprašė? Bent našlės ir mažos našlaitės? Nebūkim juokingi. Kas atsiprašo už "epizodus".

Jau Lenkijos atvejis aiškiai parodė, kad Reagano laisvosios rinkos kapitalistų konservatorių vyriausybė, nežiūrint kitokių nuopelnų, jokiu būdu negali pajungti biznio geopolitikai. Biznis yra dievas, kuriam aukojama beveik viskas. Net ir maj. Nicholsonas. Kas toks? Kas jis buvo . . .! Sapienti sat.

Čia yra ir mums lietuviams gera pamoka. Juk ar ne tie patys rusai iššudė šimtus tūkstančių lietuvių? Ar ne tie patys rusai kalina kun. Svarinską, kun. Tomkevičių, kun. Matulionį ir šimtus (jei ne tūkstančius) kitų brolių ir sesių?

Betgi, žinoma, mes išeivijos lietuviai, juk daug gudresni. Mes puikiai komunistų vadus ir jų pakalikus pažįstame ir juos visuomet apgauname! Net mūsų jaunimas, vos gimnazijas baigęs (ir lietuviškai nemokąs) beveik tiek marksizmą pažįsta, kiek pats Marksas! Ir taip toliau . . . Ak, ką Dievas nori nubausti . . .

SUKAKTYS

Eilei buvusių vienminčių, šviesios atminties asmenybių, šiemet sukanka apskritesnės sukaktys:

— 120 metų nuo Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro, Lietuvos seimo pirmininko ir Telšių vyskupo **Justino Staugaičio** gimimo.

— 115 metų nuo Lietuvos Krikščionių Demokratų pirmosios programos vieno autorių — vyskupo **Pranciškaus Būčio** gimimo.

— 115 metų nuo Dievo tarno arkivyskupo **Jurgio Matulaičio** gimimo. Kitais metais sukaks 60 metų nuo jo mirties.

— 115 metų nuo italų krikščioniškosios demokratijos steigėjo **Don Luigi Sturzo** gimimo.

— 110 metų nuo vokiečių krikščioniškosios demokratijos kūrėjo ir Europos vienytojo **Konrado Adenauerio** gimimo.

— 105 metai nuo italų KD vado ir Europos vienytojo **Alcide De Gasperi** gimimo.

— 100 metų nuo Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro, ministerio pirmininko, ateitininkijos kūrėjo, mokslininko prof. dr. **Prano Dovydaičio** gimimo.

— 100 metų nuo Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro ir didžiojo Lietuvos pramonininko **Jono Vailokaičio** gimimo.

— 100 metų nuo ateitininkijos ideologo ir didžiojo filosofo prof. dr. **Stasio Šalkauskio** gimimo. Taip pat 45 m. nuo jo mirties.

— 90 metų nuo didžiojo lietuvio — šveicaro prof. dr. **Juozo Ereto** gimimo.

— 90 metų nuo krikščionių demokratų ir moterų veikėjos, Lietuvos seimų narės **Magdalenos Galdikienės** gimimo.

— 90 metų nuo kun. dr. **Stasio Gruodžio** gimimo.

— 90 metų nuo vieno pirmųjų Lietuvos diplomatų ir ateitininkų, prez. Stulginskio bendradarbių "Tėvynės Sarge" prof. dr. **Prano Jucaičio** gimimo. Mums džiugu, kad jis ir šiandien bendradarbiauja mūsų žurnale.

— 80 metų nuo LKDS centro komiteto nario dr. **Jurgio Balčiūno** gimimo.

— 75 metai nuo Pietų Amerikos lietuvių veikėjo, žurnalisto ir LKDS centro komiteto artimo bendradarbio **Kazimiero Čibiro - Verax** gimimo.

●

"LIETUVA IR VLIKAS"

Tokiu pavadinimu 1984 m. Tautos Fondas išleido knygą — vadovėlį, kuriame dėstoma pastarųjų dešimtmečių Lietuvos politinė istorija ir skaitytojas supažindinamas su Vyriausiuoju Lietuvos Išlaisvinimo Komitetu — nuo jo įsikūrimo iki šių dienų. Antrinė knygos antraštė — Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto — VLIKo šaknys, praeitis ir dabartis. Knygos redaktorius ir didele dalim jos autorius yra žinomas pedagogas ir visuomenininkas torontietis **Antanas V. Rinkūnas**, staiga miręs ir, atrodo, net nesulaukęs savo paskutinės knygos pasirodymo.

Autorius - redaktorius savo kreipinyje į skaitytoją tarp kitko sako: "Leidinys 'Lietuva ir VLIKas' turi keturias dalis. Pirmoje dalyje yra trumpa šio šimtmečio Lietuvos politinės istorijos apžvalga, be kurios būtų sunku suprasti dabartines VLIKo grupes. Čia telpa ir paties VLIKo kilmė. Antroji dalis skirta VLIKui, atsikūrusiam Vakarų Vokietijoje. Trečioje dalyje kalbama apie VLIKą JAV. Čia įeina ir žinios apie organizacijas, artimiausiai su VLIKu dirbusias ir dirbančias. Ketvirtoje dalyje yra VLIKo grupių pasisakymai apie save".

Pirmoji knygos dalis "Lietuva 1905 - 1940" yra ilgiausia, net 112 psl. Autorius dar ją vadina "Politinės istorijos metmenimis". Ji pradedama trumpute dviejų puslapių įžanga, kurioje autorius vėju perskrieja Lietuvos istoriją iki XIX a. antrosios pusės. Seka lietuvių politinių partijų pradžios apžvalga ir visa Lietuvos istorija iki 1940 m. Nors autorius ir turi 112 psl., bet atkurti krašto istorijos 50 metų nėra jau toks lengvas darbas. Tačiau Rinkūnas jį atliko pasigėrėtinai gerai. Jam nereikėjo praleisti nė vieno svarbesnio įvykio ar asmens. Volens nolens ši istorija yra labai kondensuota. Tai daugelio faktų rinkinys, kuriame labai mažai politinės ar istorinės analizės. Iš tikrųjų tokio metodo laikomasi visoje knygoje. Kadangi ši knyga visų pirmiausiai yra vadovėlis, tokis metodas yra ir tinkamas, ir pats tiksliausias.

Ir taip šioje dalyje autorius pateikia laisvės kovas, valstybės atkūrimą, demokratinės Lietuvos laikotarpį, pirmąją bolše-

vikinę okupaciją, vokietmetį, VLIKo gimimą ir veiklą iki antrosios bolševikų okupacijos.

Antroje, daug trumpesnėje dalyje (119 - 138 psl.) rūpestingai apžvelgiama VLIKo veikla Vokietijoje, jo ryšiai su kovojančia tauta, Berno ir Paryžiaus konferencijos, PLĖ įkūrimas ir kt.

Trečioje dalyje (139 - 174 psl.) aprašoma VLIKo veikla Amerikoje, pirmininkaujant Matulioniui, Trimakui, Valiūnui ir Bobeliui. Čia trumpai informuojama apie Tautos Fondą, Amerikos Lietuvių Tarybą, Lietuvos Laisvės Komitetą ir pan.

Įdomi ir ketvirtoji knygos dalis (175 - 241 psl.), kur VLIKo grupės pasisako pačios apie save. Tai iš tikrųjų tikslus būdas pateikti informaciją, išvengiant kitaip beveik neįmanomo "šališkumo". Leidžiant pačioms grupėms save pristatyti, gal ir susidaro pavojaus, kad jos kiek pasigirs, bet tikrai išvengiama daug galimos kritikos.

Knygos priedu (243 - 261 psl.) pateikiamas VLIKo pirmininko pavaduotojo Dr. Domo Krivicko rašinys "Karo audrai artėjant", VLIKo statutas ir panaudotos literatūros sąrašas.

A. Rinkūno veikalas — rimtas indėlis į labai negausią vlikinę literatūrą. Tiesa, yra jame ir kiek nelygumų bei trūkumų. Pvz. būtų gera, kad būtų buvę pažymėta, iš kur Dr. Krivicko straipsnis paimtas (o gal tai specialiai šiai knygai rašytas?). Iš kitos pusės autorius cituoja "Birželio 22-osios" apsijungimo protokolo kai kurias provizas, bet visiškai neužsimena ta proga išleisto kreipimosi į visuomenę. O tas kreipinys yra svarbus ir štai dėlko.

Jau nuo pat apsijungimo kai kurie mūsų politikai ir publicistai be perstojimo kartoja, kad VLIKas yra iš esmės pasikeitęs, ne tokis, kokis buvo Lietuvoje ir t.t. Taip teigdami jie, žinoma, nori paneigti jo prigimtį ir iš to plaukiančias jo galias ir teises. Yra kartojama, kad VLIKas Lietuvoje yra buvęs "lietuvių tautos politinės valios reiškėjas ir vykdytojas, jai pačiai to negalint", o jau apsijungus, jis tėra tik "Lietuvos laisvės kovos vieninga vadovybė laisvajame pasaulyje". Iš čia ir kreipinio į visuomenę svarba, nes tų pačių "Birželio 22-osios" komisijos narių pasirašytame kreipinyje VLIKas pakartotinai vadinamas *"Lietuvių tautos politinės valios reiškėjas ir vykdytojas"*.

Lygiai neaiški pastraipa ir apie Lietuvos Laisvės Komitetą. Iš vienos pusės sudaromas įspūdis, lyg V. Sidzikauskas dar vis tebėra jo pirmininku ir šis komitetas veikiąs kaip reikalas. Dar daugiau. Iš Lietuvių Enciklopedijos cituojama V. Sidzi-

kausko pastraipa, kurioje rašoma: "Lietuvos Laisvės Komitetas savo santykius su ALTu, VLIKu ir Lietuvos diplomatais remia savo nepriklausomybe . . . Ir toliau: (bendradarbiauja) su sovietų pavergtųjų kitų valstybių laisvės kovos organizacijomis (Baltic Review, Revista Baltica), Lietuvos žurnalų leidimu . . .".

Šis paragrafas tikrai kiek nenusisekęs. Pirma, V. Sidzikauskas jau senokai miręs ir šiuo metu LLK, rodos, vadovauja dr. Br. Nemickas. Antra, LLK jau daug metų taip tyli, kad jį sunku surasti ir su žiburiu. Trečia, sunku susitaikinti su mintimi, kad LLK buvo nepriklausomas, kai visi puikiai žino, kad visi jo nariai buvo apmokami tam tikros amerikiečių įstaigos. Pagaliau ketvirta, Baltic Review ir Revista Baltica nebuvo "laisvės kovos organizacijos", bet anglų ir ispanų kalbų žurnalai.

Iš viso gal jau atėjo laikas nustoti LLK tapatinus su lietuviškomis organizacijomis. Jis juk buvo amerikiečių tam tikros institucijos lietuviškasis padalinys, jos finansuojamas. Savo laiku, tiesa, jis atliko tam tikrą pozityvų vaidmenį. Tačiau ar nebūdinga, kad finansavimui sustojus, visiškai sustojo ir LLK veikla. O juk vienu metu LLK pretendavo būti net VLIKo valdyba! Šia proga prisimena Stasio Lūšio pastaba ryšium su LLK darbais: turint galvoje, kad LLK nariai gavo algas už savo darbą ir jiems nereikėjo dirbti fabrikuose, kažin ar jau tas darbas buvo toks didelis? Juk jokia lietuviška organizacija savo vadovybės nariams algų nemokėdavo. Sapienti sat.

Džiaugiantis "Lietuvos ir VLIKo" pasirodymu, peršasi mintis, kad gal jau pats laikas pradėti rengti rimtas politines ir istorines VLIKo ir jo veiklos studijas. Apžvalginiai straipsniai ir net knygos yra labai geras dalykas, tačiau jie neatstoja dokumentuotų, rimtų, išsamių analitinių studijų. Gal pirmiausiai reikėtų išleisti tomą ar du VLIKo dokumentų. Gal su analitinėmis pastabomis. Juk VLIKas per virš 40 metų yra parašęs ir išsiuntinėjęs visą glėbį memorandumų, pasirašęs visokių susitarimų svarbiais klausimais, padaręs nutarimų, rašęs laiškų, pasisakęs dienos klausimais, etc. Jų svarbiausieji turėtų būti pateikti šiandienos visuomenei ir palikti ateinančioms kartoms prieinamoje formoje.

Jau būtų pats laikas išleisti ir studijas, sakykim, apimančias Mykolo Krupavičiaus ir Kęstučio Valiūno kadencijas, jau nekalbant apie galimas studijas, apimančias VLIKo veikimą Lie-

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Anatolijus Kairys, DVYLIKA, dvylika vienaveiksmių jaunimo scenai. Išleido Lietuvių Literatūros Bičiuliai, 1985 m. P. O. Box 29060, Chicago, Ill. 60629. Viršelis dial. Ados Sutkuvienės, kalbą tikrino Juozas Masilionis. Spaudė M. Morkūno spaustuvė. Minkštais viršeliais, 200 psl., tiražas 500 egz. Kaina $10.

K. Š., KONSTANTINAS OLŠAUSKAS IR JO TEISMO BYLA. Išleido "Saulės" draugijos nariai ir auklėtiniai, 1985 m. Spaudė "Draugo" spaustuvė. Minkštais viršeliais, 141 psl., kaina nepažymėta.

Vytautas Bagdanavičius, MIC, ŽMOGAUS STUDIJOS, sekant Tomo Akviniečio "Summa contra gentiles" antrąją knygą, Čikaga, 1985 m., autoriaus leidinys. Didelio formato, xerox padauginimas, 129 psl.

Aloyzas Baronas, DAIKTAI KASDIENINIAI, eilėraščiai, Čikaga. 1985 m. Pomirtinis eilėraščių rinkinys, išleido Nijolė Baronienė savo vyro 5 m. mirties sukakčiai paminėti. Tiražas 500 egz., minkštais viršeliais, 71 psl., kaina $5.

Antanas Pleškys, JUNGTINIŲ AMERIKOS VALSTYBIŲ LIETUVIŲ BENDRUOMENĖS SUSKALDYMAS, JAV (R) LB leidinys, Čikaga, 1985 m., 38 psl., minkštais viršeliais, kaina nepažymėta. Trumpoje knygelėje argumentuotai nurodoma JAV LB anų metų išklypos, kurios suskaldė Bendruomenės organizaciją ir sumenkino jos veiklą. Knygelė pakartotinai atskleidžia faktą, kad (R) LB nėra suskilimo kaltininkė, bet jo išdava, o kaltininkė buvo tuometinės LB vadovybės, kurios neturėjo ir neturi drąsos tarnauti tiesai ir teisingumui.

Bronius Kviklys, LIETUVOS BAŽNYČIOS, 5. Vilniaus arkivyskupija, I, istoriniai bruožai, Vilniaus miesto bažnyčios. Architektūriniai tekstai: Jurgis Gimbutas. Spaudai paruošė ir išleido Amerikos Lietuvių Bibliotekos liedykla, 3001 West 59th Street, Chicago, ILL. 60629. Dailininkas ir techninis redaktorius Petras Aleksa. Tiražas 1500 egz., 432 psl., kietais viršeliais, kaina nepažymėta. Priedas: Vilniaus miesto planas Lietuvos nepriklausomybės (1940) metais. (I laidą išleido "Spaudos Fondas" Vilniuje).

Tai monumentalaus, prabangiai leidžiamo ir ypatingai svarbaus

---

tuvoje ir Matulionio, Trimako, Sidzikausko perijodą. Bobelio vadovavimas dar yra aktualybė ir jis paliktinas ateities istorikui.

LIETUVA IR VLIKAS, autorius - redaktorius **Antanas V. Rinkūnas.** Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto — VLIKo šaknys, praeitis ir dabartis. Tautos Fondo leidinys, 1984 — VLIKo sukakties — metais. Minkštais viršeliais, 272 psl., kaina $10 dol.

V. Ėglupis

mūsų DRAUGŲ eilėse

— **Vliko pirm. dr. Kazys Bobelis** su žmona ir LKDS centro komiteto vicepirmininkas bei KD Europos tarybos pirm. inž. **Adolfas Venskus** su žmona pereitais metais dalyvavo Kopenhagoje įvykusiame Pabaltijo teisme, kur buvo teisiama Sovietų Sąjunga.

— **Prof. dr. Bronis Kaslas** buvo pagrindinis paskaitininkas Čikagoje 1985 m. rugsėjo mėn. 15 d. įvykusiame prez. A. Stulginskio ir prel. M. Krupavičiaus 100 m. gimimo sukakties minėjime.

— Clevelande rugsėjo 29 m. įvykusioje akademijoje pagrindinę paskaitą skaitė prof. dr. **Kazys Ėringis.**

— Praeitų metų rugsėjo 11 - 14 d.d. Clevelande lankėsi buvęs ilgametis Popiežiškosios Lietuvių šv. Kazimiero Kolegijos Romoje rektorius prel. **Ladas Tulaba,** PA. Garbusis prelatas ta proga lankėsi pas "Tėvynės Sargo" redaktorių, kur vienminčių būryje ilgėliau pasikalbėta aktualiaisiais klausimais. Prelatas TS atvežė atsiminimų straipsnį apie kun. M. Krupavičių, kurie spausdinami šiame numeryje.

— VLIKo garbės pirm. dr. **Kęstutis Valiūnas** dalyvavo Sotuhhamptone įvykusiame pranešime "JAV užsienio politika iš anglų požiūrio taško". Pranešimą padarė Anglijos ambasadorius JAV lordas Oliver Wright. Jį ruošė World Affairs Council. Pranešimo klausė eilė buvusių ir esančių diplomatų.

— Savo lankymosi Clevelande metu prof. dr. **Kazys Ėringis** spalio 1 d. buvo susitikęs su būriu vietos krikščionių demokratų. Prie alaus stiklo "Tėvynės Sargo" redaktoriaus namuose pasitarta lietuviškosios politikos, partijos veiklos ir kitais klausimais.

---

veikalo penktasis tomas. Autorius ir leidykla (bei visi jų bendradarbiai) yra užsipelnę už šį darbą visuotinės ir didelės pagarbos ir padėkos.

Mums šiame tome užkliūva tik vienas dalykas: tai įžanga lenkų kalba (žinoma, šalia lietuvių ir anglų kalbų). Tai psichologiškai teikia ypatingą reikšmę Vilniaus buvusiems okupantams lenkams. Kodėl, mums neaišku. Aišku tik, kad lenkiškos įžangos čia nereikėjo.

Erlinas, VĖJO VARTAI, novelės. Išleido kun. Pr. Vaseris, Melbourne, Australijoje, 1985 m. Spausdino "Tėviškės Aidų" spaustuvė, 18 Henry Street, Kensington, Vic. 3031, Asutralija. Viršelis dail. V. Simankevičiaus. Mažo formato, minkštais viršeliais, 194 psl., kaina $7. Tai kun. Pr. Vaserio jau ne pirmas plunksnos darbas. Turinyje labai nevienodo ilgio ir vertės septynios novelės.

MALDA UŽ LIETUVOJE KOVOJANČIUS

Popiežiaus Jono Pauliaus II žodis lietuviškai
šv. Kazimiero šventės proga

Gyvai raginu jus gyventi tikėjimu, saugoti savo kultūrą bei papročius. Tai iš praeities gauti turtai. Juose yra Lietuvos dvasia. Jūsų tėvų sukurtą kultūrą, laikui atėjus, persunkė Evangelija. Visa tai saugokite. Didžiuokitės tuo. Savo jaunimą auklėkite šioje dvasioje. Siekite įkvėpti savo sūnums ir dukterims ištikimybę Bažnyčiai.

Šia proga prašau jus kartu su manimi maldauti Dievo pašaukimų į kunigus ir vienuolius, žavingai tarnybai, kurios ypač šiandien reikia Bažnyčiai ir jums patiems.

Šis penkių šimtų metų nuo šventojo Kazimiero mirties minėjimas laimingu sutapimu vyksta Šventaisiais Atpirkimo, visai Bažnyčiai malonės metais. Kviečiu dvasiniai atsinaujinti ir atsiversti. Teuždega jus šventasis Kazimieras įsigyti Jubiliejaus gausių malonių. Jo pavyzdys tegul įkvepia jus labiau siekti šventumo ir vis karščiau mylėti mūsų Atpirkėją Kristų.

Jus visus čia esančius, jūsų šeimas ir artimuosius, o ypač Lietuvoje dėl tikėjimo kovojančius, apaštališka galia dabar tėviškai laiminu.

TĖVYNĖS SARGO RĖMĖJAI

Atsiprašome, kad Tėvynės Sargo 3 (62) numeryje nepaskelbėme žurnalo rėmėjų. Šiuo kartu skelbiame 1985 metų 2 ir 3 numerių rėmėjų sąrašą.

Į Popiežiaus Leono XIII Literatūrinį Fondą įnešė: kun. J. Krivickas 140 dol.; prof. dr. B. Kaslas 100 dol.; P. Pagojus 50 dol.; H. Idzelis 30 dol.; A. Garka, dr. K. Šidlauskas po 10 dol. ir J. Mikeliūnas 4 dol.

Suteikė paramos žurnalo leidimui:

Už 2 (61) numerį: Pr. Povilaitis 25 dol.; K. Dabulevičius 12 dol.; L. Jaras 11 dol.; po 10 dol.: dr. S. A. Bačkis, dr. L. Kriaučeliūnas, B. Kuodienė, P. Maldeikis, S. Rauckinas, dr. K. Šidlauskas, kun. dr. Ig. Urbonas, kan. V. Zakarauskas; po 9 dol.: J. Mikeliūnas, J. Vidmantas; po 8 dol.: dr. J. Kriaučiūnas, A. Tauginas, a.a. kun. J. Tautkus; po 6 dol.: prof. dr. J. Jakštas, dr. A. Juozavičienė, dr. Č. Masaitis, E. Milkauskas; po 5 dol.: L. Barauskas, E. Cibas, J. Daugėla, A. Dovydaitis, S. Dzikas, E. Gaškienė, A. Gudaitis, J. Jakučionis, A. Januška, A. J. Jasys, S. Lukoševičius, P. Minkūnas, E. Paliulionienė, J. Palys, J. P. Pažemėnas, K. Povilaitis, J. Strazdas, Br. Užemis, V. Vaitkus.

Už 3 (62) numerį: Pr. Povilaitis 25 dol.; dr. K. Bobelis 17 dol.; po 10 dol.: dr. S. A. Bačkis, B. Brizgys, dr. B. Kaslauskas, dr. L. Kriaučeliūnas, dr. A. Matukas, S. Rauckinas, kun. V. Skilandžiūnas, P. Stravinskas, dr. K. Šidlauskas, kun. dr. Ig. Urbonas; prof. B. Vitkus 6 dol.; po 5 dol.: Č. Aleksonienė, K. Bačauskas, P. Balčiūnas, L. Barauskas, A. Dovydaitis, S. Dzikas, kun. J. Gasiūnas, A. Januška, dr. A. Juozevičienė, V. Kazlauskas, dr. B. Kasakaitienė, E. Paliulionienė, J. Pažemėnas, J. Skirgaudas, vysk. A. Trakis, kan. V. Zakarauskas, kun. dr. T. Žiūraitis.

Už 1986 metų 1 (63) numerį po 10 dol.: kun. R. Krasauskas, J. Orentas, kun. dr. P. Ragažinskas, Vl. Šoliūnas; po 5 dol.: E. Butkus, dr. K. Rimkus, dr. R. Sidrys, J. Vembrė, Pr. Zundė.

Už 1986 metų prenumeratą: M. Geležinis 40 dol.; A. Pautienis 30 dol., dr. J. Meškauskas 26 dol.,po 25 dol.: dr. P. Gruodis ir dr. B. Mikonis; dr. K. Valiūnas 24 dol.; po 20 dol.: A. Gurevičius, V. ir A. Kačinskas, E. Keresevičienė, A. Orentas, kun. A. Petraitis, A. Valavičius, P. Vilutis; po 16 dol.: a. a. K. Barzdukas, B. Brizgys, J. Vaičjurgis; J. Žaliaduonis — 15 dol.

Visiems Tėvynės Sargo rėmėjams reiškiame nuoširdžią padėką.

TĖVYNĖS SARGO LEIDĖJAI

TURINYS

Dr. Kazys Ėringis — VLIKo keturiasdešimtmetis ir 1984 metų jubiliejinio seimo atgarsiai 1
Kun. Vytautas Bagdanavičius, MIC — Lietuvių tauta ateities perspektyvoje 15
Prel. Ladas Tulaba — Prel. Mykolas Krupavičius (Atsiminimai) 24
Martynas Gelžinis — VLIKas ir Mažoji Lietuva 34
Vincas Staugaitis — Democrazia Cristiana 43
Algirdas J. Kasulaitis — Iš kun. M. Krupavičiaus laiškų 54

ŽIBURIAMS UŽGĘSUS

Zenonas Raudys, Petras Spetyla, Alicija Rugytė, Bronius Povilaitis, Emilija Vilimaitė, Simas Sužiedėlis 67

IŠ KD PASAULIO

D. K. — KDI Madride 72

SPAUDOJE IR GYVENIME

Taikos ir laisvės žygis 78
Kopenhagos manifestas 80
Paminėti Stulginskis ir Krupavičius 81
Ateitininkų kongresą palydint 82
Aut bene, aut nihil? 83
Sovietinių laidotuvių siaubas 85
Tarptautinės politikos cinizmas 86

SUKAKTYS 88

KNYGOS

K. Ėglupis — "Lietuva ir VLIKas" 89
Atsiųsta paminėti 92
Mūsų draugų eilėse 93
Malda už kovojančius 94
"Tėvynės Sargo" rėmėjai 95

"TĖVYNĖS SARGO" ADMINISTRACIJOJE galite gauti šias knygas:

LITHUANIAN CHRISTIAN DEMOCRACY — **Algirdas J. Kasulaitis.** Išleido Leono XIII Fondas 1976 m. 244 psl. Kaina $4.00

MYKOLAS KRUPAVIČIUS — **Petras Maldeikis.** Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga 1975 m. 493 psl. Kaina $10.00

ARKIVYSKUPAS MEČISLOVAS REINYS. Autorius gyvena okup. Lietuvoje — neskelbiamas. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų S-ga 1977 m. 245 psl. Kaina: minkštais viršeliais $6.00, kietais — $7.00.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA — **M. Krupavičius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 164 psl. Kaina

KRIKŠČIONIŠKIEJI VALSTYBINIO GYVENIMO DĖSNIAI — **Kard. Aug. Hond.** Vertė **G. Taučius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 45 psl. Kaina $1.00.

DIEVUI IR TAUTAI. Leidinys M. Krupavičiaus paminklo pastatymo proga. Išleido Prel. M. Krupavičiaus Paminklui Statyti Komitetas; išleidimo išlaidas apmokėjo Petrutė ir Jurgis Starkai, M.D., 1976 m. 60 psl. Kaina — auka ne mažiau $1.00 pasiuntimo išlaidoms padengti.

PIRMOJO PASAULINIO KARO TREMTYJE — **Bernardas Žukauskas.** Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubų leidinys. 136 psl. Kaina $1.50.

VLIKO GRUPIŲ KOMISIJOS PRANEŠIMAS. Išleido Clevelando Lietuvių Demokratinių Grupių Prezidiumas 1958 m. 80 psl. Kaina $1.25.

KOMUNIZMO GRĖSMĖ EMIGRACIJOS KRYŽKELĖJE — **Algirdas Kasulaitis.** Paskaita skaityta Čikagos lietuvių visuomenei 1969 m. kovo 1 d. 24 psl. Kaina $0.50.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA IR LKDS KOVOJE UŽ ŽMOGŲ IR LAISVĘ. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetas 1966 m. 31 psl. Kaina $0.50.

MODERNIOSIOS PAŽANGOS PROBLEMOS — **P. Maldeikis.** Atspaustas iš L.K.M. Akademijos Metraščio II tomo 1966, 144 psl. Kaina 1.50 dol.

Užsakymus siųskite šiuo adresu:

TĖVYNĖS SARGAS
c/o Adomas Viliušis
4050 So. Campbell Ave., Chicago, ILL 60632

Alp(LKA) 1745
1986, Nr.1

Kaina $4.00

90-74384